

OP REIS DOOR BELGIË

AARDRIJKSKUNDIG LEESBOEK

DOOR
A. HANS.

TWEEDE DEELTJE.

HET LAND VAN WAAS.
GENT EN OMSTREKEN.
HET MEETJESLAND.
BRUGGE EN HET VRIJE.
DE ZEEKUST.
VEURNE-AMBACHT.
HET MIDDEN VAN
WEST-VLAANDEREN.
LANGS DE LEYE.

93352

OP REIS DOOR BELGIË.

OP REIS DOOR BELGIË

Aardrijkskundig Leesboek.

DOOR

A. HANS.

TWEEDE DEELTJE.

Het land van Waas. — Gent en omstreken. — Het Meetjesland.
Brugge en het Vrije. — De zee kust. Veurne-Ambacht.
Het midden van West-Vlaanderen. — Langs de Leyde.

LODEWIJK OPDEBEEK.
BOEKHANDELAAR-UITGEVER
- - - ANTWERPEN. - - -

[1912]

OP REIS DOOR BELGIË

Aardrijkskundig I. eesboek

A. HANS.

DERDE DEELTJE

Met een kaart van België en een lijst van de plaatsen die in dit deel worden vermeld.

TOEGEFENIGHEID
VAN DE
KONING

VOORWOORD.

Wie ons eerste boekje gelezen heeft, kent de personen, wier reis wij vertellen: M. Franken, den Antwerpschen koopman, zijne zonen Arthur en Willem en zijn neef, Alfred, een Brusselaar. In de groote vacantie wilden ze een gedeelte van België zien. Eerst hadden de Antwerpenaars hun neefje Alfred de Scheldestad getoond, de merkwaardige gebouwen, de haven, de omstreken. Dan waren allen de Kempen doorgetrokken. Vervolgens reisden ze naar Boom, bezochten de streek van den Rupel en begaven zich daarna naar Mechelen, waar wij ze verlieten.

Maar nu gaan we hen weer vergezellen, in het overig deel van Laag-België! We vertrekken dus ook van Mechelen.

EERSTE HOOFDSTUK.

In de statie van Mechelen. — Naar Dendermonde.

Gesprek over de spoorwegen.

's Woensdags stonden Mr. Franken en zijne drie jonge gezellen reeds vroeg op de kaai van de Mechelsche spoorhalle. Ze hadden heden hun tijd noodig. Denkt eens!... eerst naar Dendermonde... dan eene wandeling rond die stad en vervolgens door 't Land van Waas, langs St. Nicolaas en Lokeren Gentwaarts. 't Programma was goed gevuld.

„Oppassen is hier de boodschap,” zei de heer Franken, „want er vliegt me zoo nog al een treintje door deze statie over dag.. en ook bij nacht. We moeten voorzichtig zijn, als we de sporen oversteken.”

Onze vrienden behoefden niet lang te wachten. Daverend en puffend stormde de trein binnen.

„'t Is de onze,” zei vader. „Hier jongens... stapt in... ziezoo, we zitten.”

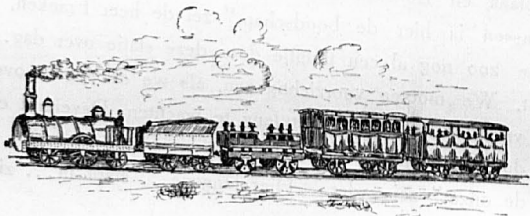
De trein stopte niet lang; voort ging het weer, Dendermondewaarts, langs *Hombeek*, *Capellen-Bosch*, *Londerzeel* en andere welvarende dorpen.

„We reizen tegenwoordig gemakkelijk,” hernam de heer Franken. „Gewone treinen, sneltreinen, internationale treinen, met slaap- en eetwagens, buurttreinen doorkruisen ons land. Waar is de tijd der diligences, de tijd toen vrachtwagens de nauwe poorten der steden verlieten? Aan Mechelen is nog eene historische herinnering verbonden. Ge weet, dat de eerste Belgische trein tusschen Brussel en Mechelen reed.”

„O ja, in 1835!” zei Arthur.

„Juist. Luistert nu eens! *James Watt* had eene machine uitgevonden, die door stoomkracht werkte, maar *Robert Stephenson*, insgelijks een Engelschman, gelukte er in door stoomkracht voertuigen te doen voortbewegen. Zoo kwam men er toe de eerste locomotief te vervaardigen.

Na Engeland wilde ook het jonge België ijzeren wegen aanleggen. 't Was een grootsch plan, dat fel bestreden werd, niet alleen door eenvoudigen, maar ook door geleerden. In de Kamers der volksvertegenwoordiging kwam men met vele bezwaren voor den dag. Een beweerde, dat men eene te groote uitgestrektheid gronds aan den landbouw ontnemen moest. Een ander voorspelde, dat al het noodige ijzer onze mijnen ledigen zou. „Hoeveel menschen zullen er zonder werk vallen!” voegde hij er bij. „Laat ons veronderstellen, dat er van Antwerpen naar Keulen 500 tot 600 openbare rijtuigen loopen; welnu 't bestaan van al die menschen, die daarvan leven, zooals voerlieden, herbergiers, hoefsmeden, wagenmakers, enz., wordt in gevaar gebracht.” Die heer kon nog niet vermoeden, dat ons spoorwegbestuur duizenden en duizenden beambten en arbeiders

De eerste trein.

zou moeten aanstellen. Sommigen vreesden, dat het vuur of de hitte der locomotieven de oogsten zouden schroeien of verbranden. Maar de voorstanders wonnen het van de tegenstanders, want in 1834 werd door Kamer en Senaat 't aanleggen van spoorwegen gestemd. En een jaar later reden onze eerste treinen. Koning Leopold I gaf het sein tot vertrek; een kanon bulderde en de „Pijl” vertrok met zeven wagens, waarin talrijke overheden met hunne dames hadden plaats genomen. De „Stephenson”, die daarna afreed, vervoerde de ministers, de leden der Kamers en de vreemde gezanten. De „Olifant” stoomde eindelijk weg en sleepte zestien getooidde rijtuigen mee. Deze treinen reden tusschen twee rijen geestdriftige toeschouwers¹⁾

¹⁾ 't Een een en ander over onze eerste treinen werd getrokken uit: „Onafhankelijk België”, door H. Melis.

Eerst werden er tusschen Brussel en Mechelen drie treinen ingericht, in beide richtingen. Maar 't waren me de treinen, tenminste naar ons oordeel! De wagons waren niet overdekt; men moest er met een laddertje inklimmen. Zwart van 't roet, zoo stegen dikwijls de passagiers uit. En de rijtuigen schokten en daverden onrustwekkend. De verbeteringen volgden echter spoedig. Men overkapte de wagons, men bracht portieren en loopplanken aan, men zorgde voor een stelsel van buffers en veeren...

kortom langzamerhand kreeg men treinen, zooals wij ze nu kennen, en waarin wij gemakkelijk reizen. Ons spoorwegnet is 't dichtste der wereld, natuurlijk in evenredigheid der oppervlakte van ons grondgebied.”

Zoo sprekende en luisterende naderden de toeristen Dendermonde.

„Eigenlijk moesten we elke streek nauwkeuriger kunnen bezoeken,” hernam vader. „Maar thans gaat dit niet. Anders zou ik u hier naar menig schilderachtig dorp willen lei-

den zooals Mespelaer met zijn kloeken toren, Audegem enz. Maar we zijn, al blij, dat we 't voornaamste van België kunnen zien.”

Toren van Mespelaer.

TWEEDE HOOFDSTUK.

In en rond Dendermonde.

Dendermonde. — Prudens van Duyse. — Merkwaaardige gebouwen. — Het ros Beyaert. Rond Dendermonde; de touwslagers van Zele.

Dendermonde is eene vesting. Onze toeristen merkten dan ook, dat de gebouwen buiten de wallen, het station en enkele herbergen, van hout waren opgetrokken. Langs eene poort wandelden ze de stad binnen, die een aangename indruk maakt. De reizigers zagen een standbeeld

van *Prudens van Duyse*, een geleerde, een vurig dichter en een kloeken strijder voor 't Vlaamsch. ¹⁾

Weldra bereikten ze eene brug.

„Deze rivier is *De Dender*,” zei Mijnheer Franken. „Wat verder valt hij in de Schelde. De stad werd gebouwd aan den mond van dat riviertje, en daar ze tevens aan de Schelde ligt, was ze steeds als vesting van groot belang. Tot de vele vijanden, die haar wilden veroveren, behoorde ook de machtige Fransche Koning, Lodewijk XIV. Maar hij moest met zijn groot leger aftrekken, daar de inwoners door 't openen der sluizen den omtrek onder water staken. Dendermonde's omgeving zou ook thans dikwijls overstroomd worden, zonder stevige dijken, welke de rivieren breidelen. In

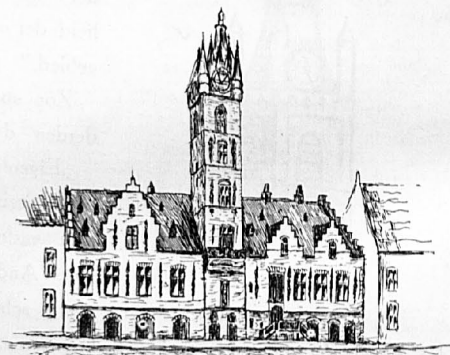
1906 bezweken die dammen; 't was eene ware ramp. Op sommige dorpen werden de gevluchte boeren in de scholen opgenomen. Met bootjes moest men tal van achtergeblevenen van den dood redden.”

Vervolgens werden door Mr. Franken en de jongens eenige merkwaardige gebouwen bezichtigd, zooals het stadhuis (de vroegere lakenhal) met een belfort, 't voormalig vleeschhuis, nu een museum, 't gerechtshof en de oude O. L. Vrouwe kerk, waarvoor 't standbeeld van den vermaarden zending, pater *Desmet*, staat. Natuurlijk wilden de knapen ook de Schelde zien. Eene fraaie brug verbindt de beide oevers.

„De Schelde is hier maar smal”, meende Arthur.

„Ja, vergeleken bij Antwerpen, maar toch is ze er al een flinke stroom,” zei vader. Hij vertelde, dat Dendermonde 10.000 inwoners heeft en een

¹⁾ Zie in Gent: monument voor Willems.

Stadhuis van Dendermonde.

nijverig stadje is met olie-, zeep-, katoenfabrieken en bleekerijen. De wekelijksche markt wordt druk bezocht.

„De jaarlijksche ommegang is zeer vermaard,” vervolgde de heer Franken, „en lokt veel volk, dat vooral zijne belangstelling toont voor het *ros Beyaert*, een reusachtig houten paard, dat vier ruiters draagt. Naar de sage luidt, bezat Haymyn, die met Aye, de zuster van Karel den Groote gehuwd was, vier sterke zonen. De klokste was Reinout, die opgroeide tot een reus. Geen paard scheen voor Reinout geschikt: 't eene sloeg hij dood met zijne vuist, 't andere bezweek onder zijne zwaarte, tot eindelijk zijn vader sprak: „Reinout, in een sterken toren is een ros opgesloten, dat nimmer door iemand getemd kon worden. Het loopt vlugger dan de snelste vogel vliegen kan; het bijt harden steen stuk; 't laat de indrukken zijner hoeven in de rotsen achter. Dit paard is voor u, zoo ge het temmen kunt.” Reinout vond deze gelegenheid, om zijne lichaamskracht te meten, te schoon, om ze niet onmiddellijk aan te grijpen. Maar het ros Beyaert liet zich niet gemakkelijk temmen. Het schopte Reinout omver, greep hem met den bek en smakte hem in de kribbe, tot de koene jongeling er eindelijk in gelukte 't vurige paard te breidelen, dat nu zoo gedwee werd als een lam. Op zijn koolzwart ros, met witte plekken op voorhoofd en borst, verrichtte Reinout wonderen van dapperheid. Als er gevaar dreigde, droeg Beyaert de vier zonen van Haymyn, de Haymyns- of *Heemskinderen* op zijn rug en bracht ze snel in veiligheid, springend over afgronden en rotsen, dravend sneller dan de vogels vlogen. Die legende herleeft telken jare te Dendermonde, als de houten Beyaert met zijne vier ruiters door 't vriendelijk stadje trekt.”

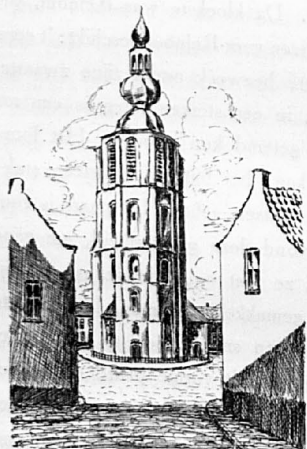
Onze toeristen wandelden naar *Zele*, een groot, fraai dorp, bijna een klein stadje. Maar in den omtrek zagen ze tooneelen, die medelijden opwekken.

„Hier wonen veel arme menschen,” zei mijnheer Franken. „De meesten zijn touwslagers. Ze vervaardigen koord. Ginder ziet ge er bezig.”

De reizigers wandelden er heen. Ze kwamen nu bij eene lijnbaan. Een jongen draaide aan een wiel. Van hennepvezels werd eene koord gemaakt. Een man liep met een voorschoot vol hennep achterwaarts

en hield de koord in de hand. Hoe zoo'n koord gevormd wordt, kunt ge u wel verbeelden, als ge bijvoorbeeld wat uitgerafeld touw tusschen uwe vingers draait. Hier werd de draaiende beweging verwekt door het rad. De Antwerpenaars traden een huisje binnen. Alles verried armoede, ellende.

„Een ongezond verblijf,” zei vader, toen hij weer buiten was. „De touwslager verdient weinig, ja veel te weinig om behoorlijk te kunnen leven. Dat is meestal 't geval met huisarbeid. Moesten we naar *Hamme* gaan, een dorp aan de *Durme*, we zouden er velbewerkers zien. Mannen, vrouwen en kinderen reinigen de konijnenhuiden, waarvan 't haar gebruikt wordt voor vilten hoeden. Ze werken voor een karig loon in stof en stank. Grootte stapels stinkende vellen liggen in hun kleine woning. En de arme jongens en meisjes moeten hun ouders al vroeg helpen. Ze blijven verstoken van goed onderwijs en leeren veel te vroeg het harde leven

Toren van Zele.

kennen, dat hun wacht. Gelukkig zoekt men middelen om dien toestand te verhelpen.” Onze vrienden bevonden zich nu in 't Land van Waas.

DERDE HOOFDSTUK.

Het Land van Waas.

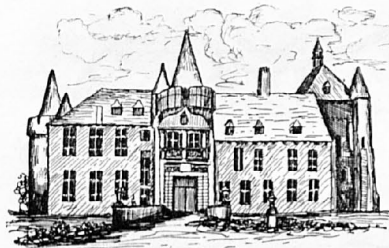
Beschrijving van 't Land van Waas. — Landbouw. — Besproeiing. — Nijverheid. — Plaatsen. — St. Nicolaas. — Klompen.

„Om Gent te bereiken nemen we nu niet den kortsten weg,” zei mijnheer Franken. „Die leidt langs *Wetteren*. We zouden voorbij belangrijke dorpen rijden, vooral *Wetteren*, waar eene groote buskruitfabriek staat. We konden in den omtrek het schoon kasteel van *Laerne* bezoeken.

Maar liever trekken we eens door 't *Land van Waas*. Dat is naar Gent den weg op zevenen, maar we reizen immers om te leeren en de hoofdplaats van 't Land van Waas overslaan, dat mogen we toch niet.”

Onder de reis gaf vader eene kleine beschrijving van het *Land van Waas*, welke we hier navertellen.

„Het land van Waas,” zoo sprak de koopman, „bestaat uit zand evenals de *Kempen*, maar door taaien arbeid en overvloedige bemesting verkrijgen de *Waassche* boeren weelderige oogsten, zoodat hun gewest zelfs de tuin van *België* genoemd wordt. Ten O. van *Selzaete*, bij *Wachtebeke* en *Moerbeke* vindt men nog den woesten zandgrond terug; die streek is de voortzetting van het *Meetjesland*. Men ziet er

Kasteel van Laerne.

ook uitgestrekte dennenbosschen, afgewisseld door magere velden. In 't Noorden van 't Land van Waas beginnen de vruchtbare, vette polders, die zich in *Zeeland* voortzetten tot den *Scheldemond*. 't Land van Waas wordt voldoende bevochtigd;

't kanaal *Gent-Terneuzen* begrenst het in 't Westen, de *Schelde* in 't Zuiden en 't Oosten. Van 't kanaal van *Terneuzen* leidt de *Moervaart* naar de *Durme*, eene gekanaliseerde rivier. Uit de *Moervaart* loopt weer een klein kanaal naar *Stekene*. De *Durme* ontvangt 't water van talrijke beken, die voor de scheepvaart wel geen belang opleveren, maar toch de vruchtbaarheid der streek bevorderen. Bij waterlopen moeten we dus niet alleen op de scheepvaart letten, maar ook op de afwatering en de besproeiing. De *Waassche* boeren verbouwen tarwe, rogge, gerst, haver, vlas, suikerbieten, boonen, erwten, hennep, klaver, enzv. *St. Nicolaas* en *Lokeren* bezitten talrijke fabrieken, waar wol en katoen verwerkt worden. Maar veel takken van nijverheid staan in verband met de voortbrengselen. Zoo wordt er suiker uit beetwortelen getrokken te *Moerbeke* en te *Calloo*; uit hennep maakt men koorden en zakken te *Lokeren*,

Zele, Moerzeke, enz. ; men vervaardigt klompen te Rupelmonde en rond St. Nicolaas ; langs de Schelde vervaardigt men wissien, manden en korven en vindt men ook steenbakkerijen.

In den winter verdienen nog talrijke Wazenaars een stuk brood door brandhout te kappen en dit in de steden, 't meest in Antwerpen, te verkoopen. 't Land van Waas is schoon ; vooral rond Hamme en langs de Durme zoeken de schilders hoekjes voor hun tafereelen. En nu nog een woordje over de voornaamste plaatsen. *St. Nicolaas* zullen we straks bezoeken. *Lokeren* rijden we voorbij. 't Is eene drukke fabrieksstad, waar vooral katoen verwerkt wordt.

De *St. Laurentiuskerk* is een schoon gebouw met hoogen toren en bezit veel kunst-

werken. *Waesmunster* is eene lieve gemeente aan de Durme. *Beveren* is ook een welvarend dorp en prijkt met een oud kasteel. *Rupelmonde* en *Temsche* kent ge. ¹⁾

Land van Waas en Meeljesland.

Dan noem ik u nog *Moerbeke*, *Overmeire* met een gedenkteeken aan den Boerenkrijg, *Stekene*, *Vracene* en *Zwijndrecht*, waartoe ook *St. Anneke* of 't *Vlaamsch Hoofd* behoort".

De familie Franken reisde dus naar *St. Nicolaas*, eene bloeiende gemeente, met ruim 33.000 inwoners. In de fabrieken worden katoen en wol verwerkt. Er zijn ook tapijt-, meubel- en sigarenfabrieken.

„Wat eene markt !” riep Alfred uit toen hij op dit plein kwam.

„De grootste van ons land,” zei zijn oom. „En 't kan hier druk wezen, want *St. Nicolaas* is de voornaamste marktplaats van 't vruchtbare *Waesland*. Daar ziet ge het stadhuis, in *Gothischen stijl*, maar

¹⁾ Zie 1e deeltje.

toch nieuw gebouwd. Nu gaan we naar de kerk met dat koperen *O. L. V.* beeld op den toren.”

Mr. Franken had ook gelegenheid om aan de jongens te laten zien, hoe klompen of blokken gemaakt worden. De klompenmaker toonde eerst een blok hout, die de lengte van den te maken klomp had ; dan toonde hij achtereenvolgens een blok, dat den uitwendigen vorm had van een klomp, een klomp, die reeds uitgehold en eindelijk een die op den kop met figuurtjes versierd was. De man wees ook het werktuig, een grooten draaibeitel, waarmee hij een blok uitholde. Klompenmakers wonen vooral in den omtrek van *St. Nicolaas* en *Rupelmonde*.

Hoefje in 't Land van Waas.

„Nu naar de statie,” zei vader eindelijk.

„Deze trein ?” vroeg Alfred lachend, toen hij op de kaai stond.

„Ja, als ge naar moeder terug wilt,” antwoordde vader.

„Die trein rijdt naar Antwerpen.”

„k Zou moeder en Elza wel eens willen zien, maar 'k zal toch maar met u op den

Gentschen trein stappen,” hernam de knaap.

„O zoo ! Vlug dan, want anders laten ze ons staan.”

De trein vertrok en stopte alleen te *Lokeren*. Een uur later waren de *Sinjoren* in de hoofdstad van *Oost-Vlaanderen*.

VIERDE HOOFDSTUK.

De merkwaardigheden van Gent.

't Oude Gent. — Gerard Duivelssteen. — Lieven Bauwens. — St. Baafskerk. — De Van Eyck's. — De abdij en citadel. — Willems en de Vlaamsche Beweging. — Het Belfort, de draak en Roeland. — Het stadhuis. — De St. Nicolaaskerk.

„De stad, die wij nu bezoeken is in zielen aantal de derde van ons land,” zei vader 's avonds na het maal, „maar wat de geschiedenis betreft, misschien wel de eerste. Het fiere *Gent*, dat altijd zoo moedig de vrijheid verdedigde. *Jacob en Filips van Artevelde*, *Jan Yoens* waren Gentsche helden, niet waar? *Gent* is eene belangrijke nijverheidsstad en ook eene zeehaven. Over de nijverheid spreken wij morgen avond. Eerst gaan we de talrijke merkwaardigheden bezichtigen. Dus van nacht maar goed geslapen en morgen vroeg op post!”

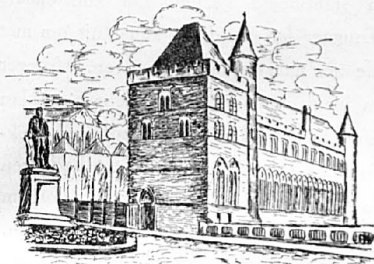

Kerk van Lokeren.

Den volgenden dag waren de jongens vlug uit de veeren. „Welk boek verplaatst u in *Gent*?” vroeg vader aan 't ontbijt. „*Jacob van Artevelde!*” klonk het in koor. „Ja, het schoone werk van *Conscience* leert ons het fiere *Gent* kennen, dat altijd voor zijne rechten streed, maar ook wel eens overmoedig was en door tweedracht verloor, wat het met eensgezindheid gewonnen had. 't Oude *Gent* zal ons heden dikwijls in de herinnering komen. Talrijke monumenten zijn overgebleven als getuigen uit dien tijd, toen *Gent* wel eene machtige republiek geleek. We zullen heden nog al wat te bekijken hebben.” De toeristen hadden in een hotel bij de Zuidstatie gelogeerd. 't Was juist een goed punt, vanwaar ze hun wandeling konden beginnen. Door de drukke *Vlaanderenstraat* bereikten ze 't *Gerard-*

Duivelssteen, eens de versterkte woning (steen) van een machtig heer, nu de bewaarplaats der archieven.

„Thans gaan we naar dat standbeeld,” zei Mr. Franken. „'t Is

Gerard Duivelssteen en standbeeld van Bauwens.

Lieven Bauwens. Deze man vertrok op 't laatst der 18e eeuw als eenvoudig katoenbewerker naar Engeland. In ons land spon men nog alleen met de hand, doch de Britten kenden reeds spinmachine's. 't Was op doodstraf verboden de plannen dier werktuigen naar 't buitenland te brengen. *Bauwens*, oordeelende dat uitvindingen 't gemeen goed van alle volkeren moeten zijn, wist die plannen te krijgen en vluchtte er mee naar België. Hij liet te *Gent* zulk eene spinmachine maken en nam er in 't spinhuis proeven mee. De uitslag was zeer bevredigend en weldra werden talrijke werktuigen in de Gentsche fabrieken opgesteld. De Engelschen waren woedend, veroordeelden *Bauwens* ter dood en lieten hem in beeltenis ophangen. Maar *Lieven* zat veilig te *Gent*, waar 't dankbare volk hem tot burgemeester koos. Hij had in deze stad dan ook den grondslag gelegd voor de nog altijd bloeiende katoennijverheid. *Bauwens* stierf in 1822 te Parijs.”

De toeristen wandelden verder. De hooge en zware toren van *St. Baafskerk* lokte hen reeds lang. De prachtige tempel werd met de meeste belangstelling bezichtigd.

Op eene muurplaat lazen de jongens, dat *Karel V* in 1500 hier

St. Bavo-kerk te Gent.

gedoopt werd. Vader wees hun de beroemde schilderij der gebroeders *Hubrecht* en *Jan van Eyck* „De Aanbedding van het Lam”. Hij vertelde o. a. het volgende: „Maaseyck, de geboorteplaats der schilders, hebben wij bezocht en er hun standbeeld gezien. De kunstenaars vestigden zich spoedig in 't rijke Brugge. Jan vond de kunst uit om met olieverf te schilderen of verbeterde ze, naar anderen beweren. Vroeger werden de tafereelen gevernist en in de zon gedroogd. Eens zette Jan eene schilderij, waaraan hij veel zorg besteed had, in de zon; ongelukkiglijk veroorzaakte de hitte spleten in 't paneel, waardoor dit bedorven werd. Onze kunstenaar was zoo ontstemd, dat hij zich ernstig voornam een ander middel te zoeken om de schilderijen te drogen en te bewaren. Na lange proefnemingen vond hij de olieverf uit. Dat was een groote vooruitgang in de schilderkunst. Uit Italië zelfs kwam men Van Eycks tafereelen bewonderen.”

„Hier hangt een stuk van Rubens,” hernam vader. „Het stelt de bekeering van den H. Bavo voor. Ge moet weten, dat de *H. Amandus*, die aan de oevers der Leye en Schelde 't Christendom verbreidde, hier een klooster stichtte. Een rijk heer uit Haspengouw, *Bavo* geheeten, bekeerde zich tot de nieuwe leer en ging in het klooster aan de samenvloeiing van Leye en Schelde wonen en schonk uitgestrekte landerijen aan de stichting. De abdij werd na zijn dood naar hem St. Baafs genoemd. Straks vertel ik er u meer over.”

De prachtige predikstoel, eenige grafmonumenten, 't beeldhouwwerk, de geschilderde ramen en andere kunstwerken der Gentsche kathedraal trokken niet minder de aandacht. De bezoekers daalden in de crypt, de onderaardsche kerk, waar Hubrecht van Eyck en zijne zuster Margaretha rusten. Jan werd te Brugge begraven. Buiten hernam Mr. Franken: „Op dezen toren stonden eens drie mannen: Karel V, zijn broeder en Alva. De machtige keizer wilde eene geschikte plaats uitkiezen voor de oprichting eener citadel, om zijne geboortestad in toom te houden. Veertig jaren vroeger hadden de verheugde Gentenaars eene koorden brug gespannen van dezen toren naar het Belfort, en daaraan vlaggen en schilden gehangen. De Gentenaars jubelden toen over de geboorte van Karel en vierden

ze met schitterende feesten. Maar nu nam Karel maatregelen om de gemeente volkomen onder zijn dwang te stellen. De keus viel op de St. Baafsabdij, die afgebroken werd, een deel uitgezonderd, om plaats te maken voor een kasteel. Deze sterkte werd de kerker van veel vrijheidsminnende burgers en edelen, o. a. van Egmont en Hoorne, die daags voor hun onthoofding van Gent naar Brussel vervoerd werden. Herinnert dit feit ons dus Vlaanderens vernedering, ginds verheft zich een monument, dat van Vlaanderens herleving spreekt; 't is het gedenkteeken van Jan Frans Willems, daar voor den Vlaamschen schouwburg.”

De toeristen gingen er heen en vader hernam: „Na de omwenteling van 1830 werd het Fransch de officieele taal van ons land. Duizenden Vlamingen werden bestuurd in eene taal, die zij niet verstonden. 't Onderwijs was geheel verfranscht. Kortom onze taal telde niet meer. Een volk zonder taal, kinderen, is ongelukkig; het blijft onontwikkeld, onbeschaafd; erger, het zinkt al dieper en dieper. Zoo ging het ook hier. Vlaamsch-België was een achterlijk geweest. Die toestand mocht niet blijven duren. Kloeke mannen stonden op om Vlaanderens taal uit hare vernedering op te heffen. De taal redden was ook het volk redden. De Gentenaar *Blommaert* eischte onze rechten in tal van geschriften. *Jan Frans Willems*, geboren te Bouchout bij Antwerpen in 1793, die eerst te Antwerpen, dan te Eekloo en eindelijk te Gent woonde en ontvanger der belastingen was, verwierf den eere naam van vader der *Vlaamsche Beweging*, zooals men den strijd voor onze taal en onze rechten noemt. Willems was een vurige Vlaming en zijn voorbeeld moedigde anderen aan, onze arme, verwaarloosde taal nauwkeurig te bestudeeren. Willems gaf „*Reinaert de Vos*” uit, verzamelde de oude liederen en legenden en stichtte met andere moedige kampers, zooals kanunnik David, ¹⁾ hoogleeraar te Leuven, Snellaert, Serrure een tijdschrift, het *Belgisch Museum*. Prudens van Duyse, wiens beeld we te Dendermonde zagen, was een geleerd advocaat en een vurig dichter, die ook zijne talenten ten dienste der *Vlaamsche Beweging* stelde. Karel Lodewijk Ledeganck van Eekloo voegde zich eveneens bij de strijders. ²⁾ Te Antwerpen ontstond ook een

¹⁾ Wiens beeld te Lier prijkt. ²⁾ Zie bezoek aan Eekloo.

kring van trouwe Vlamingen, die door studie en door talent onze taal zeer hoog hebben opgevoerd. Ge kent de voornaamsten: Hendrik Conscience, Theodoor van Rijswijck. Neen 't Vlaamsch verdween niet, het herleefde, het groeide, het bloeide. Nieuwe schrijvers en dichters schaarden zich naast de ouderen of volgden ze op: *Van Beers, De Cort, Anthéunis, Hiel, Gezelle, Rodenbach*, de gezusters *Loveling, Pol de Mont, Sleeckx, Mevr. Courtmans, Snieders, Tony Bergmann*, om er maar enkelen te noemen. En nu is onze Vlaamsche letterkunde krachtig.

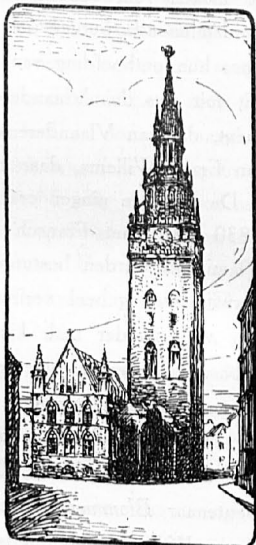
Stijn Streuvels en andere beroemde schrijvers zult ge later wel leeren kennen, als ge hun werken lezen kunt. Studeert maar goed en blijft steeds oprechte Vlamingen! Vader Willems heeft dit monument verdiend, maar schooner eereteeken is nog onze eerbied voor dien grooten man. En nu jongens, daar staat het *belfort*." De Sinjoren wandelden wat verder.

Van dien fieren wachttoren zingt een Gentenaar, dichter Vuylsteke :

U brengen wij o Belfort,
den vaderlandschen groet,
u, die ons aan de tijden
der vaadren denken doet.

Vertel ons van de tijden,
van 't groote voorgeslacht,
gij, Grijsaard, draagt de sporen,
der oude Vlaamsche macht.

„Wij moeten die monumenten niet alleen uit nieuwsgierigheid bekijken", sprak de heer Franken, „maar ze hebben ons wat te zeggen.

Belfort van Gent.

Ze spreken ons van 't voorgeslacht, dat Vlaanderen zoo groot maakte. Wij ook moeten ons vaderland tot bloei brengen.

Gelukkig behoeven we daartoe niet meer naar goedendag of strijdbijl te grijpen. We leven onder wijze wetten, die onze vrijheid waarborgen. We bedienen ons van andere wapenen, deugd en vlijt. We hebben plichten te vervullen en die getrouw te vervullen, is het middel om ons land te verheffen.

En nu wat over het belfort. Eerst eene legende. Ge ziet op het belfort dien draak, van verguld koper. Naar men zegt, stond hij op den

koepel der St. Sophia-kerk te Constantinopel. Toen Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen en Henegouwen, in 1204 het Oostersch keizerrijk stichtte, schonk hij den draak aan de Brugsche kruisvaarders, die hun vorst zoo dapper geholpen hadden. De Bruggelingen plaatsten hem op hun halletoren. In 1302 overrompelden de Gentenaars Brugge. Bij die gelegenheid voerden ze den draak mee naar Gent. Men vertelt er zelfs nog bij, hoe het monster oorspronkelijk op de St. Sophia-kerk geraakte.

St. Nicolaaskerk te Gent.

De draak versierde het vaartuig van den Noorschen koning Sigard Magnus die hem op de St. Sophia-kerk liet stellen ter herinnering aan zijn tocht naar het H. Land. Volgens anderen stolon de Gentenaars hem te Biervliet en derden houden vol, dat de draak te Gent vervaardigd werd, wat dan ook door de stadsrekeningen gestaafd wordt. In het belfort hing vroeger de klok *Roeland*, die tot opschrift had: Dese clocke die geheten is Roeland, als men ze luydt is 't storm in 't land".

Ze ontleende haar naam aan Roeland, een paladijn van Karel den Groote, die zoo hard op den horen blies, dat 't geschal over bergen en dalen klonk. Klokke Roeland heeft dikwijls de gewapende burgerij

opgeroepen in tijd van gevaar, maar ook gejubeld, als de Gentenaars in hun strijd voor vrijheid en recht zegevierden. Karel V liet haar uit den toren gooien en verbrijzelen. Het volk vertelt Roelands ondergang op zijne manier. Een kogel had de klok beschadigd en, daar ze nu niet meer luiden kon, werd ze hergoten in kleinere klokken voor den huidige beiaard. Maar komt, nu gaan we het stadhuis eens opnemen."

Het Gentsche *stadhuis* is gedeeltelijk in Gothischen, gedeeltelijk in Renaissance stijl. ¹⁾ Binnen zagen onze jongens schoone zalen, waaronder die, in welke de Gentsche Bevrediging gesloten werd (1576). Een portret van de goede keizerin Maria Theresia werd niet minder bewonderd. De vorstin draagt een kleed van Vlaamsche kant. Zoo'n kleed hadden de Gentenaars haar geschonken en uit dankbaarheid liet Maria-Theresia zich in dit gewaad uitschilderen en 't portret naar Gent sturen. Vervolgens werden de zeer oude St. Nicolaaskerk en het nieuwe Postkantoor bezichtigd.

VIERDE HOOFDSTUK. (Vervolg.)

De Merkwaardigheden van Gent.

Het Gravenkasteel. — Dulle Griete. — De Vrijdagmarkt. — De ruïnen der St. Baafsabdij. — De dokken. — Het kerkhof van St. Amandsberg. — Andere gebouwen. — Een praatje over 't onderwijs. — Oude gevels.

Na het noenmaal bezochten onze vrienden het beroemde *Gravenkasteel*. „Twintig jaren geleden wisten zelfs vele Gentenaren niet, dat dit kasteel bestond," vertelde de koopman. „Het was geheel door huizen ingesloten. De slottoren was eene fabriek, de gehoorzaal der Vlaamsche graven eene machinekamer. In de gidsboekjes las men zelfs: „Van 't gravenkasteel bestaat slechts de poort meer." Gelukkig werd het geheel hersteld." De knapen waren opgetogen toen ze dit gebouw doorwandelden. Zoo dikwijls hadden ze van een oud kasteel gelezen; nu zagen ze er een met onderaardsche kerkers, echte hollen, wachttorens, zalen, gangen. Van den „ronden weg" genoten ze een prachtig gezicht op de stad.

Wat later stonden de wandelaars bij de „Dulle Griete", 't groot

¹⁾ Zie 1e deel bl. 15.

kanon uit de 15^e eeuw, dat bijna 6 M. lang is en waarmee men steenen kogels van meer dan 300 K.g. wegschoot.

„Nu gaan we naar 't merkwaardigste plein van Gent, *de Vrijdagmarkt*,"

zei Mijnheer Franken.

„Hier vergaderden de Gentenaars als Roeland hen ten strijde riep, maar helaas! hier vochten ze soms ook tegen elkander, zoals de wevers en de volders. Hier spraken de volkslieden tot hunne stadgenooten. Te midden verheft zich het beeld van *Jacob van Artevelde*, die

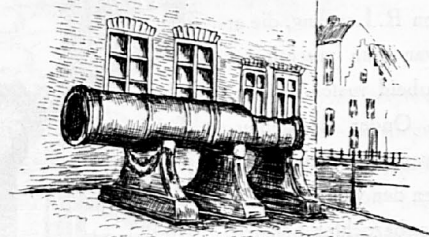
Gravenkasteel.

zoo jammerlijk door de ondankbare menigte omgebracht werd. 't Is of de „wijze man" nog 't woord voert, zoo krachtig staat hij daar, zoo gebiedend steekt hij den rechterarm vooruit."

Het „Toreken", een oud gebouw, en de torens der St. Jacobskerk werken mede om de Vrijdagmarkt een schilderachtig uitzicht te geven.

Later in den namiddag leidde de koopman de jongens naar de puinen der voormalige *St. Baafsabdij*. ¹⁾

Hoe rustig was het daar! Kon men wanen in 't harte eener woelende en warrelende stede te staan! Ontroerd toonde de koopman het kloos-

Dulle Griete.

ter, de gewelven, de ruïnen der keuken, de oude eetzaal. Overal grafzerken, overal herinneringen aan den dood. ²⁾ Van hier vlogen de gedachten terug naar de H.H. Amandus en Bavo, naar de monniken, die in deze abdij

¹⁾ Zie bl. 18. ²⁾ In 1910 ontdekte men nog grafsteden met geraamten.

ongestoord leefden en kalm stierven, tot de laatste geestelijken eindelijk op 't bevel van den oorlogskeizer, een Gentenaar, verdreven werden.

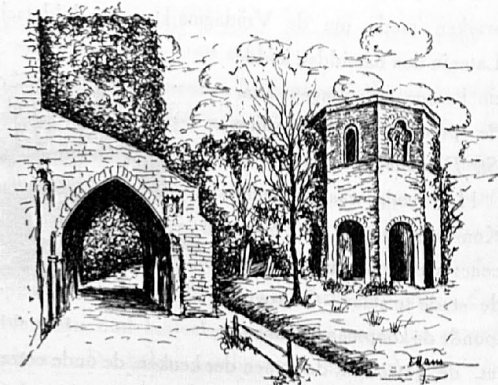
Het Toreken (Gent.)

De naam St. Bavo ging over op de huidige kathedraal, die toen de St. Janskerk heette. Maar ook de citadel werd neergeworpen. 't Volk dulde geen sterkten meer, waaruit zijne rust en vrede herhaaldelijk bedreigd werd.

Een bezoek aan de dokken viel onzen jongens tegen. Maar ze waren ook de Antwerpsche haven gewoon! Toch heerscht eveneens te Gent veel bedrijvigheid en de drukte op 't groot kanaal neemt voortdurend toe. Deze vaart, die

onlangs verbeterd werd, leidt langs Selzaete, eene grens-gemeente met veel fabrieken. (o.a. suiker en teer). De reizigers deden eene bedevaart naar 't kerkhof van St. Amandsberg, en bleven eene wijle staan bij de graven van J. F. Willems, K. L. Ledeganck en R. Loveling, die er van hun vruchtbaren arbeid rusten.

Onder de gebouwen, die onze toeristen den volgenden dag nog bezochten, noemen wij het Gerechtshof, het museum van oudheden en dat van schilderen, de oude St. Pieterskerk en nog andere bedehuizen, de oude en de nieuwe universiteit. Gent is immers ook eene universiteitsstad, zoo-

Ruïnen der St. Baafs-abdij.

als Leuven, Luik en Brussel. Bij het gesprek over die scholen zei Mr. Franken: „Ge weet, dat het onderwijs onderscheiden wordt in lager, middelbaar en hooger. Lager onderwijs geeft men op de lagere scholen, zooals gij ze bezoekt.”

„Ik niet meer!” riep de oudste zoon fier uit.

„O neen, gij staat nu tusschen lager en middelbaar, want na de vakantie pas zult ge naar 't atheneum gaan. Tot het lager onderwijs behooren nog bewaarscholen, avondscholen voor volwassenen, normaalscholen, waar onderwijzers worden opgeleid en dan bijzondere scholen voor achterlijke kinderen, doofstommen enz. Middelbaar onderwijs wordt gegeven in normaalscholen voor leeraars, in atheneums, middelbare scholen en college's. En hooger onderwijs verstrekt men in de universiteiten of hoogeschoolen. Andere gestichten van hooger onderwijs zijn nog: de militaire en de krijgsschool te Brussel, het handelsinstituut te Antwerpen, het instituut voor nijverheid en bergbouw te Bergen, de veeartschool te Cureghem, het landbouwinstituut te Gembloers en de hofbouwscholen te Vilvoorde en Gent en de groote seminariën te Brugge, Mechelen en elders. Ook bezit ons land nog conservatoriums en muziekscholen, teekenscholen, nijverheidsscholen, beroepsscholen, huishoudscholen enz. Maar we zullen nu maar over de scholen zwijgen, want 't is vakantie.” De toeristen zagen ook tal van oude gevels o.a. het schippershuis en het graanmetershuis, de gevels der Koornmarkt en van den Oudburg. Vader wees op de schilderachtige vaarten, die Gent doorsnijden en in tal van eilanden

St. Pieterskerk te Gent.

verdeelen en toonde ook een oud bolwerk, het *Rabot* en het merkwaardig groot begijnhof. Maar de tweede dag werd vooral besteed aan de nijverheidsinrichtingen der groote stede.

VIJFDE HOOFDSTUK.

De spin- en weefnijverheid.¹⁾

Het vlas en zijne bewerking. — Hennep. — Jute. — Katoen. — Wol. — Bezoek aan eene weverij. Weven, bleeken, en verven.

Den avond van den eersten dag zei de heer Franken tot de jongens: „Morgenvoormiddag gaan wij eene weverij bezoeken. Maar vooraf wil ik u 't een en ander over de spin- en weefnijverheid mededeelen. De grondstoffen der weefsels zijn: vlas, katoen, wol, hennep, jute en zijde.

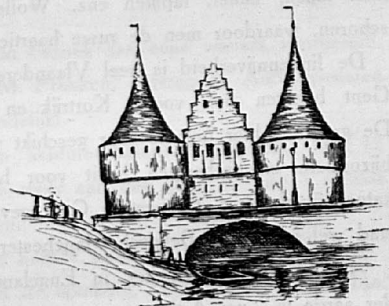
Een schilderachtig hoekje van Gent (Achter-Sikkel.)

Vlas wordt in ons eigen land gekweekt, vooral in Vlaanderen, Brabant en Henegouwen, maar toch koopen we er nog in Nederland, Frankrijk en Rusland. Het vlas wordt in April gezaaid en vereischt veel zorg. 't Is eene teere plant. In Juli wordt het met wortel en al uit den grond getrokken. Aan de geelachtige stengels zitten zaadbollen, die er tusschen ijzeren tanden door afgehaald worden. Dat zaad, lijnzaad wordt geperst. Men verkrijgt er lijnolie uit en van den afval maakt men lijnkoeken voor het vee. De stengels, het eigenlijke vlas, moeten geroot worden. Men steekt het vlas in bakken onder water en hoopsterenen

op, zoodat het diep zitten blijft. Daardoor weeken de stengels en worden ze lossere. Het gerootte vlas is grauwe; het moet drogen; men spreidt het daarom op een weiland uit. Het rootten gebeurt veel in de Leye van Waasten tot Deijnze. We zullen dat wel zien bij ons bezoek aan Kortrijk.²⁾ Vlas van mindere hoedanigheid wordt ook wel geroot in putten of op vochtig weiland, tegenwoordig eveneens in het kanaal van Schipdonck. Het

¹⁾ In een werkje als dit kan de spin- en weefnijverheid slechts in groote trekken beschreven worden. ²⁾ Zie laatste hoofdstuk.

droge vlas wordt gebroken, gehekeld en gezwingeld. Door 't rootten zijn de vezels los. Breken is de houten bast verwijderen, hekelen en zwingelen dient om 't vlas van de overgebleven houtdeeltjes te reinigen. Als 't vlas gezuiverd is, kaardt men het. Kaarden is eigenlijk kammen: de vezels worden regelmatig nevens elkander getrokken. Nu brengt men het naar de spinnerij. Spinnen dient om uit die vezels een draad te maken. Vroeger deed men dat met een spinnewiel. Als ge uitgeplozen touw tusschen uwe vingers draait, vormt ge ook een draad. Door 't draaien van 't spinnewiel ontstaat eveneens uit de vlasvezels een draad. Nu spint men met machines. 't Plan der eerste spinmachine — 't was voor katoen — werd door Lieven Bauwens uit Engeland overgebracht, zooals ik u vertelde. Met een spinnewiel kan men maar een draad, met eene machine er wel honderd maken. Van die draden, het garen, weeft men linnen. Hoe zulks gebeurt, zullen we morgen in de weverij zien. Hennep kweekt men veel in 't Land van Waas, en ondergaat dezelfde bewerkingen als 't vlas; rootten, breken enzv. De gezuiverde hennepvezels worden gesponnen.

Rabot.

Van de draden vervaardigt men koorden, zooals te Zele, weeft men pakgoek, zakkegoed, zeilen enzv. als langs de Schelde. Jute verkrijgen we uit Noord-Afrika en Indië. Ze bestaat ook uit plantenvezels en moet dus insgelijks geroot en gezuiverd worden. Jutestof dient voor graanzakken, rijst- en andere balen, zeildoek, zware gordijnen, tapijten.

Zeer belangrijk is de katoen- en wolnijverheid. Ruwe katoen komt vooral uit de Vereenigde Staten, waar uitgestrekte katoenvelden liggen. Ge herinnert u over katoenplantages en katoenplukkers gelezen te hebben in het schoone boek „De Hut van Oom Tom”.

Van katoen spint men garen, dat verder geweven wordt tot stof voor kledingstukken enzv.

Wol trekken we vooral uit Australië en Zuid-Amerika. In de Kempen hebt ge ook veel schapen gezien. Luistert nu eens hoe men de wol bewerkt. De wol is voor 't schaap eene warme bedekking, maar 's zomers zou het dier er last van hebben. In Juni worden de schapen „geschoren”, zooals men 't noemt, ofschoon 't eigenlijk knippen is.

„Met eene schaar?” vroeg Alfred.

„Ja, maar eene bijzondere schaar, zonder naaf en waarvan de messen door een stalen veer verbonden zijn. Die wol wordt eerst gewasschen dan met zeep ontvet, vervolgens weer gewasschen. Uit dit waschwater trekt men potasch, dat in de zeepbereiding dienst doet. De gewasschen wol wordt gekamd, gerokken en eindelijk gesponnen. Van de wol maakt men laken, flanel, tapijten enz. Wollen weefsels worden o.a. nog geschoren, waardoor men de ruwe haartjes verwijdert.

De linnennijverheid is heel Vlaanderen door zeer belangrijk. Behalve Gent bezitten ook vooral Kortrijk en Rousselare veel linnenfabrieken. De grond is hier immers zeer geschikt voor de vlasteelt en dat de Leye bijzondere eigenschappen bezit voor het rooten, vertelde ik reeds. De katoennijverheid is 't meest in Gent gevestigd; men noemt daarom deze stad wel eens het „Belgisch Manchester.”

— „Omdat Manchester in Engeland de grootste katoenfabrieksstad der aarde is,” zei Arthur.

— „Juist. Ofschoon er in Vlaanderen ¹⁾ en ook in andere provinciën, zooals te Moll, bloeiende wolfabrieken zijn, is de hoofdzetel der wolnijverheid toch in Verviers en omstreken.”

— „Zijn er in België ook zijdefabrieken oom?” vroeg Alfred.

— „Eenige, neefje. Zijden garens en satijn worden o. a. vervaardigd te Antwerpen, Aalst en Mechelen. Dat de zijde voortkomt van de zijderups is u bekend.

In de geschiedenis hebt ge geleerd, dat Vlaanderen eertijds welvarend, ja rijk was door de lakennijverheid. Onze wevers waren mannen, waarmee afgerekend moest worden. Denk maar aan Pieter De Coninc!

Spinnen en weven lieten ook hunne sporen in onze taal na. Van een

¹⁾ Gent, St. Nicolaas, Lokeren, Eekloo, Ronse enzv.

kind, dat het evenbeeld zijns vaders is, zegt men wel: „'t is zijn vader gedraaid en gesponnen.” Wanneer men van iemand of iets niets goeds kan maken, luidt het: „Daar is geen goed garen van te spinnen.” Spreekt iemand altijd over 't zelfde, dan zegt men: „Dat is bij hem schering en inslag.” Schering en inslag zijn de draden op 't weefgetouw.

't Is niet te verwonderen, dat het volk dergelijke uitdrukkingen bezigde. 't Spinnen stond in groote eere bij onze voorvaderen. Zelfs de vrouw en de dochters van Karel den Groote sponnen hun eigen garen. Bijna in ieder huis vond men een spinnewiel. In hoe menig sprookje komt dit niet voor! Vrouwen, die tot dwangarbeid veroordeeld werden, moesten vroeger ook spinnen. Ze werden in het spinhuis opgesloten.”

* * *

Nu waren de jongens op hun bezoek aan eene weverij voorbereid. De fabrikant, een kennis van M. Franken, ontving de Antwerpenaren den volgenden morgen zeer vriendelijk.

„De werklieden hebben hun achturen-boterham gegeten,” zei hij na de begroeting. „De fabriek is weer aan den gang en met 't meeste genoegen zal ik u eens rondleiden.”

Een wagen reed juist door de breede poort op den koer.

„Ziet, men brengt garen uit de spinnerij,” zoo begon de fabrikant zijne uitleggingen. „Vroeger werd het vlas in dezelfde fabriek gesponnen en geweven. Ik zal niet beweren, dat zulks ook nu niet meer gebeurt, maar dan toch al heel weinig. Spinnerijen en weverijen zijn bijna altijd afzonderlijke fabrieken. Zooals ge bemerkt, is het garen in strengen gewonden; het is grauw van kleur, 't is dus nog niet gebleekt. Ik krijg ook wel gebleekt garen, maar voor fijne weefsels gebruiken we ongebleekt, dat is grauw garen.”

„Dan is het weefsel ook grauw?” vroeg vader.

„Natuurlijk, maar de geweven stukken worden gebleekt.”

„En waartoe gebruikt ge gebleekte garens!”

„Voor minder fijne weefsels, zooals grovere hand- en zakdoeken enz. Nu spreek ik dus verder over het grauwe garen. Kijkt, men lost het:

een gedeelte gaat naar de scheringzaal, 't overige naar de inslagzaal. Volgt mij nu eens naar de scheringzaal!"

In de scheringzaal waren eenige werklieden bezig met een weefboom gereed te maken.

„Op den boom spant men de schering,” hernam de fabrikant. „Laten wij de schering eens de verticale draden noemen. Tusschen deze draden komen de inslagdraden, de overlangsche draden, die beurtelings boven en onder de scheringdraden gaan.”

„Hooft ge het jongens?” zei Mijnheer Franken. „Denkt maar aan de papieren matjes, die ge op den kindertuin maaktet!”

In de inslagzaal zagen de knapen hoe het garen op een weefspoel gewonden werd. De weefspoel moet dan op een schietspoel. En wat doet de schietspoel in de weverij? Dat behoefden onze vriendjes niet te vragen, toen ze in de weverij kwamen, waar een oorverdoovend geraas heerschte. Ze zagen den weefboom op het getouw. De scheringdraden werden beurtelings opgeheven, de schietspoel vloog er door met den inslagdraad, die nu boven, dan beneden den scheringdraad schoot en aldus het weefstuk deed ontstaan.

„Is het stuk af, dan brengt men het naar de bleekerij,” ging de leidsman voort.

„Eene bleekerij is ook eene afzonderlijke fabriek. Daar steekt men het lijnwaad in de bleekputten, welke gevuld zijn met bleekwater. 't Linnen wordt er wit, men droogt het daarna in eene weide. 't Gebleekte linnen keert bij mij terug. 't Is nu gerimpeld en daarom moet het gekalanderd worden. 'k Zal u den kalender toonen.”

In een gebouw zagen de jongens groote bakken, met zware steenen; die bakken rustten op rollen. Onder deze rollen werd het linnen geschoven.

„Nu gaan de rollen heen en weer,” sprak de fabrikant. „Door 't gewicht der bakken, persen of strijken ze 't lijnwaad, dat daardoor glad en glanzend wordt. Thans is het linnen klaar om verkocht te worden, tenminste het wit linnen. Maar men gebruikt ook blauw linnen, voor kielen, broeken, schorten enzv. Zulk linnen moet dus naar de ververij. Sommige weverijen bezitten ook eene ververij, maar meestal zijn ververijen weeral

afzonderlijke fabrieken. Het werk is dus sterk verdeeld. De linnen- nijverheid doet spinnerijen, weverijen, bleekerijen en ververijen ontstaan.

Bovendien zijn er in Gent fabrieken van bobijnen en schietspoelen, drijfriemen en machine's en van nog andere fabrieksartikelen.”

Dat was een belangrijk en leerzaam bezoek geweest. En de bewerking van het vlas zouden de jongens later langs de Leye nog zien.

ZESDE HOOFDSTUK.

De Bloemkweekerijen van Gent.

Louis van Houtte. Bezoek aan eene bloemkwekerij. Uitvoer van bloemen en planten. Broeikassen enzv.

Gent is de stad der bloemen met kweekerijen, die wereldberoemd zijn. Geen wonder dus, dat de heer Franken zijne jongens naar eene bloemkweekerij leidde.

Vooraf vertelde hij 't volgende: „'t Is vooral na 1830 dat Gent met de omstreken het oord der bloemkweekerijen werd. Een der grondleggers van de hofbouwkunde was *Louis van Houtte*, die in 1810 te Iperen geboren werd en reeds vroeg zijne voorliefde voor bloemen en planten toonde. Van Houtte nam deel aan de omwenteling van 1830 en kreeg later eene betrekking in de bureelen van het ministerie. Maar daar gevoelde hij zich niet op zijne plaats. Hij moest buiten zijn, bij zijne bloemen en planten. Hij nam ontslag, bestudeerde de kruidkunde en deed in 1834 eene reis naar Brazilië, vanwaar hij talrijke onbekende planten medebracht. In 1836 werd hij tot bestuurder van den Brusselschen kruidtuin benoemd, maar ook deze post beviel hem niet. Hier was hij geen meester en kon hij zijne plannen niet verwezenlijken. Hij vestigde zich in 1839 te Gentbrugge, richtte er eene bloemkweekerij op, weldra ook eene hofbouwschool, waar vakmannen en geleerden gevormd werden. Van Houtte zag niet op kosten om zijne inrichting uit te breiden. Hij zond kloeke, energieke mannen naar verre landen, om nieuwe en zeldzame planten in te voeren. Hij liet kostbare serren bouwen. Toen Van Houtte zich te Gentbrugge vestigde, was er één klein hofbouwgesticht; nu zijn er 64, die alle

zeer belangrijk zijn. Van Houtte's was 't grootste en verwierf zulk eene beroemdheid, dat Koning Leopold I en zijne gemalin, de Koning van Portugal, de keizer van Brazilië, de koning van Holland, en andere vorsten het bezochten. De ondernemende man stierf in 1876. Zijn standbeeld staat te Gentbrugge, waar zijne inrichting, nu aan eene maatschappij behoorend, nog immer belangrijker wordt.

Nog andere bloemkweekers zooals Van Linden, de ontdekker der orchidee, spanden zich in, om den hofbouw te ontwikkelen en niet alleen uit Brazilië, maar ook uit Cuba, Columbië en andere rijken werden zeldzame planten ingevoerd, welke door de kunst en de wetenschap der Gentenaars heel Europa door beroemdheid verkregen. De bloemteelt wordt nu uitgeoefend te Gent, Ledeborg, St. Amandsberg, Gentbrugge, Meirelbeke, Melle, Loochristy, in dorpen 4 à 5 uren in 't rond, ja, schier in gansch Oost-Vlaanderen".

Onze vrienden bezochten dan eene vermaarde bloemkwekerij. Een der bedienden leidde hen rond en deelde allerlei bijzonderheden mede. „Alle bloemen zijn te Gent vertegenwoordigd", vertelde hij o.m., „maar ons hoofdoel is uitvoer, 't verzenden naar vreemde landen en daarvoor kweken wij vooral azalea's, araucaria's, camelia's, begonia's, gloxinia's, palmen- en laurierboomen, allen in verschillende soorten.

Deze planten vereischen veel zorg en werk. Ge ziet hier onze kassen of serren. Wij bezitten er meer dan honderd. Ze worden verwarmd met stoom of heet water. Azalia's en araucaria's bijvoorbeeld, worden in Mei buiten geplant, maar komen einde October of begin November in de serre terug. De camelia's staan meest altijd binnen. Zoo heeft elke soort zijne eischen. Wij moeten natuurlijk zorgen, dat onze planten en bloemen nauwkeurig van ongedierte gereinigd worden. Veel oplettendheid eischt ook de warmtegraad en dan de grond. Azalia's kweken we in grond, die uit de bosschen gehaald wordt. Voor andere planten moet de grond ook bereid worden."

„En waar worden de bloemen verkocht?" vroeg vader.

„O mijnheer! heel de wereld door, vooral in Amerika, Rusland, Zweden, Noorwegen, Engeland, Oostenrijk, Frankrijk, zelfs in Zuid-

Afrika en Siberië en dat is toch ver van elkaar, niet waar? Onze reizigers gaan naar die landen of we bezitten ginder agenten."

„'t Verzenden der planten en bloemen vereischt zeker veel zorg?" her-
nam Mr. Franken.

„Natuurlijk! De takjes der planten worden opgebonden met papier. Rond de wortels doen we eene soort van fijne schaveling en zoo leggen we de planten voorzichtig in eene kist, die van luchtgaten voorzien is."

„En hoe worden die bloemen in de vreemde landen behandeld?"

„Wij verkoopen ze bijv. in Amerika aan groote kweekers, die ze verder teelen. Azalia's, om één soort te noemen, worden in botten verzonden. Ginder forceeren ze die botten in bloem, dat wil zeggen door veel warmte verwekken ze de bloem vroeger uit de bot dan door de natuur zou geschieden. De kweekers leveren die bloemen dan aan de winkels in de steden. Aldus handelt men ook met andere planten. Wij ontvangen ook Phenixen, eene soort van palmen uit Frankrijk, die wij verder voortkweken. Wij krijgen bezoek uit alle deelen der wereld. We zenden niet alleen reizigers uit, die verkoopen, maar Amerikanen, Denen, Italianen komen ook zelf koopen. Verleden jaar kwam er zelfs een heer uit het Kaukasusgebergte. Ja, Gent is beroemd. Ge moet onze vijfjaarlijksche bloemententoonstelling eens bezoeken. Dat ziet ge in de geheele wereld niet!"

„Verzenden de kleine kweekers ook?" vroeg Mr. Franken.

„Nee, ze kweken voor de groote. Te Brugge zijn er ook al veel hofbouwgestichten. De kweekers voeren daar eveneens zelf uit, meest laurierboomen."

De toeristen bewonderden dan nog verschillende planten en bloemen en verlieten opgetogen de belangrijke inrichting.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Door 't Meetjesland.

Eekloo. — K. L. Ledeganck. — Vrouwe Courtmans. — Het Meetjesland. — 't Kanaal van Schipdonck en de Leopoldsvaart. — Maldeghem. — De legende der ketelaars.

's Zaterdagmorgens stapten onze vrienden te Gent op den trein, om zich naar Eekloo te begeven. Vandaar wilden ze te voet naar Maldeghem

gaan, teneinde een deel van 't *Meetjesland* te zien en vervolgens zouden ze weer per spoor naar Brugge reizen. Langs welvarende dorpen, zooals *Wondelghem* en *Waarschoot* reden ze nu naar Eekloo. Lang bleven ze in deze stad niet.

„Te Eekloo zijn veel wol- en jutefabrieken,” zei Mr. Franken. „'t Is de marktplaats van het *Meetjesland*, zooals men de omgeving noemt. Eekloo heeft 18000 zielen. Veel merkwaardigs is hier echter niet te zien. We zullen nu maar ons voetreisje aanvangen.”

Terwijl 't gezelschap door de lange straat trok, die naar den Brugschen steenweg leidt, kwam het voorbij 't standbeeld van *Ledeganck*, die hier in 1809 geboren werd.

Al voortwandeland vertelde vader het volgende :

„Karel, Lodewijk *Ledeganck* was de zoon van een onderwijzer, maar moest al spoedig voor zich zelve zorgen. Hij nam dus gaarne eene betrekking van stadshuisklerk in zijne geboorteplaats aan. Doch hij wilde verder geraken; hij had eene vurige begeerte tot de studie.

Zonder meester oefende hij zich in de oude talen. Om de lessen aan de Gentsche hoogeschool te kunnen volgen, legde hij den weg tusschen Eekloo en Gent te voet af; dat was tweemaal per dag vier uren gaans. Onderwege studeerde hij.

En *Ledeganck* bereikte zijn doel; hij verwierf den graad van meester in de rechten, of advocaat en werd te *Zomergem*, eene groote gemeente niet ver van hier, tot vrederechter benoemd. Zeven jaar later stelde de Regeering hem tot provinciaal schoolopziener van Oost-Vlaanderen aan. Zijne moeder ontwikkelde het eerst zijn dichterlijken aanleg. En weldra verbaasde *Ledeganck* zijne landgenooten door zijne prachtige en gevoelvolle verzen. Zijne „Drie Zustersteden” kent ge. Door zijne dichtersgaven

Hoefje in 't *Meetjesland*.

heeft *Ledeganck* krachtig meegewerkt tot de verheffing van 't Vlaamsch.

Nog iemand uit 't *Meetjesland* bekleedt eene eervolle plaats in onze letterkunde: *Mevrouw Courtmans*, geboren *Berchmans*, die te *Maldeghem* gewoond heeft in 1811. Door haar vooral heb ik het *Meetjesland* leeren kennen. Ze heeft ons 't volk geteekend, boeren, burgers, arbeiders, zooals ze hier werken en leven. Ze heeft de deugden en de gebreken geschetst. Ge hebt toch wel van haar gelezen?”

„Het Geschenk van den Jager,” zei Arthur.

„De Hut van tante Clara,” voegde Willem er bij.

„Juist en dan de Gemeenteonderwijzer, de Zwarte hoeve enz. Nu ik hier weer wandel, denk ik aan de mastbosschen, de vlasgaarden, de weiden, de hoeven, de dorpskerbergen, welke in haar werken voorkomen.

Kijk in zoo'n huisje woonde tante Clara, die zoo liefderijk voor haar kleinkindertjes zorgde. Ginder zitten meisjes kant te maken, een werk, dat *Mevrouw Courtmans* als zeer ongezond voor de kinderen afschilderde.

Polderdorp in Zeeuwsch-Vlaanderen.

Op de akkers werken boeren, die zooals de schrijfster aantoon, zwoegen om 't hoofd boven water te houden. 't *Meetjesland*, jongens, bestaat uit zandgrond, zooals 't grootste gedeelte van Laag België. De bodem is hier meer ontgonnen dan in de Kempen, maar op verre na nog niet als in 't midden van West-Vlaanderen. Het *Meetjesland* is mager en op vele plaatsen bedekt met dennenbosschen. De voornaamste gewassen zijn rogge, aardappelen en boekweit. De boekweit werd in Vlaanderen ingevoerd door Joos van Ghistele, een kasteelheer van Zuiddorpe bij Selzaete, nu in Zeeuwsch-Vlaanderen. Hij leefde in de 11^e eeuw en werd de groote reiziger genoemd, daar hij stoutmoedige onderzoekingstochten deed in Azië en Afrika. *Ledeganck* heeft de boekweit bezongen in een schoon gedicht.

Boekweitmeel wordt gebruikt voor pap en koeken, maar vooral als veevoeder. De bevolking van 't Meetjesland vindt eene bijverdienste in de kantvervaardiging, het vlechten van manden, de huisweverij en het borduren.¹⁾ Velen drijven handel met de polderboeren van 't naburig Zeeuwsch-Vlaanderen.

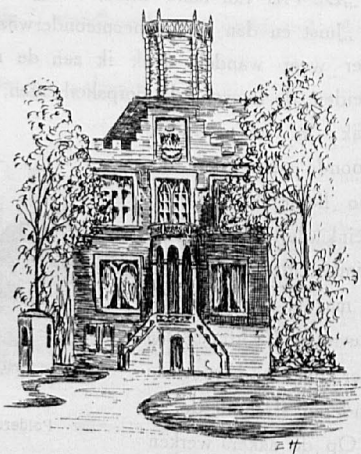
In dat gewest liggen welvarende plaatsen, 't oude stadje Aardenburg, Oostburg, IJzendijke, Sluis e.a. De handelaars van 't Meetjesland koopen ginder vooral vlas en aardappelen. Zwaar geladen wagens rijden dan over de grens, langs de baan van Aardenburg naar Maldegem of van IJzendijke naar Eckloo."

De toeristen kwamen weldra aan eene vaart, 't kanaal van Schipdonck, waarin vlas groot werd. De heer Franken zei:

„Deze vaart loopt van Deijnze naar Heyst en is een afwateringskanaal. Schelde en Leye zijn in 't regenseizoen soms boordevol en zouden bij hun samenvloeiing te Gent overstroming veroorzaken. Het

overtollig water kan nu te Deijnze in deze vaart gelaten worden, die het naar zee leidt. 't Kanaal van Schipdonck voert ook het Leyewater weg, dat onrein geworden is door het rooten van 't vlas of 't vuile water der Fransche fabrieken. Een ander afwateringskanaal is de *Leopoldsvaart*, die te Selzaete begint en ook te Heyst uitmondt. Beide vaarten loopen zusterlijk naast elkander, te beginnen van Stroobbrugge bij Maldegem.

¹⁾ Borduren gebeurt veel in en rond Maldegem. Een pastoor dezer gemeente, de heer Bouckaert, zond eenige meisjes naar Lier, om dit vak te leeren. Wij zagen in menige hut fijn borduurwerk vervaardigen.

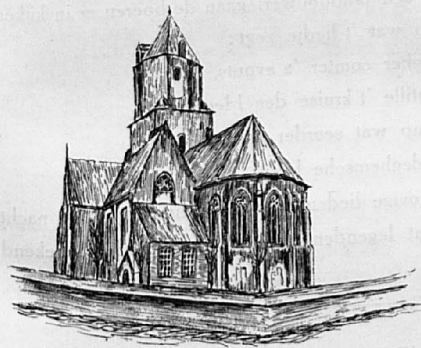

Stadhuis van Aardenburg.

„Ik kan 't ruiken, dat het kanaal van Schipdonck vuil water afvoert,” zei Alfred.

„Ja, jongen, en men root er nog vlas in ook. Maar 't is toch beter, dat het door de velden dan door de groote, dicht bevolkte stad Gent, stroomt”. De reizigers vervolgden hun tocht naar *Maldegem*, eene uitgestrekte gemeente van 10,000 zielen, met veel handel en nijverheid.

Na in eene zindelijke, echt Vlaamsche afspanning het middagmaal gebruikt te hebben, bezochten ze de monumentale kerk en wandelden ze naar het kasteel. Dit kasteel is nieuw; de bouwval, waarvan Mevr. Courtmans in „Het Geschenk van den Jager” spreekt, is verdwenen.

Kerk van Maldegem.

Maar een oude kelder is nog aanwezig en op dien kelder staat een groep populieren. Onze toeristen daalden in de sombere ruimte en bemerkten, dat ze zich in eene onderaardsche gevangenis bevonden. „In het woud van Maldegem verbleven eens, lang geleden, 36 ketelaars, gevluchte boeren ongetwijfeld,” vertelde de

heer Franken.

„Een herdersjongen bezat eens een zilveren fluitje. De heer van Maldegem reed op zekeren dag langs het veld, waar de knaap zijn vee hoedde, zag het fluitje, en oordeelende dat zoo'n arm ventje zulk een kostbaar voorwerp niet bezitten moest, wilde hij het den jongen ontnemen. Maar de wakkere knaap blies op zijn instrument; onmiddellijk snelden de ketelaars hem ter hulpe. Zij zouden niet dulden, dat een zwakke verdrukt werd. Op voorspraak van den kleinen herder lieten ze echter den ridder vrij. Doch de heer van Maldegem moest beloven aan niemand te zeggen, of met geen pen te schrijven, dat de ketelaars in 't bosch zaten.

Vol wraaklust reed de edelman naar Brugge en, wat hij niet zeggen

of met eene pen beschrijven mocht, dat schreef hij met den voet in 't zand. Met andere heeren en zijne dienaren nam hij toen de ketelaars gevangen. Hij liet de ongelukkigen in dezen kelder opsluiten, schonk elk een broodje en eene kruik met water, waarna hij gebood den kerker dicht te metselen. De ketelaars waren levend begraven! Spoedig daarna — zegt de legende — stierf de hardvochtige ridder van wroeging. Zijn kasteel viel in puin." De knapen waren ontroerd. Huiverend verlieten ze den kelder. Verder wees vader hun nog twee dikke linden, uit dien tijd overgebleven. (de eene heeft een omvang van 5 M. 31, de andere van 4 M. 96.) Eenzaam ligt de kelder daar. Als het houtverkoop is op 't kasteelgoed, vertelde ons een landbouwer, gaan de boeren er in kijken. En 's avonds doet menigeen wat 't liedje zegt:

O reisigher comter 's avonts,
maekt stille 't kruise des Heeren,
ende stap wat seerder over
de Maldeghemsche baen.

Want volgens vele bijgeloovige lieden spookt het hier nog elken nacht. Onze vrienden wisten wat legenden zijn, en er nog over sprekend, reisden ze naar Brugge.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

De Merkwaardigheden van Brugge.

Breydel en De Coninck. — Op den halletoren. — Brugge's verleden. — De beiaard. — Het stadhuis. — De Bloedkapel. — De schouw van het Vrije — Legende der zwanen. Gruythuuse. — De O. L. Vr. Kerk. — Karel de Stoute en Maria van Burgondië. — S. Salvator,

's Zondags rustten onze reizigers wat uit. Wel wandelden ze door Brugge, maar vader wilde de jongens heden niet vermoeien met 't bezoeken van gebouwen. 's Maandags begonnen de Sinjoren echter met nieuwen moed. Ze logeerden in een hotel op de Grootte Markt. Toen de jongens opstonden, zagen ze door het venster het standbeeld van Jan Breydel en Pieter de Coninck, en Arthur en Willem geraakten daardoor zoo in geestdrift, dat ze de Brugsche Metten wilden navolgen. De

eerste speelde voor Leliaert, en Willem riep, dat hij Breydel was; in plaats van eene bijl greep hij een kussen en daverend klonk het: „Zeg schild en vriend!" „Schild en friend," antwoordde Arthur. Maar vader

Te Brugge.

kwam in de kamer gestormd en zei: „Als ge in een hotel wilt logeeren, moet ge u behoorlijk kunnen gedragen. Is me dat een lawaai! Kleedt u liever rap aan, dan gaan we vroeg op stap!" 't Eerst bezichtigden de toeristen het standbeeld van onze helden

van 1302, een gewrocht van *Devigne*, zoon. 1)

Breydel en *De Coninck* zijn afgebeeld zooals ze waren, de eerste kloek en vurig, de tweede verstandig. Op het onderstuk zijn eenige tafereelen gebeiteld: de Brugsche Metten, de terugkeer der zegevierende Bruggelingen van Groeninghe, de slag bij den Pevclberg.

„Nu naar de halle", zei vader.
„Willen we op den toren klimmen?"

„Ja, ja!" klonk het als uit één mond.
De toeristen bestegen de donkere wenteltrap: 402 treden moesten ze op! Doch onderweg was er eenige afwisseling. Eerst bleven ze staan voortwee gapende openingen in den muur, voorzien van ijzeren deuren. 't Waren de nissen, waarin vroeger de koffers met de keuren bewaard werden. Men sloot ze met tien sleutels, die in verschillende handen berustten.

Breydel.

1) *Devigne* vader is de schepper van *Artevelde's* beeld.

Eindelijk bereikten de torenklimmers de kamer der wachters. Plotse-
ling verscheen een man, een schoenlapper, die zeker wel in de meest
verhevene werkplaats arbeid.

Hij was tegelijk waker en haalde nu
de toegangskaartjes af. Nog een eindeke
hooger en daar stonden de toeristen
vóór den omgang en genoten een heerlijk
gezicht op stad en omtrek. Hoe bevallig
vertoonen zich de puntgevels, hier een
straat vormend, daar zich spiegelen in
eene stille gracht, ginder wegschuilend
onder 't frisch gebladerte. En hooge
torens, zware gebouwen schijnen over
de ranke stede te waken.

„Daar is 't kanaal van Brugge naar
Sluis,” zei de heer Franken. „Ziet ge dien kloeken toren? Dat is
Damme, vroeger de voorhaven van Brugge. Ja, jongens, allerlei herinne-
ringen doemen hier op. Nu is Brugge eene doode, verlaten stede, bijna

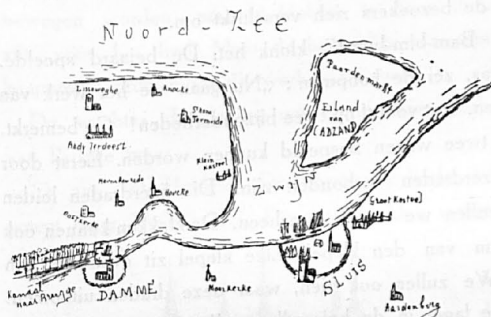
Halle van Brugge.

zonder nijverheid en handel, met stille
straten en pleinen, eenzame grach-
ten. In Breydels en De Conincks tijd en
daarna, vooral dus in de 14e en
15e eeuw, was het anders; toen was
Brugge eene wereldstad. Eene diepe
en breede golf leidde van Damme
naar de Zee; *het Zwyn*, zooals die
inham heette, was met Brugge door
een kanaal verbonden. Damme was
de voorhaven, Brugge De wereldmarkt,
waar kooplieden van allerlei natiën
met elkander handel dreven, waar
handelaars in paleizen woonden, waar
de vrouwen bij koninginnen vergeleken werden. 't Was ook eene nijvere

De Coninck.

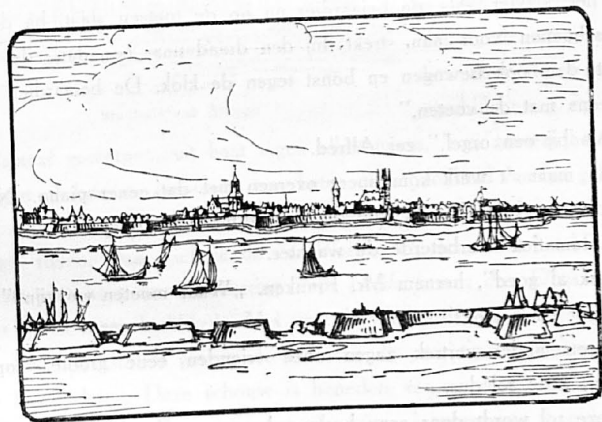
gemeente; duizenden wevers verdienden er een goed stuk brood. Er heerschte
welvaart en ieder sprak met lof over het drukke en schoone Brugge.

Het Zwyn.

Door de verzanding van
het Zwyn en door
burgertwisten, verliep
de handel. Antwerpen
erfde den voorspoed,
Brugge verviel. *Damme*
en ook *Sluis*, dat
nabij den mond van
't Zwyn lag, alsmede
andere levendige plaat-
sen deelden 't lot van

Brugge. In dit gewest liggen talrijke doode steden. In onzen tijd heeft
men Brugge een nieuwen weg naar de zee geschonken. Ziet maar, dat
breed kanaal, — ge kunt het volgen tot aan de duinen. Ginds ligt

Het Zwyn voor Sluis in de XIV eeuw.

Zeebrugge, de ruime maar nog altijd stille haven. Misschien heeft West-
Vlaanderens hoofdstad eene schoone toekomst; thans echter zijn *Ledegancks*
woorden nog waar:

Wel vind ik in u 't schoone Brugge weder,
Maar 't levend Brugge eilaas niet meer."

Eensklaps keerden de bezoekers zich verschrikt om.

„Djing-djang-djong. Bam-bim-bom!" klonk het. De beiaard speelde. Toen 't liedje uit was, zei de koopman: „Nu gaan we het werk van den beiaard eens bezien. Let vooraf op twee bijzonderheden! Ge bemerkt, dat de klokken op twee wijzen bespeeld kunnen worden. Eerst door hamertjes, waaraan ijzerdraden verbonden zijn. Die ijzerdraden leiden naar beneden, straks zullen we weten, waarheen. De klokken kunnen ook klinken door 't gebom van den klepel. Elke klepel zit eveneens aan een ijzerdraad vast. We zullen ook zien, waar deze draden uitkomen. Nu gaan we een trapje lager in de beiaardkamer."

Vader leidde de knapen naardenschoenmaker terug, in 't kamerken beneden, waar nog een wachter zat. Deze laatste toonde eerst het beiaardklavier.

„Die ijzerdraden, zijn dezelfde, welke we aan de klepels gezien hebben", zei de koopman. „Elke ijzerdraad is verbonden met eene toets van het klavier. Als de beiaardier nu op de toetsen slaat, hij doet er handschoenen voor aan, trekt hij den draad naar beneden; de klepel wordt dan ook bewogen en bonst tegen de klok. De beiaardier speelt eveneens met de voeten."

„Als bij een orgel," zei Alfred.

„Ja, maar 't werk komt meer overeen met dat eener piano. Nu zal ik probeeren te verklaren, hoe de beiaard mechanisch speelt."

„Automatiek" verbeterde de wachter.

„Ook al goed", hernam Mr. Franken. „Waar moeten we zijn?"

„Komt maar mee!"

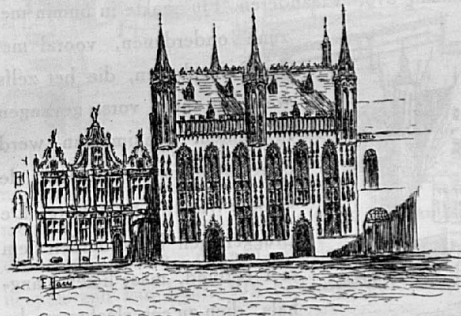
In een ander vertrek zagen onze vrienden eene groote, koperen cylinder, eene rol dus.

„Deze rol wordt door eene horloge bewogen. Ze draait rond. In de rol ziet ge talrijke gaatjes, en in die gaatjes heeft de beiaardier staafjes gestoken. Boven de rol bemerkt ge weer ijzerdraden, nu dezelfde, die aan de hamertjes der klokken verbonden zijn. Als de rol draait, stooten de staafjes boven tegen de ijzerdraden. Deze draden gaan omhoog en

bewegen de hamers, die op de klokken bensen. De kunst bestaat hierin, de staafjes zoo te plaatsen, dat de juiste ijzerdraden en hamers bewogen worden, om de klokken te doen klinken, wier tonen noodig zijn voor het lied. Maar de beiaardier kent zijn vak. Als het klavier bespeeld wordt, moet dit werk stil liggen."

De wachter deelde nu nog eenige bijzonderheden over den beiaard van Brugge mee.

Er zijn 49 klokken. De koperen cylinder bezit 305000 gaatjes en weegt bijna 20.000 KG. De grootste klok weegt ook zeer zwaar.

Stadhuis van Brugge.

Na de torenbeklimming wandelden onze vrienden den Burg op, het plein met zijne praalgebouwen.

„Het stadhuis", zei M. Franken. De beelden in den voorgevel zijn nieuw; de vroegere werden door de Fransche republikeinen op den

brandstapel geworpen, uit haat tegen alle heeren, 't zij graven, hertogen, koningen of keizers. Napoleon zag beter de schoonheid van het gebouw, want hij betreurde, dat het niet op wietjes stond, om het naar Parijs te laten rollen. Daar ziet ge de *H. Bloedkapel*, waar men het H. Bloed bewaart, dat naar de overlevering door *Diederik van den Elzas* uit Palestina werd meegebracht. In Mei gaat de vermaarde Bloedprocessie uit."

In het Gerechtshof gingen de toeristen de prachtige *Schouw van het Vrije* bewonderen. Deze schouw is beneden van zwart marmer en boven van gesneden hout; ze vertoont de bijna levensgrootte beelden van Karel V en zijne grootouders, Ferdinand van Arragon, Isabella van Castilië, Maria van Bourgondië en Maximiliaan van Oostenrijk.

„Eene legende beweert, dat dit kunstwerk door een gevangene vervaardigd werd," vertelde de heer Franken. „De man kocht er zijne

vrijheid mee terug. Eene andere legende zegt, dat men den schepper van dit gewrocht de oogen uitstak, opdat hij nergens meer zulk eene schouw zou kunnen maken. Beide verhalen zijn fabelen."

Op den Burg staat het standbeeld van *Jan van Eyck*.¹⁾

Nu wandelde het gezelschap naar de schilderachtige kaai, de Dyver. In de gracht zwommen statige zwanen.

"Aan deze blanke vogels is eene legende verbonden," zei de heer Franken. "Ge weet, dat Maria van Bourgondië, de dochter van Karel den Stoute, Maximiliaan van Oostenrijk huwde. Na den dood zijner edele gemalin regeerde Maximiliaan over Vlaanderen. Hij raakte in onmin met

Het Vrije.

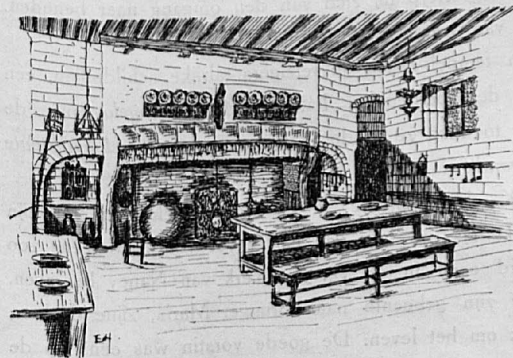
zijne onderdanen, vooral met de Bruggelingen, die het zelfs waagden hun vorst gevangen te nemen. Maximiliaan werd opgesloten in een huis op de Grootte Markt, Cranenburg. De Bruggelingen behandelden hem met eerbied, maar lieten Langhals, dien zij een slechte raadsman van Maximiliaan noemden, onder de vensters van Cranenburg onthoofden. Langhals voer-

de in zijn schild eene zwaan. En toen Maximiliaan eindelijk weer in zijne waardigheid hersteld was en de overmacht bezat, gebod hij, dat de stad Brugge steeds zwanen in haar vaarten moest laten zwemmen, ter gedachtenis aan het snood bedrijf der oproerlingen. Nog altijd zien we zwanen in Brugge's eenzame grachten. En de legende voegt er bij, dat sommige dezer vogels reeds leefden in Maximiliaans tijd."²⁾

"Op den Dyver", hernam Mr. Franken. "woonden vroeger de machtige heeren in prachtige huizen. Zoo'n middeleeuwsche heerenwoning bestaat nog en zullen we nu eens bezoeken; 't is het hotel *Gruythuuse*,

1) Zie over van Eyck hoofdstuk 6 en 15,
2) Naar Legends of Bruges by O's Brooke.

In dit gebouw zagen de jongens eene ouderwetsche eetzaal, een salon en eene keuken met een wijden haard. In eene kamer bewonderden ze prachtig Chineesch en Japaneesch porselein. Boven was er een eigenaardig

Gruythuuse (Keuken).

slaapvertrek. "t 's of de bewoners, de edele heer Gruythuuse en zijn gezin, hier nog leven, of ze even uitgegaan zijn onmiddellijk zullen terugkeeren, om in die eetzaal het

noenmaal te gebruiken", zei vader, "Maar neen... geen knechten of meiden staan bij den wijden haard der keuken, niemand gebruikt nog die oude potten, pannen, ketels, kommen, tangen, schoppen... deze hespen zijn van hout. Wij bevinden ons in een museum."

En het museum bevat ook eene verzameling prachtige kant, alsmede talrijke voorwerpen uit den tijd der Romeinen en Franken, oudheden in den grond gevonden.

Thans waren de toeristen bij de *O. L. Vrouwekerk*.

"De toren der *O. L. Vrouwekerk* is 122,5 meters hoog, bijna even hoog als de onze," zei vader. "Maar een kanten toren kunnen we hem niet noemen. Toch is het een indruk-

O. L. V. toren te Brugge.

wekkend gevaarte. Hij is van ver zichtbaar en dient den zeelieden als baak. De toren helt wat over en natuurlijk is hieraan weer eene legende verbonden. De bouwmeester had den toren scheef gebouwd en uit wanhoop over zijn misslag wierp hij zich van den omgang naar beneden. Gelukkig is er niets van waar."

In den prachtigen tempel zagen de reizigers talrijke schilderijen, een Madonna-beeld van den beroemden Italiaan *Michel Angelo*, maar de meeste belangstelling toonden ze in de praalgraven van *Karel den Stoute* en *Maria van Bourgondië*.

„Ge weet, dat Karel de Stoute te Nancy sneuvelde en men zijn bevrozen en verminkt lijk in 't ijs van een vijver vond. De eens zoo machtige hertog werd eerst in de St. Joris-kerk van Nancy begraven. Men vervoerde later zijn gebeente naar Brugge. Maria, zijne dochter, kwam ook jammerlijk om het leven. De goede vorstin was eens op de jacht in de bosschen van 't slot Wynendaele, toen haar paard viel, en zich over zijne berijdster wentelde. De hertogin was inwendig gekwetst en stierf drie weken later te Brugge op vijf en twintigjarigen leeftijd."

Vader wees de knapen nog op de schilden van de machtige orde, het *Gulden Vlies*, getuigen der macht van 't Bourgondische huis, dat zoo jammerlijk uitstierf. Na de O. L. Vrouwekerk werd de kathedraal *St. Salvator* bezocht. En daarna was 't tijd om te gaan noenmalen,

ZEVENDE HOOFDSTUK. (Vervolg.)

De Merkwaardigheden van Brugge.

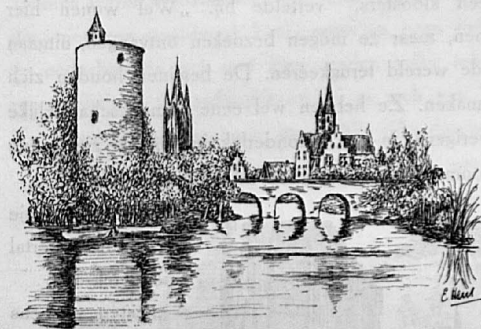
St. Janshospitaal. — Hans Memling. — Het Minnewater. — Het Begijnhof. — Kant maken en legenden der kant. — De Kruispoort en andere gebouwen. — Legende der saalhalles. — Legende over Simon Stevin. — Middelen van bestaan.

Na 't noenmaal bezochten onze vrienden het *St. Janshospitaal* met zijne oude kapel en ruime ziekenzaal. Maar 't zijn vooral Memlings schilderijen, die de vreemdelingen herwaarts lokken.

„*Hans Memling*” zei vader „is ook al de held eener legende. Deze vertelt, dat de schilder aan 't hof van Karel den Stoute verbleef en den hertog vergezelde op diens krijgstochten. Hij was getuige van Karels

dood te Nancy. Arm en ziekelijk keerde Hans naar Brugge terug. Wat scheen de weg hem lang! De kunstenaar leed vreeselijke ellende.

Eindelijk bereikte hij Brugge, Waar nu heen? Ha! naar het St Jans-

Het Minnewater.

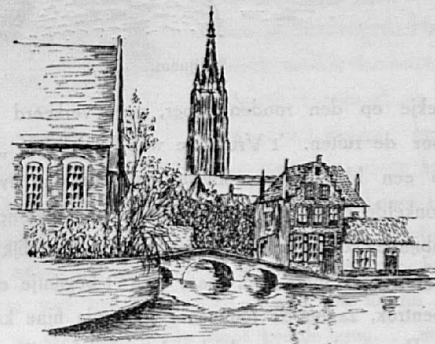
hospitaal, waar noodlijdenden steeds met liefde ontvangen werden. Met zijne van koorts bevende hand liet Memling den klopper vallen. Een monnik opende de poort. Hans herkende een ouden vriend! 't Was een treffend wederzien! Dank aan de goede zorgen, herstelde Memling en uit dankbaarheid schilderde hij nu voor het gasthuis de zes tafereelen, die jaarlijks tal van kunstenaars naar Brugge lokken. — Eene schoone legende niet waar?" eindigde vader.

„'t Is dus een fabel!" vroeg Willem.

„Ja, helaas! zou ik bijna zeggen. Maar de geschiedenis leert ons, dat schilder Hans te Memling in Duitschland geboren werd, en zich in Brugge vestigde, waar hij tot de welstellende burgers behoorde."

Later zagen de knapen het standbeeld van den grooten kunstenaar.

Nu begaven onze vrienden zich naar 't Minnewater, eens een schippersdok, thans een schoone vijver, met schilderachtige omgeving. Vooral

Begijnhofbrug.

van de brug, waar nog een oude kruittoren staat, geniet men een heerlijk gezicht op de stad. Daarna geleidde Mijnheer Franken zijne gastjes naar 't Begijnhof.

„*Begijnhoven* zijn geen kloosters,” vertelde hij. „Wel wonen hier meisjes en vrouwen samen, maar ze mogen bezoeken ontvangen, uitgaan en zelfs voor goed in de wereld terugkeeren. De begijnen houden zich meest bezig met kant maken. Ze hebben wel eene gemeenschappelijke werkzaal, doch leven overigens in een afzonderlijk huisje. Ge ziet hunne woningskens rond dit boomenplein. Rustig is het hier, nietwaar?”

Begijnhof.

Een oud begijntje knikte het viertal vriendelijk toe.

„Laten we eens een praatje met haar maken,” stelde vader voor.

Allen stapten het huisje binnen; 't kleine kamertje zag er kraaknet uit: geen spatje op de meubelen, geen

vlekje op den rooden vloer, geen verkeerd plooitje in 't witte gordijn voor de ruiten. 't Vrouwtje was bezig met „spellewerken.” Voor haar op een blok lag een kussen, met spelden overdekt. Rond die spelden kronkelde garen, dat op bobijntjes was gewonden. 't Moedertje wierp die bobijntjes dooreen en verzette onophoudelijk de spelden. De knapen begrepen er niets van, maar toen 't begijntje een schuifje van haar kussen opentrok, zagen de jongens een reepje fijne kant.

„Brugge is de stad der kantwerksters,” zei vader, toen ons viertal 't begijnhof verliet. „Oude en jonge vrouwen, meisjes, kinderen zelfs maken kant of, zooals men 't noemt, ze „spellewerken.” Er zijn scholen waar de kleinen het leeren.

„En nu zal ik u eens vertellen, hoe er voor 't eerst kant gemaakt werd. Een meisje van Brugge ging op een winternamiddag naar haar verloofde, die in een naburig dorp woonde. Haar weg leidde door een bosch. De boomen waren met rijp overdekt. Dat was een prachtig gezicht. De maagd, die met een naaldwerk bezig was om geen tijd te verliezen, kwam op de gedachte om ook met fijne draden zulke schoone figuren als van den rijp te maken. Onmiddellijk stelde ze zich aan 't werk. En 't lukte. . . Ze vervaardigde de eerste kant. Alle rijke dames uit Brugge wilden zulke

prachtige kant koopen. Het meisje kon haar werk niet af. Ze leerde haar kunst aan anderen en zoo werd de kantnijverheid de dagelijksche bezigheid der Brugsche vrouwen en meisjes. Anderen vertellen, dat een spinneweb een Brugsch meisje op 't denkbeeld bracht kant te maken. Maar de maagd wist niet, waaraan de draden te bevestigen. Haar verloofde maakte dan boutjes of klosjes, zooals gij ze bij 't begijntje gezien hebt.

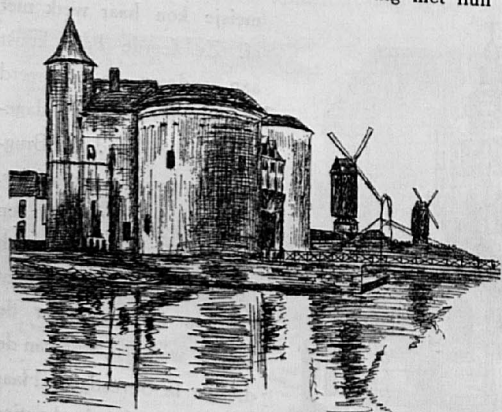
Jerusalemkerk te Brugge.

Volgens een derde verhaal — of legende — werd de eerste kant te Venetië vervaardigd. Een meisje uit die stad was verloofd met een zceman, die op zekeren dag ten oorlog vertrekken moest op de vloot. Tijdens zijne afwezigheid wilde het meisje eene schoone sjerp voor hem vervaardigen. Ze ontwierp zelf het patroon en 't was een tot nu toe onbekend naaldwerk, dat ze voortbracht. De vloot keerde terug. . . maar haar vriend was gesneuveld. Ter gedachtenis aan hem droeg het meisje zelf de sjerp. Deze trok de aandacht der voorname dames, die ook zoo'n sjerp begeerden. En op 't patroon van 't vernuftige meisje werden

niet alleen sjerpen, maar ook sluiers vervaardigd. De kant was uitgevonden. Toen de Vlamingen met Boudewijn IV ter kruisvaart trokken, kwamen velen te Venetië. Ze zagen er de sjerpen en sluiers en brachten er mee voor hunne vrouw en dochters. De Vlaamsche meisjes, vooral de Brugsche, maakten de kant na, veranderden, verbeterden ze. En zo werd Vlaanderen het land der kantnijverheid."

Op hun wandeling door de achterbuurten zagen onze toeristen veel vrouwen en meisjes over hun speldekussen gebogen zitten.

„Jammer genoeg verdienen ze weinig met hun ingespannen arbeid,"

St. Kruispoort te Brugge.

geveltjes en schilderachtige hoekjes aan.

Zoo wandelend, o.a. langs de Jerusalemskerk, bereikte men de Kruispoort. De jongens stelden een levendig belang in dit overblijfsel der middeleeuwsche vestingbouwkunst.

„Hier sprak Jan Breydel op den schemermorgen der Brugsche Metten zijne mannen toe," zei de handelaar. „De Klauwaerts kwamen van Damme en de oevers van het Zwyn,"

Terugwandeland in de stad bezichtigden de reizigers nog een huis met houten gevel, de Bibliotheek, de Poortersloge en de Saaihalle (Genueesch huis).

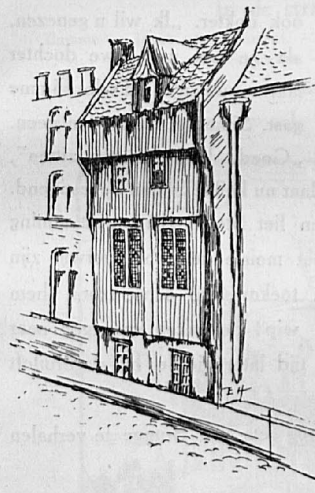
„In de Saaihalle werd eens een man op eene eigenaardige wijze opge-

zei de koopman.

„Maar beschermsters „de Vriendinnen der kant" nemen maatregelen om dien toestand te verhelpen en aan hun hoofd staat onze edele koningin."

Het viertal dwaalde verder. Vader wees menig oud huisje, talrijke trap-

sloten", zei M. Franken. „Hij was lid van het gilde der lakenkoopers, en bezat veel geld. Nooit echter gaf hij eene aalmoes. Hij leefde overdadig en werd zoo dik, dat men eene bijzondere koets voor hem moest maken. Zijne dochter werd door een braven houtbewerker bemind. De vader wilde alleen in het huwelijk toestemmen, als de jongen voor hem een prachtig stuk maakte. De houtbewerker deed dit, maar de valsche lakenkoopman behield het kunstwerk en weigerde zijne dochter te laten trouwen. Nu bemoeide het gilde er zich mee. Er werd eene vergadering belegd in de Saaihalle. De hardvochtige vader verscheen ook. De burgers zaten in eene zaal, welke twee deuren had: eene wijde en eene nauwe. Eensklaps verlieten de mannen haastig het vertrek door de wijde deur, welke ze sloten en lieten hun oneerlijk medelid alleen achter. De nauwe deur bleef wel open, maar de gevangene was te dik om er door te gaan. Of hij ook schold en raasde! Maar 't hielp niet, hij bleef gevangen. De man werd mager van dat treurig leven. Hij had tijd tot mijmeren en bekeerde zich. Op zekeren dag wandelde hij door de nauwe deur — zoo mager

Huis met houten gevel.

was hij nu — naar buiten en gaarne gaf hij zijne toestemming voor 't huwelijk van zijn kind en den houtbewerker." 1)

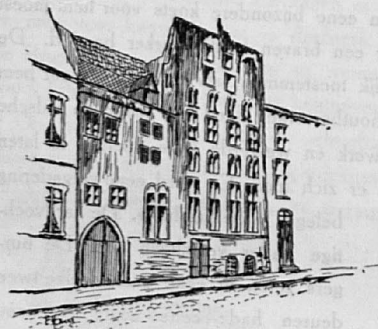
Zulke verhalen hoorden de knapen gaarne.

Vader leidde de jongens nog langs den schouwburg, het zwart huis (uit de middeleeuwen), het station en het standbeeld van den wiskundige „Simon Stevin."

„Die Simon is ook al de held van eene legende" zei M. Franken. „In zijn tijd waren barbiers eveneens dokters. Zoo'n dokter-barbier, die

1) Legends of Bruges.

Simon Stevin kwam scheren, wilde Simons dochter huwen. Ook onze geleerde weigerde zijne toestemming. Zekeren morgen zat Simon in zijn

Zwart Huis te Brugge.

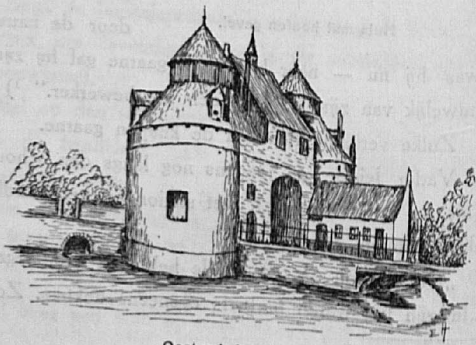
zetel. De verliefde barbier kwam hem scheren. Eensklaps geewde Stevin zoo wijd, dat zijn mond open bleef staan. Hij kon hem niet meer sluiten. Geen nood! de barbier was immers ook dokter. „Ik wil u genezen, als ge mij met uwe dochter laat trouwen” zei de slimme gast. Simon schudde van neen. „Goed, blijf dan zoo zitten”,

hernam de ander en hij wilde heengaan. Maar nu knikte Simon bevestigend.

De barbier bracht pen en papier en liet Stevin zijne toestemming zwart op wit zetten. De vader van het meisje deed het, terwijl zijn mond nog altijd gaapte. Dan gaf zijn toekomstige schoonzoon hem een ferm klap onder de kin... en wip! de kaken sprongen naar elkaar toe. Simon was genezen. Eenigen tijd later vierde hij de bruiloft van zijn kind met den barbier-dokter.”

De heer Franken sloot den dag met nog iets van Brugge te verhalen o. m. 't volgende:

„Brugge telt 50.000 zielen. 't Is eene stad. Eris weinig nijverheid. Toch noem ik eene metaal- eene papier- en eene gist- en spiritus- fabriek. Rond de stad zijn belangrijke bloem- kwekerijen. Een ander middel van bestaan is het vreemdelingen-

Oostendsche Poort.

bezoek. 's Zomers wemelt het hier, van toeristen en die laten veel geld in de winkels, de herbergen, de hotels enzv.”

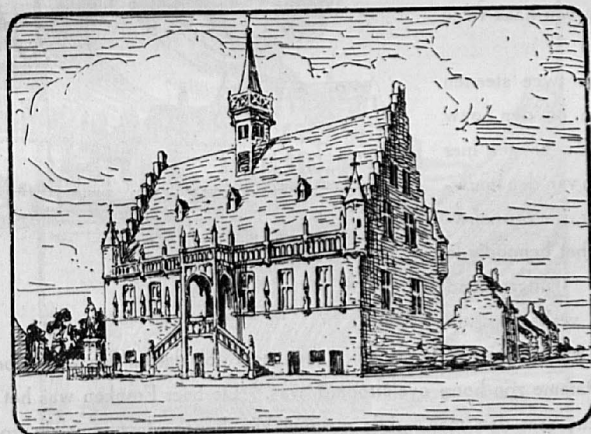
Dat de knapen vermoeid waren kunt ge wel begrijpen... toch niet zóó moe echter, of ze lazen met belangstelling twee brieven... een uit Antwerpen en één uit Brussel. Moeder, Elza en ook Alfreds ouders stelden het opperbest. En dat was goed nieuws!

ACHTSTE HOOFDSTUK.

In de streek van het Zwyn.

Damme. — Jacob van Maerlant. — Legenden. — Naar Sluis. — Over douaniers en smokkelaars. — Te Sluis. — Naar Knocke.

„Nu gaan we naar de streek van het Zwyn,” zei vader Dinsdagsmorgens. „Het Zwyn zooals ge weet, bestaat niet meer... tenminste

Stadhuis van Damme.

de nauwe inham, die aan de kust overgebleven is en bij eb droog ligt, zullen we maar niet meer den naam van de vroeger zoo gewichtige golf geven.”

Met een stoombootje voeren onze toeristen naar *Damme*, eens eene groote handelsstad en eene sterke vesting, nu een eenzaam dorp. Maar uit den bloeitijd heeft *Damme* nog enkele monumenten bewaard. De reizigers bezichtigden eerst het sierlijk stadhuis met zijne holle en leege

zalen. Bij een haard ligt eene reusachtige tang. „Daarmee stak Jan Breydel zijne pijp aan,” vertelde de persoon, die onze Sinjoren rondleidde, waarop de heer Franken antwoordde, dat dit niet kon, omdat men in Breydels tijd nog niet rookte. „De tang zal eenvoudig gediend hebben om het hout om te keeren,” zei hij, „maar die haar hanteerde was zeker sterk.”

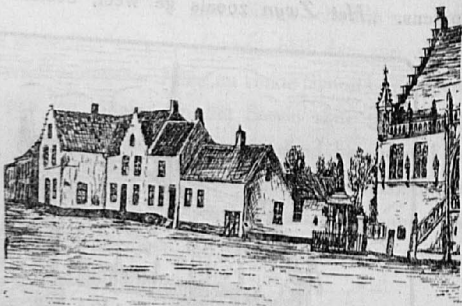
In den toren van het stadhuis hangen twee klokken, waarvan een als de oudste van Vlaanderen geldt. Voor het gebouw staat het beeld van *Jacob van Maerlant*, den geleerden dichter, die zoo veel schreef voor de verheffing van het volk; hij stierf te Damme in 1300.

Aan den hoek van 't stadhuis bemerkte men in een haak twee steenen.

„Die twee steenen schoten bij den bouw over. Ze hangen hier ter eere van den bouwmeester, die zoo nauwkeurig het benoodigde aantal uitgerekend had,” verhaalde de

gids. „Maar” voegde hij er bij, „men zegt ook dat bij een watervloed de stad Damme zoo hoog overstroomd was.” De heer Franken was het weer niet eens met den man. „Die steenen zijn herinneringen uit de vroegere rechtspleging,” verbeterde hij. „Bijv. vrouwen die kwaad gesproken hadden, moesten met deze steenen om den hals eene wandeling door de gemeente doen.”

Daarna werd het oude hospitaal en de groote kerk met haar hoogen toren bezichtigd. In dezen tempel ligt Van Maerlant begraven. Zijn grafsteen, nu verdwenen, vertoonde een man, die voor een lessenaar zat. Aan zijne voeten was een uil, het teeken der wijsheid, afgebeeld. Het volk begreep het tafereel niet, zag den lessenaar voor een spiegel aan

De Straat van Damme.

en dat woord gevoegd achter uil, vormde Uilenspiegel. Nu geloofde men, dat Uilenspiegel te Damme geboren werd. En die legende bestaat nog. Eene herberg voert Tyls naam op 't uithangbord.

„In Damme's wapen bemerkt ge een hond,” zei vader, na 't bezoek

Jacob van Maerlant.

aan de kerk. „Luistert! aan welke legende dat dier herinnert. Eens had het Zwyn het land overstroomd en de graaf van Vlaanderen ontbood Hollandsche dijkwerkers, om de zeegolf door klooke dammen te breidelen. Een zware dijk moest opgeworpen worden, waar nu Damme ligt. Ongelukkiglijk kon men geen grondslag leggen, omdat een bodemlooze put alle stoffen opslopte. Een hond sprong elken dag huilend rond die bron.

De opzichter werd eindelijk zoo kwaad op dit dier, dat hij het in den put wierp en onmiddellijk was de bron gedempt. De dam werd nu gelegd; eene stad ontstond en ontving den naam van Hondsdamme. Ja, ja, we zijn hier in 't land der legenden."

Onze toeristen volgden dan het kanaal in de richting van Sluis. Ze zagen op hun linkerkant den zwaren toren van *Oostkerke*, eens eene baak voor de schippers van 't Zwyn. Vroeger lag hier — waar juist, weet men niet meer — de bloeiende stad Meunikenreede. Terecht merkte Mr. Franken op. „Deze streek is geheel veranderd." Te *Houcke*, nu een dorpje

Kerk van Damme.

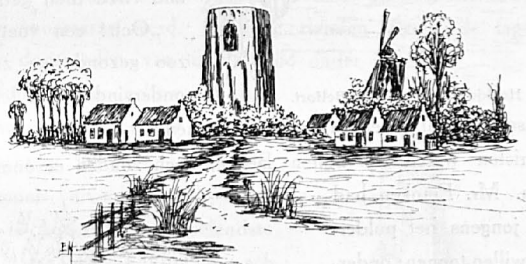
zonder kom zelfs, weleer eene stad, is het Belgisch tolkantoor. Immers wat verder bereikt het kanaal het Nederlandsch grondgebied.

Vader had nu gelegenheid om eens iets over de *douane* te vertellen. „Ge weet," zei hij, „dat bijna alle landen op de ingevoerde waren een tolrecht heffen. Sommige rijken eischen geringe rechten. 't Zijn *vrijruilers* (*libre-echangisten*); andere daarentegen heffen zware lasten, om de inlandsche nijverheid te beschermen en heeten daarom *beschermers* (*protectionnistes*.) Bijvoorbeeld, sigaren zijn in Holland goedkooper dan in België. Mochten de sigaren vrij ingevoerd worden, dan zouden wij Hollandsche sigaren goedkooper kunnen kopen dan Belgische. Maar de

handelaars, die uit Holland sigaren krijgen, betalen eene belasting. Wie zal hun die belasting teruggeven? De verbruiker natuurlijk; dus worden de Hollandsche sigaren hier duurder verkocht dan in Holland, even duur als onze eigen sigaren. Zoo beschermt de staat onze tabaks-nijverheid. Ik zou dit voorbeeld kunnen toepassen op andere goederen. Toch behoort België tot de *vrijruilers*, want onze tolrechten zijn niet hoog en op sommige waren worden in 't geheel geen geheven.

Waar nu een spoor-, een tram- of een steenweg, of eene rivier, een kanaal, over de grens voert, staan meestal tolkantoren; Houcke is hier het Belgisch, Sluis het Hollandsch.

Langs de geheele grens en ook langs de kust waken ambtenaren,

Oostkerke.

want velen willen goederen binnenbrengen zonder rechten te betalen: 't zijn blauwers of smokkelaars. Worden ze betrapt, dan verliezen ze hunne waren en krijgen ze boete of gevang, of beide straffen. De smokkelaars verzinnen allerlei listen om de *tolbeambten* (*douaniers*) te misleiden. Onlangs trok een bultenaar over de grens; en o wonder! juist bij 't tolkantoor scheidde de bult in tweeën. Een douanier wilde dit zonderling verschijnsel eens van naderbij onderzoeken.... en de bult bleek een baaltje koffie te zijn. Op eene andere plaats ging eene vrouw van 't eene land in 't andere; 't woci en daarom zeker duffelde ze haar kindje zoo onder haar mantel. Een der tolbeambten scheen een kindervriend te zijn: hij begeerde 't kleintje eens te zien. 't Wicht was van tabak gemaakt! Smokkelen is diefstal. Men bestelt den staat. 't Is de

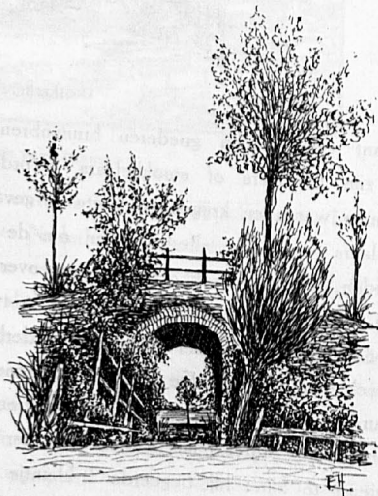

Hoekje van Sluis met Belfort.

noenmaal smaken zal," zei de koopman lachend.

De toeristen waren nu buiten België, doch zouden er onmiddellijk terugkeeren. Mr. Franken had aan zijne jongens het polderland eens willen toonen; onderweg had hij hun ook over de polders veel merkwaardigs verhaald. Die aardrijkskundige les herhalen wij voor u in 't volgend hoofdstuk.

Te Sluis werd het middagmaal gebruikt. Daarna bekeken de Antwerpenaren het oud, eigenaardig stadje... ook al een slachtoffer der verzanding van het Zwyn. Vroeger behoorde Sluis aan Vlaanderen en uit dien tijd dagteekent het sierlijk belfort,

Ruïne eener poort te Sluis.

plicht van een eerlijk burger de wetten zijns lands te gehoorzamen."

Wat verder zagen de jongens den grenspaal en ze gingen met hun eene been op België met 't ander op Nederland staan.

Eindelijk kwam het viertal te Sluis aan... warm en moe, want de wandeling had twee uren geduurd.

„Och! een voetreisje is zoo gezond; ge zult eens ondervinden hoe lekker ons

waarin een klokkemannetje staat, „Jantje van Sluis”, dat alle kwartieren met zijn hamerke op eene bel tikt. De jongens zagen ook de ruïnen van twee poorten.

Vader was zonder genade. „Weer te voet, tot Knocke toe!” zei hij. En na eene rustpoos werd de reis hervat.

NEGENDE HOOFDSTUK.

De Polders.

Vlaanderen voorheen. — Het droogleggen van den bodem. — Ontstaan der polders. — Schorren en bedijkingen. — Afwatering. — Wateringen.

Hoor, wat de heer Franken over de polders verhaalde.

„Eeuwen geleden overstroomde de zee dikwijls het kustland, dat daardoor moerassig werd. Ook de rivieren zetten de lage streken, welke ze doorsneden, van tijd, tot tijd onder water.

Het Noordelijk gedeelte van Vlaanderen zag er woest uit; er heerschte eene vochtige temperatuur; schadelijke dampen vervulden er de lucht. En nu is het een der bloeiendste gewesten van België. De mensch heeft langzamerhand die onheilzame streek bewoonbaar gemaakt, door de zee te breidelen, de moerassen droog te leggen, den afvoer van het water te regelen. In de 13e eeuw stonden nabij de zee eenige groote abdijen, waarvan men nog sporen aantreft: 't waren de *abdij der Duinen*

Ruïne in 't Vlaamsch polderland (Dudzeele).

nabij Veurne, van *Oudenburg* tegen Oostende, en *Ter Doest*, niet ver van Blankenberge. De monniken dier gestichten maakten zich verdienstelijk door uitgestrekte akkers aan de zee te ontwoekeren.¹⁾ Geholpen door boeren legden ze stevige dijken, versterkten ze de duinen, groeven

¹⁾ Vergelijk het werk der abdijen in de Kempen (1e deel.)

ze kanalen om 't overtollige water naar de zee te voeren. Aldus wonnen ze talrijke landerijen, welke door dijken tegen den vloed beschermd werden. Zoo'n ingedijkt land noemt men *polder*. Doch de polders ontstonden niet overal op de zelfde wijze. Die drooggelegde moerassen en kreken zouden beter droogmakerijen heeten, ter onderscheiding van de zeepolders, welke eigenlijk door de zee zelve gevormd werden. Hoe, zal ik trachten u te verklaren. In vroegeren tijd was onze kust meer gebroken dan nu, d. w. z. bezat ze talrijke inhammen en gaten. De rivieren brengen slijkdeeltjes, slib of klei, in zee. Wanneer bij vloed het zeewater in die kustinhammen stroomde en daar tot rust kwam, zonk die klei op den bodem. Langzamerhand werd die kleilaag hooger; immers vermeerderde ze voortdurend en eindelijk werd ze zoo hoog, dat ze slechts nog bij hooge vloed overstromd werd, maar bij gewone vloed droog bleef. Die kleigronden noemt men *schorren*. Na eenigen tijd sloot men het schorre door een dijk af; 't schorre was nu een polder geworden. Met eene teekening in het zand zal ik u dit duidelijk maken. De lijn a—b verbeeld de oude kust, waartegen klei bezinkt en het schorre gevormd wordt. I is 't schorre; als dit hoog genoeg is legt men den dijk c. d. Wat gebeurt er nu? Tegen den zeedijk c. d. bezinkt weer klei, ontstaat dus ook weer een schorre (II), dat later door het leggen van een nieuwen dijk e. f. polder wordt. De dijk c. d. is nu binnendijk, de dijk e-f zeedijk. De zee werkt altijd voort: voor e-f wordt weer een schorre gevormd (III), dat naderhand ingedijkt wordt.¹⁾ Aldus is het polderland in den Noord-Oosthoek van West-Vlaanderen, in Zeeland en in Noord-Oost-Vlaanderen ontstaan. Vandaar, dat we in die streek ook

Steenen molen in 't Vlaamsch polderland.

¹⁾ De lezer make ook de teekening.

zooveel binnendijken zien, welke nu veelal als wegen gebruikt worden. Eilandjes werden door die nieuwe polders met elkander en met 't vasteland verbonden. Langs de Beneden-Schelde bezonk eveneens de klei der overstromde rivier en der zee, en ongeveer op gelijke wijze ontstonden ook daar schorren, die dan tot polders ingedijkt werden. En nog wint de mensch aldus land op het water. Zoo werd in mijne jeugd het Zwyn ingedijkt. Ge kent den inham der Wester-Schelde, de Braakman: ge weet wel op de kaart dien voet bij Terneuzen. Welnu het zuidelijk deel van den Braakman is polderland geworden: het plaatsje Filipinne, dat bekend is voor zijne mosselen, lag vroeger bij het water; nu heeft men een kanaal naar den inham moeten graven, dwars door de nieuwe polders. Het Land van Saftinghe ten noorden van Antwerpen wordt eveneens bedijkt. In de polders zijn geen rivieren; immers, ze liggen gewoonlijk lager dan de zee of nauwelijks even hoog. Hoe raakt men nu het regenwater kwijt, dat in de polders valt? Men graaft slooten, die weer in eene vaart uitmonden. Die vaart staat met de zee in gemeenschap door eene sluis. Men opent die sluis bij eb en loost het polderwater. Zulke sluizen ziet men bij Heyst en even over de Hollandsche grens. De vaart van Schipdonck, de Leopoldsvaart, de vaart van Brugge naar Blankenberge e. a. zijn afwateringskanalen. In vele Hollandsche polders, die zeer laag liggen, moet men dit water door stoommachine's uit den polder pompen. Ook in ons land ziet men enkele *stoomgemalen*. Ge begrijpt nu ook het nut der dijken; bij hooge vloed houden ze het water der rivieren en der zee tegen. Aan onze kust liggen duinen, welke de polders beschermen, doch langs de Wester-Schelde en de Schelde ziet men stevige dijken. De polders worden door lichamen bestuurd, die men *wateringen* noemt; aan het hoofd staat de dijkgraaf. Klei is vruchtbaar; daardoor is ons polderland uitnemend geschikt voor den landbouw. Onze polders liggen dus in West-Vlaanderen langs de kust, in 't Noorden van Oost-Vlaanderen en langs de Beneden-Schelde."

TIENDE HOOFDSTUK.

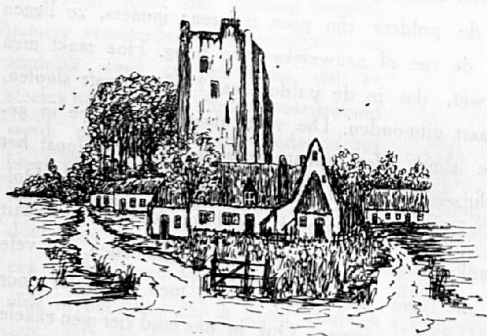
Over Landbouw.

Gesprek met een boer. — Zaaien en oogsten. — Eene boerderij. — Boterbereiding.

Dit alles had de heer Franken verteld. En nu tusschen Sluis en Westkappelle zocht hij eene gelegenheid, om eens met een polderboer een gesprek aan te knooien. Eindelijk een eind voorbij St. Anna-Ter Muiden zag hij een landbouwer, die denzelfden weg uitging. Het viertal stapte wat aan en haalde den man in.

„Goeden dag vriendschap, 't is hier een schoon land,” zei de koopman.

„Goeden dag mijnheer en jonge heeren,” groette de boer. Eigenlijk zei hij „Goên dag meneere en jonge eeren.” En hij vervolgde: „Een schoon

St. Anna Ter-Muiden.

land meneere . . . bah ja . . . 't is goê land . . . goed voor ons, algeliek, 't is beter of 't zuuden . . . boven Brugge, 't is daar moageren grond en de menschen moeten daar stief¹⁾ vele werken om lettere²⁾

te winnen.” De man sprak West-Vlaamsch. Maar we zullen zijn *dialekt* nu maar in zuiver Nederlandsch overbrengen. De polderboer was onmiddellijk bereid 't een en ander over den landbouw mede te deelen. „Bij mijne hoeve,” zei hij, „behoort ongeveer 50 H.A. land. Dat is de gemiddelde grootte; er zijn „meerdere” en ook „mindere” natuurlijk. En om u uit te leggen, wat wij zooloal doen, zal ik u ons jaar eens beschrijven. In Januari verrichten we niets... we zitten bij de kachel, we lezen, we rooken.... we gaan eens uit.... eens naar de markt, 't is nog vacantie. In Februari

1) Zeer. 2) Weinig.

hakken mijne knechten hout, dat we gebruiken om in den haard en in den bakoven te stoken.

In Maart beginnen de werkzaamheden. We eggen het land en zaaien paardeboonen in voren, die door de ploeg getrokken zijn. Na 't zaaien eggen we weer, om 't land effen te maken en opdat de boonen gelijk zouden opkomen. We planten daarna de aardappels ook in voren, door de ploeg gemaakt. Daarna leggen we 't vlasland gereed en we zaaien het vlas met de hand of met eene machine.

In de haver zaaien we ook klaver. 't Wordt nu Mei en dus tijd om suikerbeeten en koerbeeten te zaaien. Dan nog de bruine boonen . . . en eindelijk krijgen de paarden vacantie tot half Juli.

't Zaad zit in den grond, 't ontkiemt, de plantjes komen boven. We zuiveren de akkers van onkruid. Rond 24 Juni (St. Jansdag) krijgen we onze eerste belooning. Dan verkoopen we het vlas, dat half Juli met wortel en al uit den grond wordt getrokken. Einde Juli begint de graanoogst. Met een sikkel of met een machien wordt de gerst „gesneden.” Zoo'n machine maait de gerst en bindt ze in schooven. Van tien schooven maken we een struik en zoo in struiken staat de gerst een tweetal weken te drogen, waarna we ze mennen, d.i. in de schuur brengen. 't Gersteland wordt omgeploegd (de stoppels verdwijnen dan), geêgd en later in „wintervoren” gelegd om het in 't voorjaar te bezaaien met boonen, beeten, vlas of haver. Einde Juli pikken we de erwten, die een 5 tal dagen op 't land liggen om te drogen en van tijd tot tijd met een vork omgekeerd worden. Van 1 tot 15 Augustus oogsten we de tarwe en de haver op dezelfde wijze als de gerst. Als er klaver tusschen de haver staat, blijft 't land zoo liggen tot einde Mei, wanneer we de klaver, eene tweejarige plant, kunnen maaien. 't Eerste jaar is de klaver niet volwassen; we zenden er wel de koeien op, maar dat is gevaarlijk, want het vee kan van jonge klaver barsten. Einde Augustus—begin September snijden we de boonen. Half September doen we met 't machien, de ploeg, de riek of de spa de aardappelen uit.

Deze worden dadelijk verkocht of in kuilen gelegd tot het voorjaar. In begin October beginnen we aan de beetwortelen. Deze worden gestoken

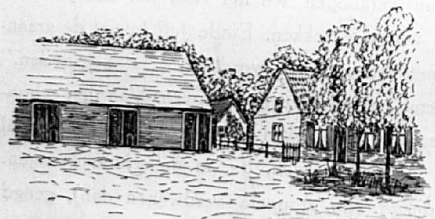
met spa of riek en onmiddellijk naar den tram of de vaart gebracht, om naar de suikerfabrieken vervoerd te worden. Begin October zaaïen we wintergerst, dan rogge en in begin November tarwe. De 15e November — St. Maartensdag — sluit ons werkjaar. December en Januari zijn vacantiemaanden."

"De rust zal welkom zijn," meende vader.

"Jawel In den drukken tijd zijn we al om drie of vier uur uit de veeren."

"Ge verbouwt dus tarwe, gerst, haver, rogge, boonen, erwten, vlas, klaver, aardappelen en beetwortelen," zei Mr. Franken.

"Dat is hoofdzaak. Enkele andere gewassen in de polders zijn nog: koolzaad, dat gezaaid wordt in September en geoogst in Juli. Nog een ander gewas is luzern, dat zeven jaar blijft staan. Elk jaar kunnen we het 2 of 3 maal snijden en dan groeit het weer opnieuw. Gedroogde

Hoeve in de polders.

luzern geeft goed hooi voor paarden en vee. Rapen zaaïen we in Juli in rogge of gersteland en trekken we in November. 't Is wintervoeder voor 't vee. En dan hebben we ook ons grashooi: het gras wordt gemaaid in Juni en droogt in de weide. We beoefenen den *wisselbouw*. Bijv. op den akker, waar verleden jaar vlas groeide, staat nu tarwe, op dien der erwten, vlas. Wisselbouw vervangt het vroeger stelsel van „braken." Om de zeven jaren rustte een akker. Met wisselbouw en goede bemesting is dat niet meer noodig. Om mijn land te bewerken, gebruik ik zes paarden en kloeke, want de grond is zwaar. Als het bijv. in den beetentijd regent, moeten we soms vier, vijf paarden voor den wagen spannen om dezen van het land te halen. Een goed werkpaard kost 1000 à 1100 frs. Er zijn ook werkpaarden van 600 frs, maar ook van 1600 en zelfs 2000 frs. Maar daar is mijne hoeve. Hebt ge zin, om er eens een kijkje te nemen?"

Dat behoefde de vriendelijke boer geen tweemaal te vragen. De

Sinjoren zagen de schuur en de stallen, welke echter leeg waren, want de paarden werkten en 't vee liep in de weide. Maar de boer vertelde nog allerlei bijzonderheden o. a. over de mest.

"De stalmest gaat ook in onze akkers. Maar zij is niet voldoende. We koopen nog kunstmest, scheikundige meststoffen, zooals sulfaat, kali, superphosphaat e.a. Ik heb ieder jaar voor ruim 2500 frs. kunstmest noodig".

"Dat is veel geld!"

Karnton.

"Of het! En dan moet ik nog 6000 frs. arbeidsloon betalen aan knechten en werkvolk en met andere onkosten maakt dat alles 10.000 frank. Reken dan nog mijne pacht... ongeveer 7000 frank. 17000 frank dus, mijnheer, eer ik een centiem win! Mogen ze de boeren nu nog

voor domooren uitschelden?" vroeg de man lachend. „We moeten kunnen rekenen, en ook met ons volk omgaan, want in den drukken tijd heb ik wel twintig arbeiders onder mijne bevelen."

"De stadsmenschen kennen 't boerenbedrijf niet," verzekerde de heer Franken.

"Tegenwoordig moeten we ook machine's koopen, machine's om te zaaïen, te maaïen, te dorschen. Bijna al mijn graan wordt machinaal gedorscht. Een gedeelte houd ik over, om mijne vaste arbeiders in den winter werk te geven. Nu zal ik mijne vrouw eens roepen. Die kan u ook nog al wat vertellen".

Ontroomer.

Eene blozende boerin trad uit de woning; vriendelijk nodigde deze de bezoekers in haar melkhuis. En of ze kon vertellen! Ze legde uit, hoe boter gemaakt wordt, en sprak:

"Melk bestaat o.a. uit water, kaasstof, vet en suiker. Als wij de melk eenigen tijd laten staan, rijzen de vetbolletjes naar boven; wij noemen

dat room. Uit de room bereiden wij boter. Wij moeten ze daarom karnen. We doen de room in eene ton, de karnton, die ge daar ziet. Die ton draaien we snel in 't rond.

De melk wordt dus geslagen of geschud. De stukjes boter komen naar boven en vereenigen zich tot bolletjes zoo groot als eene erwt. Met eene zeef scheppen we daarna de boter uit de ton. De overblijvende melk is karnemelk."

"Botermelk noemen wij ze," onderbrak Mr. Franken.

"Die is goed om er pap van te koken of om varkens en kalvers te drenken. De boter wordt gekneed, om er de overblijvende melk uit te verwijderen en vervolgens gezouten. In potten of manden verpakt, brengen we ze dan naar de markt van Brugge. Voor de boterbereiding zijn er ook al nieuwere werktuigen o.a. voor het afroomen. Ik heb juist een ontroomer gekocht. Daar staat hij. 't Is eigenlijk een trommel of bak, die snel rondgedraaid wordt. Daardoor scheidt de room zich vlugger van de melk. Room en melk loopen door afzonderlijke buisjes in eene kuip.

Vervolgens wordt de room gekarnd op de zelfde wijze. Tegenwoordig zijn er veel boterfabrieken of melkerijen. Daar gebeurt alles met machine's, maar 't komt toch op 't zelfde neer, als wat ik u vertelde".

"Hoeveel koeien hebt ge?" vroeg Mr. Franken.

"Acht. 't Is hier eene landbouwstreek. In de weidestrecken, zooals Veurne-Ambacht, hebben de boeren meer koeien, twintig, dertig tot zestig wel".

"En zijn de koeien den geheelen zomer buiten?"

"Nacht en dag, van Mei tot November. We halen ze alleen in den stal om ze te melken, wat in sommige streken ook wel in de wei gebeurt. 's Winters voederen we de dieren op stal. Ik zorg ook voor de varkens en de kippen. Er loopen ongeveer honderd kippen op ons hof. De eieren verkopen wij aan opkoopters, die er mee naar de stad gaan. En de varkens eten we zelf op. We slachten jaarlijks een stier en drie zwijntjes."

Tot besluit dronken onze reizigers nog een glas heerlijke melk en na den baas en de bazin hartelijk bedankt te hebben, vervolgden ze hun tocht naar Knocke.

ELFDE HOOFDSTUK.

Te Knocke.

Westkapelle. — Knocke. — In de duinen. — Een bad. — Onze kust. — Het strand, de duinen, de zandbanken. — Lichtschepen, vuurtorens, boeien. — Reddingsstations.

De toeristen wandelden nog tot een groot dorp, *Westkapelle*. Hier namen ze den tram naar *Knocke*, onze eerste Belgische badplaats, te beginnen van de Nederlandsche grens. Het tramstation is bij het oude, schilderachtige dorp, eens onbekend, thans zoo gezocht. Langs een breeden weg trokken M. Franken en de knapen naar het strand, voorbij het borstbeeld van den beroemden dierenschilder *Verwee*. Al gauw hadden ze 't gezicht op de duinen, die hier breed en woest zijn.

"Door de duinen, vader?" vroegen de jongens.

"Mij goed!" En de jonge gastjes stoven heen, joelend en schaterend. Ze beklommen de hoogste toppen, rolden dan naar beneden, liepen om het rapst, vielen al eens, en vermaakten zich opperbest. Vader wandelde op zijn gemak achteraan. Toch haalde hij de bengels in . . . want deze waren reeds spoedig moe.

"We hebben al zooveel gewandeld," zei Alfred.

"Een bad zal u oprisschen," sprak de koopman.

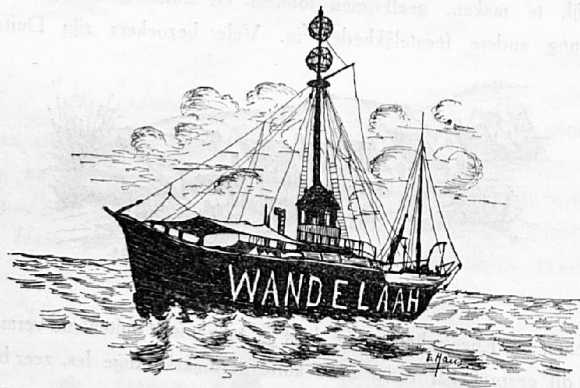
"Een bad in zee?" riep Arthur.

"Een echt bad!" Dat plan gaf nieuwen moed en 't duurde niet lang of ons viertal stond op den geplaveiden dijk, die hier het duin vervangt. De handelaar nam badkaartjes en daalde met de jongens een trap af, welke naar 't strand voerde. Hij huurde badkoetsjes, waarin de baders welke naar 't strand voerde. Hij huurde badkoetsjes, waarin de baders zich ontkleedden. De badmannen staken de wagentjes naar 't water . . . en nu begon de pret. De knapen sprongen en dansten in de zee, gooiden elkaar met water, trachten elkander omver te duwen en soms

Kerk van Westkapelle (vóór de herstelling).

gebeurt hier met het zeezand; aldus zijn de *duinen* ontstaan. Duinen kunnen natuurlijk maar gevormd worden, als de wind 't zand naar 't land jaagt, dus als hij uit 't Westen waait. Welnu onze meest heerschende wind komt uit 't Westen. Onze duinen behooren tot de lange duinenrij, die zich van Calais, in Frankrijk, tot Kaap Skagen in Denemarken uitstrekt. Ze zijn echter niet overal even breed. Tegen de Nederlandsche grens, voorbij Knocke, en van Nieuwpoort tot Frankrijk zijn ze het breedst. Bij Heyst zijn ze daarentegen smal en we zullen zien, dat er daar achter de duinenrij nog een hooge dijk ligt, welke door onze voorouders reeds opgeworpen werd, om 't land voor over-

Lichtschip.

strooming te behoeden. De zee vormt de duinen... maar bij storm slaat ze er ook gedeelten van weg. Bovendien verstuiven de zandhoopen. Om dit te voorkomen, beplant men de duinen met helm (eene plant met lange wortels) en eveneens met dennen. Die beplantingen houden 't zand bijeen. Ook steekt men met het zelfde doel rieten stroowisschen in 't duin. Van de kust loopen golfbrekers, steenen dammen, in zee, om den golfslag op het strand te verminderen. Vóór de kust liggen hoopen zand in zee: *zandbanken* en *platen*. Zandbanken blijven altijd onder water, platen loopen bij eb droog. Beiden zijn gevaarlijk voor de scheepvaart. Als ge scherp voor u blik, ziet ge ginder een klein

vaartuig: de *Wielingen*. 't Is een *lichtschip*, omdat het 's nachts een licht draagt. Dat vaartuig ligt bij eene groote bank en waarschuwt dus de voorbijvarende schepen, dat ze op een voldoende afstand moeten blijven, willen ze niet aan den grond geraken. Wij bezitten drie zulke lichtschepen: behalve de *Wielingen* nog de *Wandelaar*, bij *Blankenberge* en de *West-Hinder* voorbij *Oostende*.

„Zijn er menschen op die lichtschepen?” vroeg Willem.

„Natuurlijk, wel tien, meen ik; een kapitein of schipper, een machinist en matrozen.”

„Wat moet die machinist doen?” vroeg Arthur.

„Er is een stoomwerktuig aan boord, om de zware lantaarn op te hijschen en den *misthoorn* te doen werken. De *misthoorn* is eene soort van trompet, die bij mistig weer trompt. De schepelingen kunnen dan 't licht niet zien, maar aan 't geluid van den *misthoorn*, weten ze waar de gevaarlijke bank ligt. *Misthoorns* staan ook hier en daar op de kust, evenals vuurtorens. De schepen moeten immers van de kust verwijderd blijven, om niet aan den grond te geraken. *Vuurtorens* zijn bovendien baken of wegwijzers; elke vuurtoren heeft een verschillend licht en in hunne scheepsboeken kunnen de zeelieden zien van welke plaats dat licht is. ¹⁾ Evenals er landkaarten zijn, bezit men ook zeekaarten, welke onmisbaar zijn voor de schepelingen, om den koers te berekenen en in goed vaarwater te blijven.

„In zee liggen bovendien gasboeien, tonnen met samengedrukt gas, dat in eene lamp brandt. Die lamp is zoo ingericht, dat het water 't licht niet uitdooven kan. Er zijn ook belboeien, boeien met eene bel, die bij de minste beweging der zee luidt. Die boeien duiden gevaarlijke plaatsen aan.

¹⁾ Zie nog over vuurtorens 't bezoek aan Nieuwpoort.

Vuurtoren van Knocke.

„En wat gebeurt er als een schip op eene zandbank geraakt?” vroeg Alfred.
„Dat is altijd gevaarlijk; het zand zuigt 't schip dieper in den bodem en dan is 't een heele toer, om zoo'n vaartuig nog vlot te krijgen. De sleepbooten werken soms dagen lang, om een gestrand schip weer in 't open water te brengen. Dikwijls strandt een schip bij stormweer; wind en golven slaan het spoedig uiteen, ja, soms breekt het in tweeën. Schipbreukelingen geven noodseinen. Op de kust zijn *reddingsstations*, d. w. z. de staat heeft voor reddingsmiddelen gezorgd: eene boot om naar het wrak te roeien of te stoomen, vuurpijlen om lijnen naar 't gestrande schip te schieten enzv. Te Knocke is zoo'n station. Maar bij stormweer zijn reddingen uiterst moeilijk. Het kustvolk doet echter bijna 't onmogelijke, waagt eigen leven, om dat van anderen te redden en menige held heeft zijn moed en naastenliefde met zijn leven betaald. Onze kust” vervolgde Mr. Franken „biedt groote moeilijkheden aan voor 't graven van havens.

De vijand is het zand, dat de haven steeds wil verstoppem. Toch bezitten wij eene prachtige kusthaven, die we morgen zullen bekijken.”
„Zeebrugge!” riep Alfred uit.

„Juist!”

Toen de wandelaars te Knocke terugkeerden, brandde 't licht van den vuurtoren reeds. Ook zag men op zee het schijnsel van 't lichtschip, de Wielingen, terwijl op de kust van Walcheren 't licht van Westkappel flinkerde. En voor 't eerst van hun leven sliepen de jongens in eene badplaats... en ze sliepen er uitmuntend!

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Naar Heyst, Zeebrugge en Blankenberge.

Eene duinwaterleiding. — Duinbergen. — De haven van Zeebrugge. —
Een duiker. — Naar Blankenberge

„Nu gaan we eene *duinwaterleiding* zien”, zei de heer Franken, toen hij den volgenden morgen met de jongens van Knocke in de richting van Heyst wandelde. Ge herinnert u ons bezoek aan de Water-Werken te Waelhem.¹⁾ De Heystenaars trekken hun water uit de duinen.”

¹⁾ Zie 1e deel, laatste hoofdstuk.

Onze vrienden wandelden dwars door de duinen, naar het schilderachtig *Duinbergen*, dat met zijne grillige villa's wel op een middeleeuwsch stadje gelijk...

... maar veel gezonder is! Wel dra bereikten ze een hoogen en dikken toren, den watertoren of het „waterkasteel”, zooals men hier zegt. Vader kreeg ver-
lof de inrichting

In de duinen. — Lichttoren.

af te zien. Een man ging mee.

„Veel te kijken is er niet,” sprak deze, „want alles gebeurt onder den grond. Over eene groote oppervlakte trekken we water uit 't duin. Dit geschiedt door lange buizen. Bij den aanleg neemt men eene lange metalen buis, die puntig uitloopt. In die buis zijn veel gaatjes. Men slaat ze in den grond.

Het water dat in de duinen is, vloeit door de gaatjes in de buis. Nu zitten er hier meer dan tien zulke buizen in den grond.

't Water uit al die buizen komt in eene

wijdere buis. Met een machien, dat hier in de machinekamer staat, trekken we de lucht uit die groote buis; 't water volgt en stroomt daar in den ruimen vergaarbak. Uit dien bak pompen we het, ook met eene machine, in den toren.”

Heyst voorheen.

Nu gingen allen in den toren, die zeer wijd is.
 „Kijkt eens naar boven” zei de gids. „In de hoogte, zijn twee bakken. Elke bak is 250 M³. groot, samen zijn ze dus 500 M³. Hoeveel water kunnen ze bevatten, mannekes?” vroeg hij aan de jongens.

„Vijfhonderd duizend liter,” antwoordde Arthur.

„Dat is zoo weinig niet, hé? Met de machines pompen wij het water uit den vergaarbak dus in die torenbakken. Ziet langs deze wijde buis! Maar het water moet naar Heyst, dat is een half uur van hier. En men heeft er ook noodig in de hoogste kamers der hotels. Welnu de toren is 40 M. hoog, dat is hooger dan 't hoogste hotel. Door zijne eigen drukking zakt het water langs deze tweede buis naar beneden, loopt door onderaardsche pijpen naar Heyst, klimt daar in huizen en hotels, en vraagt niets beters dan door een open kraantje weer voor den dag te komen.”

„Mogen we boven eens gaan kijken?” vroeg Alfred.

„Nee, dat is streng verboden, want 't is veel te gevaarlijk. Bij de bakken is er eene loodrechte ladder en, moest ge een misstap doen of u niet goed vasthouden, ge waart kip-kap, als ge hier voor mijne voeten lag.”

De man vertelde, dat er nog dergelijke watertorens langs de kust staan. Te Blankenberge en Oostende trekt men het water echter uit de vaart.

„Ons duinwater is gefilterd in 't zand; wij behoeven het dus niet meer te zuiveren ¹⁾. Maar te Blankenberge en Oostende zijn er filters.”

„Zooals te Waelhem,” merkte Alfred op.

„Er zijn verschillende manieren om water te reinigen,” hernam de gids. „Maar bij ons is het al heel gemakkelijk, het duin doet het. En ge moet eens proeven hoe lekker onze witte wijn smaakt.”

De toeristen proefden den drank en prezen hem. Daarna trandden ze naar Heyst, ook eene nette, druk bezochte badplaats. De lange dijk prijkt met groote hotels en schoone villa's. Eigenaardig is hier 't gezicht der visscherssloepen, die op strand landen, ofschoon de Heystsche visschers tegenwoordig veel in de haven van Zeebrugge aankomen. De

¹⁾ Andere duinwaterleidingen bezitten toch filters.

Toren van Lisseweghe.

twee paarden bespannen, keeren kan; ze is een overblijfsel der Ter Doest abdij, waar *Willem van Saeftinghe* leekbroeder was.”

„Willem die te Groeninghe vocht,” zei Arthur.

„Ja, hij was aan 't ploegen, toen hij vernam dat Franschen en Vlamingen elkandert te Kortrijk ontmoetten. Hij spande zijne twee paarden uit, reed op één naar Brugge, voerde 't ander ook mee en verruilde dit voor een harnas en een zwaard. Dan rende hij naar Groeninghe, waar hij dapper streed en den Franschen opperbevelhebber, Robrecht van Artois, neersloeg. Schrikkelijke tijden toen, nietwaar! Nu is dit landschap rustiger, alles getuigt van vrede.”

Willem van Saeftinghe.

Antwerpenaars wandelden den dijk ten einde, zagen daar de reusachtige sluizen waardoor de Leopoldsvaart en de vaart van Schipdonck uitmonden en verbeidden den tram, om naar Zeebrugge te rijden. Intusschen wees de heer Franken een zwaren toren aan. „Ginder ligt *Lisseweghe*,” sprak hij, „thans een klein dorp, vroeger ook eene welvarende plaats. In de nabijheid ziet men nog eene prachtige en ruime schuur, waarin een wagen met

De tram kwam aangestoomd. Weldra bevonden de reizigers zich te Zeebrugge, dat tot het grondgebied van Brugge behoort.

Zeebrugge's haven is verdeeld in eene buiten- en eene binnenhaven, gescheiden door eene groote sluis. De buitenhaven, wordt begrensd door een reusachtigen muur, die 2487 meters ver in zee loopt en aldus eene watervlakte van 138 HA. afsluit. Om 't eind van dien muur te bereiken, moet men ongeveer een half uur wandelen. Wonderlijke gewaarwording, als men daar staat, ver van de kust, omringd van water!

Vuurtoren op den muur van Zeebrugge.

Onze toeristen deden 't tochtje en waren er opgetogen over. Tegen dien muur kunnen de groote stoombooten aanleggen. De koopman toonde de jongens ook de sluis, de binnen- en de visschershaven, en 't breed kanaal, dat naar Brugge loopt.

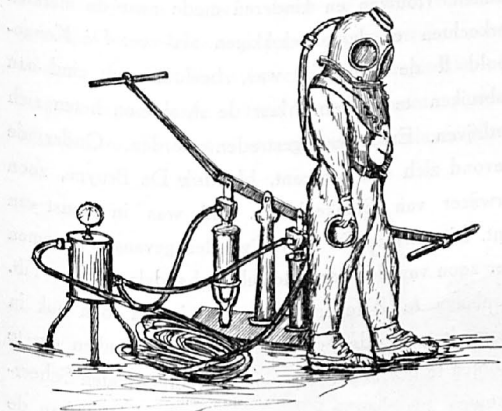
„In 1895 sloeg men de handen aan 't werk. Weldra was er een leger arbeiders aan den gang, onder leiding van bekwame ingenieurs. Eerst werden de duinen geëffend, spoorlijnen

naar Brugge aangelegd, werkhuizen, smederijen, loodsen, nachtverblijven opgericht. Men stelde vier machine's op, die elk 40,000 steenen per dag konden maken. 't Waren nog maar de voorloopige werkzaamheden. Doch er werd gewoekerd met den tijd en reeds tien jaren later, kon een vaartuig de kade van Brugge bereiken. 't Is eene prachtige haven, maar 't verkeer is nog onbeduidend. De Bruggelingen hopen op de toekomst.”

„En hoe krijgt men nu 't zand buiten?” vroeg Willem.

„Wel jongen, men baggert. Ginder is de baggerboot bezig, om de

haven op voldoende diepte te houden. Moest men het niet doen, in korten tijd ware de gansche kom verzand.”

Een duiker.

„Waartoe dient die toren, oom?” wilde Alfred weten.

„Dat is een seintoren, om door vlaggen en lichten seinen te wisselen met de voorbijvarende schepen. Aldus kan men gesprekken voeren met de zeelieden. Dat gebouw is 't loodsbureau.”

De jongens zagen ook een duiker. Hij droeg een grooten helm, die door eene slang met eene luchtpomp verbonden was. Twee mannen pompten, om den duiker de noodige lucht voor de ademhaling te verschaffen. De stoutmoedige gast daalde langs eene ladder bij de sluis neer; hij moest beneden iets onderzoeken. Toen hij weer boven kwam, leek het wel of er een waterduivel opdook.

Nu vervolgden onze reizigers hun tocht naar Blankenberge; ze namen er eerst een bad, en deden dan eene wandeling in de stad, waar zij het eigenaardig stadhuis en de oude kerk zagen. Daarna trokken ze naar den breeden dijk, langs de Pier, het Kasino, de hotels en villa's. Ze zagen een monument, opgericht ter eere van Lippens en De Bruyne, twee krijgslieden, die hun leven in Kongo verloren.

Stadhuis van Blankenberge.

„Nog niet lang geleden woedde in Kongo de vreeselijke slavenhandel,” vertelde de heer Franken. „Gewetenlooze Arabieren overvielen de negerdorpen, sleepten mannen, vrouwen en kinderen mede naar de markten aan de kust en verkochten er de ongelukkigen als vee. De Kongostaat, waarvan Leopold II de souverain was, besloot een eind aan die schandelijke misbruiken te maken. Maar de Arabieren lieten zich niet gemakkelijk verdrijven. Er moest gestreden worden. Onder de dappere soldaten bevond zich een sergeant, Hendrik De Bruyne, zoon van den hoofdonderwijzer van Blankenberge. Hij was in dienst van Lippens, een luitenant. Lippens en De Bruyne werden gevangen genomen door Sefu, den wreeden zoon van den beruchten slavenhandelaar Tippto-Tib.

Scheerlinck, die onlangs te Berchem gestorven is en toen ook in Kongo diende, vernam 't gebeurde, verzamelde eenige blanken om te trachten zijne landgenooten te bevrijden. Op zekeren morgen zaten Scheerlinck en zijne getrouwen tusschen 't hooge gras eener rivier. Aan de andere zijde bevonden zich Arabieren. Eensklaps verscheen een blanke, die zijne bebloede voeten in de rivier wilde wasschen. Scheerlinck herkende in de vermagerde gestalte De Bruyne. Nu kon hij hem redden. En Scheerlinck riep: „Verstaat er iemand van uwe bewakers Fransch?” De Bruyne zag verrast op, maar hield zich kalm en antwoordde: „Neen.” — „Kunt gij zwemmen?” vroeg Scheerlinck. — „Ja.” — „Spring dan in 't water, hier tusschen het gras zitten scherpschutters, die uwe achtervolgers zullen neerschieten.” — „Maar Lippens?” hernam De Bruyne die van zijn overste gescheiden was geworden bij de gevangenneming. „Lippens is dood, hij is zeker dood!” verzekerde Scheerlinck. — „De Arabieren hebben mij gezegd, dat hij leeft.” — „Ja, om u te weerhouden te vluchten!” — „Maar als hij nog leeft!” — „Dat kan niet. Vlug spring in de rivier. uwe verlossing is zeker!” drong Scheerlinck aan. De Bruyne weifelde. Een zware strijd woedde in zijn binnenste. De vrijheid lokte hem... hij zou de zijnen weer terug zien. Zeker dacht hij aan Blankenberge... maar hij dacht ook aan Lippens, die alleen zou blijven tusschen de vijanden. En hij riep: „Verleid mij niet... Lippens leeft nog... ik mag mijn overste niet verlaten, ik kan niet. Als hij dood is,

zal ik trachten te vluchten!” En de held wenkte met de hand... en verdween. Hij vond later Lippens terug... levend, maar zeer ziek. En kort daarop viel Lippens onder de dolken der beulen, terwijl De Bruyne geworgd werd. Eere aan hun nagedachtenis... eere aan den nederigen soldaat, die zijn plicht boven zijn leven stelde,” besloot vader. En de jongens zagen ontroerd naar het monument op den dijk... naar de twee krijgslieden, die samen stierven als martelaren van het beschavingswerk.

Oude kerk van Blankenberge.

DE RTIENDE HOOFDSTUK.

Naar Wenduïne, Den Haan en Oostende.

De visschers. — Wenduïne. — De(n) Haan. — Breedene. — Oostende. — De dijk, de haven en de stad. — Iets uit Oostende's geschiedenis.

Vader was onverbiddelijk. „Wandelen!” zei hij... en ze wandelden weer in de richting van Wenduïne. Aan 't eind van den Blankenberg-schen dijk staat de vuurtoren en ligt de visschershaven. Een kanaal tusschen twee staketsels of hoofden leidt er heen. Aan den horizon zagen de jongens zeilen.

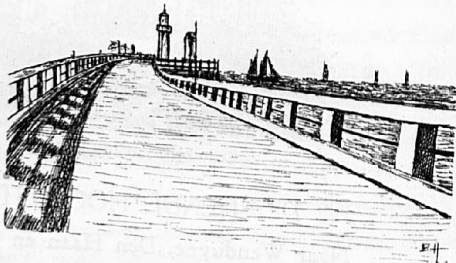
„De sloepjes der visschers, zei Mr. Franken. Dezen avond komen ze met garnalen terug; deze worden aan boord gekookt en onmiddellijk verkocht of verzonden. Langs onze kust wonen veel visschers, vooral te *Heyst, Blankenberge, Oostende, Coxyde* en *De Panne*. De grootste vaartuigen behooren te Oostende thuis. We zullen daar stoomsloepen zien. De Blankenbergsche visschers landden vroeger bij hoog water op 't strand;

bij ebbe lagen hunne sloopjes dus op 't zand, zooals wij het te Heyst zagen. De Heystenaars leggen tegenwoordig meestal te Zeebrugge aan, de visschers van Coxyde te Nieuwpoort, terwijl de Blankenbergenaars en de Oostendenaars eene eigen haven bezitten."

„Behoort het sloopje aan den visscher?" vroeg Willem.

„Vele visschers zijn eigenaars van hun vaartuig; maar dikwijls, vooral te Oostende, behooren de sloepen aan een reeder, die de visschers in zijn dienst neemt. De kapitein van 't schip noemt men patroon; ge woonlijk heeft hij twee matrozen en een jongen aan boord. Maar, laat ik u zeggen, dat de gewoonten en gebruiken onzer visschers van plaats tot plaats verschillen. De Blankenbergenaars blijven meestal maar een dag in zee, die van Coxyde en De Panne gewoonlijk veertien dagen tot drie weken. Uit

Oostende vertrekken vaartuigen naar de kus- ten van IJsland ter kabeljauwvangst; die tocht duurt doorgaans van Februari tot Juli. De visscherssloepen dragen de beginletter of letters van hun haven

Havenhoofd van Blankenberge.

en het nummer hunner inschrijving; deze staan op den achterstevan, op het zeil en zelfs op de boeien en ankers. De staat oefent toezicht uit op de visschers. Er zijn verboden vischtuigen, er is verboden vischwater, de visschers hebben soms moeilijkheden met elkander, kortom er moet ook op zee orde heerschen. De staat zendt daarom een politievaartuig uit, dat ook hulp verleent, als een visscher in nood verkeert. Aan boord is een geneeskundige dienst. Zieke of gekwetste visschers kunnen er verzorgd worden. Men kan er de ontbrekende levensmiddelen bekomen, die de reeder of de eigenaar later aan wal vergoeden moet. Heeft een visschersgezel op zee eene misdaad bedreven, dan wordt hij door 't staatsvaartuig gevangen genomen. 't Kan gebeuren,

dat een visscherssloop in een storm af anderszins een of meer matrozen verliest; de commandant van 't staatschip mag eenige leden zijner eigen bemanning afstaan, zoo hij deze missen kan en 't visschersvaartuig ze zeer noodig heeft. Ik vertel u dit, om te bewijzen, dat de staat niet alleen tucht uitoefent op zee, maar de visschers ook bijstaan wil."

De jongens hadden aandachtig toegeluisterd.

„Daar staan eenige visschers," zei vader, „we zullen maar geen praatje met hen maken, want de Blankenbergse zeerobben zijn weinig toeschietelijk. Braaf genoeg hoor! maar visschers vormen een afzonderlijk volkje, een wereldje, op hun zelve. Ze houden aan eigen zeden en gebruiken; visscherszonen huwen visschersdochters en kiezen gewoonlijk ook vaders beroep.

Evenmin als hun voorouders varen ze 's maandags uit. Hun feestdag is de Beschipdag, in de maand November, waarop de matrozen zich aan de patroons verhuren. Dan gaat het muziek uit; visschersjongens en visschersmeisjes loopen er zingend achter. Men smult lekker en velen drinken helaas! te veel. Vroeger werd die dag meer gevierd.

Bijgeloovig schijnen de visschers niet weinig. Zoo zullen ze nooit op Goeden Vrijdag uit visschen gaan, omdat ze dan doodshoofden zouden vangen, naar ze beweren."

Langs 't strand wandelden de toeristen naar *Wenduyne*. Nu en dan bestegen ze een duintop. 't Vlaamsche land strekte zich wijd uit, dat land met zijne vruchtbare akkers en malsche weiden. Aan den gezicht-einder verzezen de torens van Brugge.

„Ginds torentje, met dien molen er bij, is het dorp *Wenduyne*," zei vader. „Bij 't duin is eene nieuwe wijk ontstaan. 't Eerste *Wenduyne* is lang geleden in zee vergaan, met een hevigen storm.

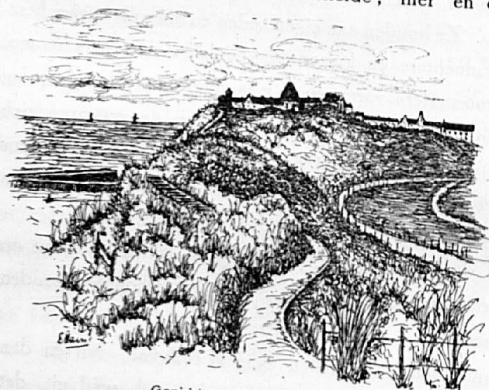
In 1781 bij zeer lage ebbe heeft men de ruïnen der verdronken plaats nog gezien. Ja, jongens, gister vertelde ik u, dat de mensch veel land heeft veroverd: vruchtbare polders. Maar op andere plaatsen roofde de zee. Zoo verging eene parochie van Blankenberge, van Oostende, een dorp, dat nabij Heyst lag, eene uitgestrekte streek ten N. van het Zwyn, met talrijke hoeven ¹⁾ enzv. Ook de Schelde vernielde gansche gewesten

¹⁾ Deze landstreek vormt thans nog eene gevaarlijke zandbank: de Paardenmarkt.

o. a. het land van Saeftinghe, waar de stad Piet en 17 dorpen lagen. In vroegere eeuwen kwamen die overstromingen herhaaldelijk voor: wanbestuur, oorlog, nalatigheid in 't nazien der dijken, dat alles was daarvan de schuld. Toch legde men ook toen stevige dammen: daar zien we nog een bolwerk, door onze voorouders opgeworpen."

"Deze dijk, vader?" vroeg Willem.

"Ja; hij heet de *Graven-Jan-dijk*, en sedert de 13e eeuw houdt hij trouw de wacht over onze Vlaamsche polders. Hij liep oorspronkelijk van Nieuwpoort tot aan de Schelde; hier en daar ontmoet men er

Gezicht op Wendyne-bad.

stukken van. Doch door 't bedijken van nieuwe polders is hij in 't Noorden geen zeedijk meer."

Wenduyne is ook een allerliefste badplaats, veel rustiger dan Blankenberge, en ook voor kleiner beurzen. De elektrische tram voerde nu onze vrienden naar Oostende, langs een prachtige weg, die op sommige plaatsen wel een park gelijkt. Aan dien weg ligt nog eene bekoorlijke badplaats, *De(n) Haan*. Hier strandde eens een schip. De kustbewoners wilden de bemanning redden, doch konden het wrak niet ontwaren. Eensklaps hoorden ze een haan kraaien. Die wakkere vogel was ook aan boord van het schip en zijne stem wees aan de brave redders den weg derwaarts. De opvarenden werden veilig aan wal gebracht. Sedert heet dit gehucht naar den flinken Canteclaar „*De(n) Haan*." Een ander dorp aan de tramlijn, *Breedene*, is de bedevaartsplaats der visschers.

Mr. Franken en de knapen stapten te *Oostende* aan de statie af en wandelden door de *Kapellestraat* naar den dijk. *Oostende's* dijk is

eenig in de wereld. Eigenlijk loopt hij tot *Westende*, dat 15 K.M. verder ligt. Te *Oostende* prijkt hij met prachtige gebouwen, ruime hotels, sierlijke villa's, het kursaal, dat wel een feëen-paleis gelijkt, het koninklijk chalet, vanwaar eene overdekte gang naar het Hippodroom *Wellington* geleidt. Op 't oostelijk gedeelte van den dijk staan twee vuurtorens: de oude, eene semaphore of seintoren, 30 M. hoog en de nieuwe, die in 1859 opgericht werd en 53 hoog is, een wit licht bezit, dat 50 K.M. ver in zee schijnt.

De reizigers beklommen den vuurtoren, zagen er de reusachtige lantaarn met haar reflectors en deden daarna eene wandeling op 't havenhoofd, vanwaar ze de *mailboot* uit *Dover* zagen binnenkomen.

Vuurtoren van Oostende.

"Er is een regelmatige dienst tusschen *Oostende* en *Dover*," zei vader. „Er zijn drie afvaarten daags; de zeereis duurt ongeveer 3 uren. Van *Dover* rijden sneltreinen naar *Londen*. Ook is er een dienst tusschen *Oostende* en *Tilbury* voor 't vervoer van visch, gevogelte, wild en groente, levensmiddelen, welke, dank aan de snelle reis, dagelijks versch op de markt van *Londen* komen.

De haven van *Oostende* is goed ingericht. Het toegangskanaal is tusschen twee pieren, die elk ongeveer 600 M. lang zijn. 't Verkeer is er echter niet druk. Er worden vooral steenkolen uit *Engeland* en hout uit 't Noorden ingevoerd. Verder drijft *Oostende* handel in visch en oesters; er zijn hier eenige belangrijke oesterkwekerijen. De oesters, welke in *België* gegeten worden, komen echter 't meest uit *Zee-land*. *Oostende* is onze eerste visschershaven. Onze koning stichtte het werk der *Ibis* voor weezen van visschers. Er is ook eene zeevaartschool. Maar boven alles is de stad badplaats. 's *Zomers* is *Oostende* een der schitterendste steden van *Europa*, een der levendigste, der weelderigste, der woeligste, waar prinsen, leden van den hoogsten adel, van de deftigste

familie's elkander ontmoeten. Men hoort er allerlei talen, ziet er de meest vreemde verschijningen.

We zien 't strand vol badwagentjes, pavillioenen, stoelen. We zien de kinderen graven, zandkasteelen maken, in 't water plonsen, we zien de grooten baden, 's Zondags vooral, als duizenden bezoekers uit 't binnenland hier eenige uren komen doorbrengen, zijn de dijk en 't strand zwart van volk."

De familie Franken maakte ook eene wandeling door de stad en bezichtigde het stadhuis, dat een belfort heeft en waarin een museum

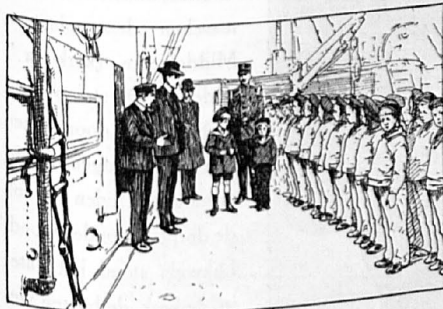
Strand van Oostende.

van oude en moderne schilderijen is. Ze bezochten de nieuwe, Gotische St. Pieters- en Paulus-kerk, die met twee torens prijkt en een gedenkteeken bezit voor België's eerste Koningin, Louisa Maria, die in 1850 te Oostende over-

leed. Het prachtig Maria-Hendrika park (45 H.A. groot) en 't Leopold-park werden evenmin vergeten. „Onze vorsten hebben veel voor Oostende's voorspoed gedaan,” vertelde de koopman. „Leopold I en Leopold II waren getrouwe bezoekers dezer badstad. Onze eerste koning bezit hier een ruitersstandbeeld.”

Koning Albert vertoeft hier ook dikwijls. En 't liefst wandelt hij als een eenvoudig badgast langs de zee. Eens stond hij op 't havenhoofd. Het was nog zeer vroeg. Een der wachters, een echte zeerob, zag den koning eene pijp stoppen, en den vorst voor een gewoon heer houdend, vroeg hij vrijmoedig om een beetje tabak, wat hij dan ook kreeg. Weldra dampte onze zeeman. De koning ging verder. „Smaakt het?” vroeg een kameraad aan den waker. „Jao't” antwoordde deze. „'k Geloof het wel, ge smooit toebak van den keunink.” De visschers dragen den vorst in 't harte. En geen wonder, de koning heeft zich hun

lot aangetrokken. Een zijner schoonste daden is het stichten van 't werk der Ibis (in 1906.) De weezen van visschers¹⁾ worden daardoor beschermd. Zij brengen hun jeugd niet door in een gesticht maar op een vaartuig „Ibis I”, dat te Slijkens ligt, en waar ze degelijk ogeleid worden voor het visschersberoep. Zoo leeren ze alles, wat met het visschersbedrijf in verband staat, het maken, 't herstellen van netten en 't overig vischtuig, zwemmen en andere nuttige kennissen. Met een ander vaartuig „Ibis II” doen ze kleine tochtjes op zee. Zijn de visschersknepen elf à twaalf jaar, dan varen ze uit, met de Ibis III, IV, V, VI of VII, verschillende soorten van schepen, die de vischvangst uitoefenen op de Noordzee, in het Kanaal, in den Oceaan, aan de kusten van IJsland enzv. De weezen,

De koning en de prinsen op de Ibis I.

bezoeken ook goed ingerichte visschershavens, IJmuiden in Holland, Grimsby, Aberdeen e.a. in Engeland, om er de bijzondere instellingen te leeren kennen. Dank aan de bescherming van hun goeden koning, worden de ouderlooze knepen opgeleid tot bekwame vakmannen, waarop 't vaderland trotsch mag zijn. Maar trotsch zijn we ook op onzen vorst, die 't heil zijner onderdanen bevordert.”²⁾

Zoo [sprekende leidde M. Franken de knepen verder. Het eigenaardig visscherskwartier werd natuurlijk niet overgeslagen. De jongens deden er zich te goed aan heerlijke, groote garnaal. 's Avonds zagen de Antwerpenaars het lichten der zee, een gewoon verschijnsel na een heeten dag.

Een blauw schijnsel verlichtte den donkeren vloed. 't Was een prachtig natuurfereel. 't Gezelschap bracht verder den avond door

¹⁾ Niet alleen de Oostendsche weezen maar ook die der geheele kust en van Antwerpen.
²⁾ Als „graaf van Rethy” of als „reporter” bezocht prins Albert de voornaamste havens der Noordzeekust om de schoonschepen te bestudeeren.

op het terras van een koffiehuis, waar zachte muziek weerklonk. De koopman verhaalde toen iets over 't oude Oostende, dat veel geleden heeft van overstromingen.

Koning Albert.

hertog Albertus Oostende, dat in de macht der Hollanders was, belegerde.

„Er was hier eene kuststrook, de streep welke in zee vooruit stak,” zei Mr. Franken. „Er lagen verscheidene dorpen op. Op 't Oostelijk gedeelte Oostende of Oostende, op 't Westelijk Westende en tusschen deze plaatsen Middelkerke (kerk in 't midden). De streep werd herhaaldelijk door de zee geteisterd en afgebrokkeld en natuurlijk leden dan ook de dorpen door den vloed. Dikwijls stond het water in de kerk, de huizen vielen in, veel menschen en dieren verdronken. In 1394 verging schier de helft van Oostende. 't Eerste Oostende werd dus gedeeltelijk door den vloed vernield; de nieuwe stad, ontstaan door 't bouwen aan de landzijde, werd later eene prooi van den oorlog, n. l. in de jaren 1601—1604, toen aarts-

Krijgskundigen en zelfs vorstelijke personen kwamen uit den vreemde, om dit merkwaardig beleg bij te wonen. Oostende werd eene school voor officieren en vestingbouwers... maar o gruwel! ook voor geneesheeren en wondhealers. Men verhaalt enkele anecdoten uit dit beleg. Een soldaat had brood gekocht en stak het omhoog, om 't voedsel aan zijne kameraden te toonen. Juist kwam er een kogel gevlogen, die de helft van 't brood wegnam. De krijgsman hield het overige vast, schertsend: „Dat is een rechtschapen soldaatskogel, want hij laat mij 't grootste deel mijner spijs behouden.” Een Engelsch edelman werd in een uitval zijn rechterarm afgeschoten. De verminkte raapte met de linkerhand het lichaamsdeel op en nam het mee. Na door den dokter verbonden te zijn en weigerend zich te bed te

Overstroming.

leggen, liep hij met den afgeschoten arm naar zijn logement en riep er lachend: „Hier is de arm, die dezen middag den anderen gediend heeft.” Een jonkman zat op zijn paard. Een kogel vloog van achter tot voor door het paard heen. De ruiter had alleen wat schade aan zijn broek. Een scheepskapitein stond in gesprek met een vriend; de laatste had zijn arm over den schouder van den eerste gelegd. Een kogel schoot den arm af, zonder dat de kapitein gekwetst werd. Ja, jongens, ging den vader voort, dat zijn anecdoten... maar gruwelijke! O wat waren die vroegere eeuwen wreed! Bloed... bloed... en vernieling, plundering, brand. Oostende werd eindelijk als een puinhoop overgegeven. Daarom

zien we hier geen oude gebouwen. Schier alle inwoners weken naar Zeeland. Verwoest en ontvolkt kwam Oostende in de macht van Albertus. Een nieuw Oostende rees uit de puinen op. Doch de vroegere bloei keerde niet terug. In 1706 onderging de stad weer de verschrikkingen van een bombardement. De overlevering vermeldt, dat een der eerste bommen den dood veroorzaakte van eene zinneloze vrouw, die altijd aan 't strand zwierf, uitkijkende naar haar man, die op zee verdronken was.

Men heeft in de 16e eeuw gepoogd Oostende's haven te doen bloeien. Er werd eene handelscompagnie gesticht. Ge hebt dat geleerd in de geschiedenis. Maar ge weet ook, dat de Engelschen en Hollanders er zich tegen verklaarden en dat onze meester, Karel VI van Oostenrijk, aan de vijanden van onzen vooruitgang toegaf uit persoonlijk belang. In 1784 vroeg een zekere William Hesbeth verlof om een kraam op te slaan, teneinde aan de badgasten ververschingen te verkoopen. Dit werd toegestaan... en uit Hesbeths kraam ontpopte zich na lange jaren de schitterende badstad, met haar paleizendijk... het Oostende van onzen tijd. En in de vischmijn verkoopt men jaarlijks voor 5.000.000 frs. zeebanket. Bad- en visschersplaats... dat is vooral Oostende."

En [na die vertellingen joeg M. Franken de jongens naar bed, want morgen was het weer vroeg dag.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Nieuwpoort en de andere kustplaatsen.

Badplaatsen. — Nieuwpoort. — De sluisen. — Gebouwen. — Het bad. — Vuurtorens. — Draadlooze telegraphie. — Oost-Duinkerke. — Coxyde. — De Hooge Blekker. — De visschers van Coxyde en De Panne.

Den volgenden dag — Donderdag — tramde het viertal naar Nieuwpoort, langs bloeiende badplaatsen *Mariakerke*, *Middelkerke*, *Westende* en *Lombardzijde*. Rond Middelkerke en Nieuwpoort werd in 1600 een veldslag geleverd tusschen Albertus van Oostenrijk en Maurits van Nassau, die de zege behaalde. En nog vindt men bij 'tomwoelen der duinen stukken van sabels, gordelriemen en zelfs geraamten. Lombardzijde

was weleer eene welvarende havenstad; de zee verstopte de haven met zand en de bewoners stichtten toen Nieuwpoort (nieuwe stad).

't Eerste wat onze reizigers van *Nieuwpoort* zagen, waren de zes vermaarde sluisen, waardoor de IJzer en vijf kanalen in zee, of beter in de havenkom uitmondten. Nieuwpoort is een verlaten stadje, met stille, rechte straten, waar slechts eenige merkwaardige gebouwen aan den vroegeren bloeitijd herinneren. Zoo bezichtigden de Antwerpenaars de groote kerk met haar ineengedrongen toren, de fraaie halle, die nu echter ledig is en den Duiventoren, welke eenzaam op de geslechte wallen verrijst.

Kerk van Westende.

„De grond is hier met bloed gedrenkt,” zei de heer Franken, toen hij met de jongens bij dien toren stond. „Waar we nu tintjes en straten zonder huizen zien, stonden vroeger magazijnen, kantoren en woningen. De krijg heeft handel en nijverheid verjaagd. Hoe dikwijls werd er om 't bezit van Nieuwpoort gestreden! En wat bleef er over? Eene doode stede! Deze steenklomp behoorde eenmaal bij eene groote kerk. Thans staat hij hier eenzaam, als een getuige uit die droevige eeuwen, toen de rust en den arbeid van den vreedzamen mensch telkens weer verstoord werd door ruwe en vloekende krijgslieden, wier handwerk moorden en branden was. Men wordt weemoedig, als men door zoo'n vervallen plaatsje wandelt. Waarom

Straat in Nieuwpoort.

toch willen de menschen niet als broeders leven? zoo vraagt men zich af. Naastenliefde vermag veel, tweedracht brengt onheil."

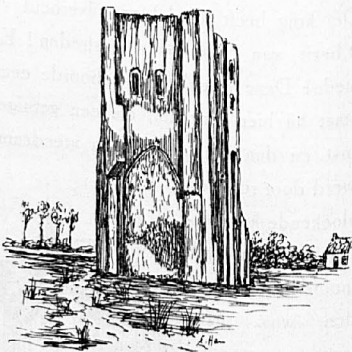
Van dien toren gingen onze reizigers naar de kade.

Halle van Nieuwpoort.

„Nieuwpoort is eene zeehaven," hernam de heer Franken, „of beter een haventje. Dat er weinig omgaat, moet men ons niet vertellen. Daar ligt één kleine stoomboot, die kolen uit Engeland brengt. Op de gansche kade zien we maar één kraan. Nieuwpoorts haven wordt dan ook bijna niet geteld. Alleen voor de visschers van Oost-Duinkerke, Coxyde en de Panne is ze van groot belang; deze kunnen hier met hunne sloepjes binnenvaren en hun visch verkoopen in de mijn, 't gebouw daar aan den kant. De haven werd gegraven in 't bed van den gekanaliseerden IJzer. Langs 't havenkanaal wandelen we nu naar *Nieuwpoortbad*, dat ongeveer een half uur gaans van de stad ligt. De tram en de trein kunnen er ons ook brengen, maar 't voettochtje is wel zoo aangenaam.

Onderweg kwamen ze voorbij een ouden vuurtoren, waarbij vader o. a. 't volgende verhaalde: „Ik heb u 't nut der vuurtorens duidelijk gemaakt. De mensch heeft al spoedig de noodzakelijkheid van lichtbaken ten behoeve der scheepvaart begrepen. Eerst ontstak men groote vuren op de duinen, daarna hing men eene lantaarn met eene

Duiventoren te Nieuwpoort.

lamp aan een hoogen paal en eindelijk bouwde men torens, waarin men niet brandde. Een dier eerste torens staat daar voor ons: men noemde hem de „vierboet." Nu kan hij niet meer voldoen en daarom richtte men bij den havenmond gindschen modernen vuurtoren op."

Nieuwpoort begint ook eene belangrijke badplaats te worden. Het strand is er breed en strekt zich uit aan den voet van een dijk, welke schoone hotels en lieve villa's draagt. En hier beginnen de breede, de wilde duinen van Vlaanderen. De familie Franken wandelde op het havenhoofd, langs het strand en den dijk en rustte in 't duin uit. Vader had de jongens een gebouw aangeduid, dat hij „het kantoor van draadlooze telegraphic" noemde, en daarbij 't een en ander verteld.

Coxyde.

„Ge weet, dat men te land langs lijnen of draden telegraphieert," zei hij. „Maar een vernuftige Italiaan, *Guglielmo Marconi*, vond onlangs de draadlooze telegraphie uit. Al vroeg stelde Marconi veel belang in de electriciteit en toen hij van

proeven over telegraphie zonder draad las, wilde hij ernstig dit onderwerp bestudeeren. Reeds op twee en twintig jarigen ouderdom verbaasde hij in Engeland de geleerden door zijne proefnemingen. Nieuwe proeven in zijn geboorteland bewezen de deugdelijkheid van Marconi's stelsel, om zonder draad te telegraphieeren. Thans wordt deze belangrijke uitvinding veel toegepast; later zult ge hare verklaring kunnen begrijpen. 't Zij u nu voldoende te weten, dat duizenden telegrammen gewisseld worden tusschen schip en schip of tusschen schip en land. De passagiers, die de groote zeeën oversteken, zijn thans niet meer van 't land afgesloten, zoo hun vaartuig een toestel voor draadlooze telegraphie aan boord heeft.

Belangrijke gebeurtenissen worden hun meegedeeld; sommige zeevaartmaatschappijen laten op hunne booten eene dagelijksch bulletijn, een soort

van scheepsdagblad verschijnen. Handelaars kunnen op de hoogte blijven van hunne zaken. De gezagvoerders vragen in tijd van nood om hulp of waarschuwen elkander voor gevaren, als bijv. de aanwezigheid van drijvende ijsbergen. Kortom, deze uitvinding is eene der gewichtigste van onzen tijd."

Spoedig waren onze vrienden in de duinen. Ze wandelden naar *Oost-Duinkerke*, eene visschers- en badplaats en van daar naar *Coxyde*, waarvan we 't zelfde kunnen zeggen. 't Doel van den tocht was de hoogste duintop van België, „*Den Hoogen Blekker*.” (32 M.) Vermoeid kwamen Mr. Franken, en de jongens er toe . . . vermoeid van dat stappen eerst langs een steenweg' en dan in 't mulle duinzand. Maar 't heerlijk gezicht, dat ze op den Hoogen Blekker genoten, beloonde de lange wandeling, aan welke de koopman de voorkeur had gegeven boven de reis in den stoomtram, die van Nieuwpoort naar Veurne voorbij Coxyde rijdt.

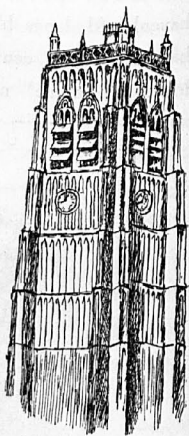
„We overzien hier een gedeelte van Veurne-Ambacht,” zei vader, „de vruchtbare streek, welke we heden nog zullen bezoeken, Die stad daar is Veurne, ginder ligt Nieuwpoort en, als ge nu scherp kijkt langs dezen kant, kunt ge den toren van Duinkerke onderscheiden; tenminste die stip houd ik voor het belfort. We bemerken veel zware en hooge torens, eene eigenaardigheid van Veurne-Ambacht. En rondom ons de wilde duinen, schoon in hunne woestheid.”

„Kijkt een haas . . . nog een!” riep Alfred.

„'t Zijn wilde konijnen;” verbeterde zijn oom, „deze diertjes leven hier in groot aantal. Ziet daar is een konijnenhol”.

„Wat is het hier breed!” riep Arthur.

„Bijna een half uur,” hernam vader. „Weet ge wat men van dezen heuvel vertelt? 't Is de kop van een monster, wiens staart gevormd wordt door eene zandbank in zee, de Blinde Klippe, zegt de legende. Dit monster lag vroeger geheel in zee, maar werd door een storm gedeel-

Belfort-Duinkerke.

telijk op 't land geworpen, juist over een klooster, dat begraven werd.”

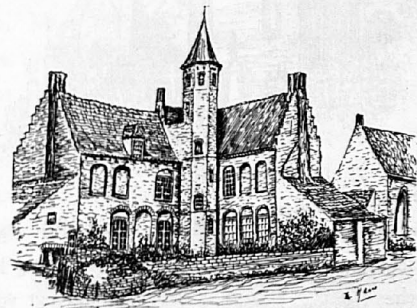
„Welk een onzin!” zei Willem.

„Legenden zijn altijd eigenaardig,” verbeterde de koopman, „en gewoonlijk zit er een kern van waarheid in; zoo ook in deze van den Hoogen Blekker. Ze herinnert ons de verstuiwing van het duin, dat zich voortdurend landinwaarts verplaatst en gebouwen onder 't zand bedekt. Vroeger stond hier een groot klooster, de *Abdij der Duinen*. Eenige jaren geleden heeft men er veel steenen van gevonden. De stichting bestond uit een vijftigtal gebou-

Hooge Blekker.

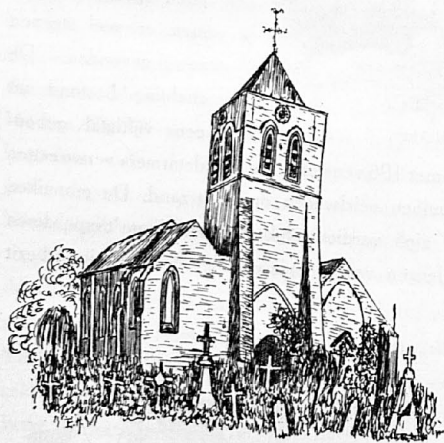
wen, waaronder eene kerk met 106 vensters. De beeldstormers verwoestten de kerk in 1566 en de puinen verdwenen onder 't zand. De monniken der duinen-abdij hebben zich verdienstelijk gemaakt door 't inpolderen der schorren en 't droogleggen van moerassen. Ze kwamen in 't bezit van uitgestrekte landerijen en bouwden hoeven met reusachtige schuren, om den oogst te bergen. Ginder ziet ge een torentje; 't is van de hoeve *Bogaerde*, die aan de abdij behoorde. Eene andere schuur staat bij 't dorp *Wulpen*, wiens hooge toren ginder verrijst, en eindelijk nog eene andere in deze streek.

Bogaerde.

De toeristen bleven lang op den Hoogen Blekker; daarna wandelden ze naar *Coxyde-bad*, dat reeds eene eervolle plaats inneemt langs onze kust. „Hier wonen onze stoutmoedigste visschers,” vertelde de heer Franken,

„te *Coxyde* en in de *Panne*. (Adinkerke.) Een beroemd zeeman ¹⁾ heeft eens gezegd: „Met eene bemanning van de *Panne* wordt 't onmogelijke mogelijk; het zijn buitengewoon stoutmoedige en bekwame zeelieden.” En inderdaad, met hunne kleine scheepjes ²⁾ begeven ze zich een- twee tot drie weken in zee, zelfs tot aan de Zuid-Oostelijke kusten van Engeland. Sommigen nemen dienst op de schepen van Duinkerke, die ter kabeljauwvangst uitvaren naar IJsland, waar ze maanden lang op de dikwijls onstuimige golven dobberen en nog blootgesteld zijn aan 't gevaar, door ijs ingesloten te worden. Vele visschers zijn ook kleine

Adinkerke.

landbouwers, dat wil zeggen, ze bezitten een lapje grond, dat ze met vrouw en kinderen bewerken. Ge ziet die akkertjes bij de hutten. Ze zijn omgeven door een dam of een haag, om 't zand tegen te houden, dat anders al spoedig 't hofje bedekken zou. Er moet hard gewerkt en gemest worden, om den mageren zandbodem vruchten te doen voortbrengen.

De visschers dezer streek zijn meest allen eigenaars van hun scheepje, hun huisje en hun akkertje en daar ze matig leven, heerscht onder hen weinig armoede. Ook 't badseizoen brengt voordeelen aan. Vele Belgische visschers-gezellen doen dan dienst als redder, pakjesdrager, ezel-drijver enzv.”

Zoo sprekende, leidde de heer Franken zijne zontjes en zijn neefje naar het strand, waar onze vrienden op eene eigenaardige wijze zagen

1) Commandant Gerlache.

2) 15 à 20 ton.

landbouwers, dat wil zeggen, ze bezitten een lapje grond, dat ze met vrouw en kinderen bewerken. Ge ziet die akkertjes bij de hutten. Ze zijn omgeven door een dam of een haag, om 't zand tegen te houden, dat anders al spoedig 't hofje bedekken zou. Er moet hard gewerkt en gemest worden, om den mageren zandbodem vruchten te doen voortbrengen.

visschen. Eenige visschers zaten te paard en sleepten hun net door 't water, nabij 't strand. Het net vulde zich traag met garnalen. Anderen hadden hunne netten bevestigd aan stokken, die in 't zand waren geplant. Met den vloed drijft de visch er in; 's zomers vangt men aldus tongen en garnalen, 's winters sprot. Weer anderen vingden garnaal met schepnetten en stonden tot aan de borst in 't water.”

Langs 't strand werd na eene rustpoos de wandeling voortgezet naar 't bekoorlijk *De Panne*, welke naam aan 't duin ontleend is. Eene pan is eene holte in een duinloop, dus geen dal, dat twee zandheuvels scheidt. Hier namen onze reizigers voor 't laatst een bad in zee.

Met den tram reden de toeristen naar Veurne, waar ze, al was het dan ook ver over twaalfen, het noenmaal gebruikten.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Veurne, Veurne-Ambacht en Diksmuiden.

Veurne. — Veurne Ambacht. — De IJzer. — Fransch-Vlaanderen. — Loo. — Lampernisse. Diksmuiden.

Veurne is eene stille gemeente met 6000 zielen. Men drijft er handel in landbouwvoortbrengselen. Maar 't is vooral eene uitgezochte woonplaats voor renteniers, die er een rustig leven leiden. *Veurne* is schoon; iedere bezoeker wordt getroffen door

't uitzicht der straten, met hun sierlijke gevels en door tal van merkwaardige monumenten. Mijnheer Franken leidde de knapen eerst naar de Groote Markt, een der schilderachtigste pleinen van België. De jongens zagen het stadhuis, 't gerechtshof en het belfort (54 M.). Ze traden o. m. in de oude kapel van 't Gerechtshof, waar de ter dood veroordeelden vroeger hun

Veurne: Gerechtshof en Belfort.

laatste gebed kwamen bidden. Onder andere oudheden zagen ze er eenige voorwerpen, die betrekking hebben op het vroeger gerecht: by een kleed van ruwe stof, dat de boetelingen droegen, als ze blootsvoets en met eene kaars in de hand naar de kerk moesten gaan, om vergiffenis

Straat in Veurne.

te vragen voor eene gepleegde wandaad; eene ijzeren vuist tot eeuwige schande daar neergelegd door een veroordeelde, die iemand mishandeld had enzv. Achter 't gerechtshof staat de onvoltooide St. Walburgakerk met haar hoog dak. De toren heeft het nooit verder gebracht dan tot-reusachtig voet-

stuk... nu een waterput. Boven de huizen der Markt verrijst de zware, vierkante toren der oude St. Nicolaaskerk.

„Dat Veurne zooveel praalgebouwen bezit, hadt ge niet gedacht”, zei de koopman tot de jongens. „Och! dit hoekje van Vlaanderen is te weinig bekend bij onze landgenooten.”

En Mijnheer Franken had gelijk.

De Sinjoren logeerden in het oud, vermaard gasthof, „De Nobele Roos.”

's Vrijdagmorgens wandelden vader en de jongens [het veld in, ten Zuiden der stad.

St. Nicolaas-toren van Veurne.

„We hebben reeds een groot deel van *Veurne-Ambacht* overzien”, zei hij, „namelijk op den Hoogen Blekker. 't Is nu weer 't oogenblik om een klein lesje van Aardrijkskunde te geven, waarbij ge u moet

herinneren, wat ge op school geleerd hebt. Zoals ge weet, ligt *Veurne-Ambacht* tusschen de zee en den *Ijzer*. We hebben den *Ijzer* te

In *Veurne-Ambacht*.

Nieuwpoort ontmoet. Hij is niet breed en evenmin lang; we zouden hem eene zeerivier kunnen noemen. De *Ijzer* ontspringt in Frankrijk niet ver van *Cassel*. Hij neemt er talrijke beken op. Dat deel

van Frankrijk noemt men *Fransch-Vlaanderen*, omdat het vroeger bij ons *Vlaanderen* behoorde. *Lodewijk XIV* heeft het in de 17^e eeuw geroofd. Maar nog hoort men ginder veel *Vlaamsch* spreken. Eveneens in de namen

van dorpen en rivieren herkennen we onze taal, hoe verfranscht ze ook zijn. Zoo is *Dunkerque*, ons eigenlijk *Duinkerken*, d.i. kerk in de duinen; *Bergues*, *St. Winoksbergen* (naar den *H. Winok*, die eene abdij op een berg stichtte); *Steenbecque*: *Steenbeke*. En al die beken, welke in den *Ijzer* vloeien, worden door de Franschen „becques” geheeten. De *Ijzer* maakt in ons land een grooten boog; hij is gekanaliseerd en bespoelt als voornaamste plaatsen *Loo*, *Diksmuiden* en *Nieuwpoort*. De vaart, welke ge daar ziet, leidt van *Veurne* naar *Loo*. *Veurne* is OP REIS DOOR BELGIE, II.

Belfort *St. Winoksbergen*.

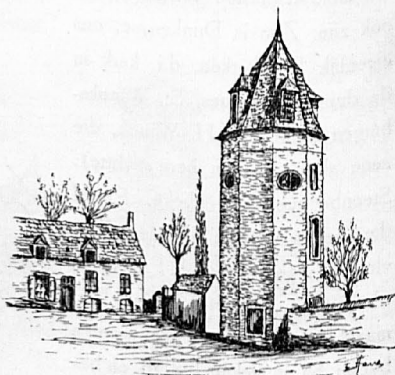
het vereenigingspunt van vier kanalen. Toch is de scheepvaart hier niet druk, maar al die vaarten vervullen eene belangrijke rol in de afwatering van Veurne-Ambacht, dat tot ons polderland behoort en dus laag gelegen is. Vroeger strekten er zich hier twee wijde plassen uit, de Moeren.

Julius-Cesar-boom te Loo.

grootte hoeven. De boeren kweeken de zelfde gewassen als in de polders. ¹⁾

De boter dezer streek, die vooral te Diksmuiden op de markt komt, is zeer gezocht, niet alleen door Belgische, maar ook door Fransche kooplieden. In Veurne-Ambacht liggen wel vijftig, meest welvarende dorpen, zooals *Loo*, *Alveringhem*, *Beveren*, *Rousbrugge*, *Haringhe*, *Wulveringhem* (met schoon kasteel.) *Loo*, vroeger eene stad, is zeer oud. Het volk toont er bij de Westpoort een boom, waaraan Julius Cesar zijn paard vastbond, maar dat is eene legende. Vergeten we ook *Lampnisse* niet, waarvan we ginderden zwaren toren bemerken.

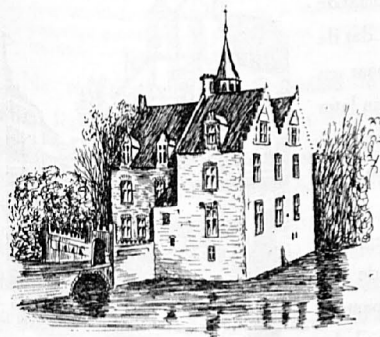

Ruïne Abdij van Loo (de duiventoren).

't Is de geboorteplaats van den held *Nicolaas Zannekin*, die in 1328 voor de vrijheid te Cassel sneuvelde. Een klein gedenkteeken ter zijner eere

¹⁾ Zie hiervoor.

prijkt in 't dorp. Let nu nog eens op, hoe vlak dit gewest is. Er zijn ook weinig woningen; men heeft hier groot grondbezit, zooals men dat noemt en dus is de bevolking er betrekkelijk dun.

Kasteel van Wulveringhem.

Te Diksmuiden, vroeger eene zeestad, nu eene stille gemeente, bezochten de reizigers eerst de oude St. Nicolaaskerk, waarin het doxaal en eene schilderij van Jordaens de aandacht trokken. Het doxaal is een meesterstuk van beeldhouwwerk.

Het volk kon niet begrijpen, dat al die bladen en ranken, al dat loofwerk, die talrijke figuren en versieringen in steen gebeiteld waren; neen die moesten in weekere stof gekneed zijn en daardoor ontstond de legende, dat het doxaal gemaakt is van roggedeeg met eiwit vermengd, wat vele lieden voor waarheid aannemen. Eene tweede fabel vertelt, dat de kunstenaar, die dit gewrocht vervaardigde, maar slecht beloond werd; men stak hem de oogen uit, opdat hij zoo geen tweede prachtstuk voor eene andere stad zou maken. (Vergelijk de schouw van Brugge).

Kerk van Diksmuiden.

Van de „Jordaens” (De Aanbidding der Wijzen) verhaalde vader:

„Evenals zooveel schilderijen werd ook dit tafereel door de Fransche Republikeinen naar Frankrijk meegevoerd. Die roofvogels lieten zelfs onderzoeken of het mogelijk zou zijn, het doxaal naar Parijs over te brengen, maar de deskundigen verklaarden gelukkig, dat de verplaatsing zeer moeilijk, kostbaar en gevaarlijk zou wezen. Eenige jaren later bezocht Napoleon als consul Diksmuiden. Wereldlijke en geestelijke overheden kwamen hem begroeten aan 't rijtuig, dat de toekomstige keizer, onbeleefd genoeg, weigerde te verlaten. Napoleon hoorde den beiaard spelen en wenschte den pastoor geluk met 't behoud van 't klokkenspel, dat de Franschen in den toren gelaten hadden.

Hoekje van Diksmuiden.

„Wij hebben het behouden, 't is waar,” antwoordde de geestelijke, „maar wij betreuren 't verlies eener schilderij, die nu te Parijs prijkt. Mochten wij hopen, door uwe tusschenkomst dit kunststuk terug te krijgen.”

Napoleon liet het verzoek opteekenen. Eenige maanden nadien ontving men te Diksmuiden een tafereel, echter niet de Jordaens „die niet meer

Begijnhof van Diksmuiden.

te vinden was”,

zoals een begeleidend schrijven vermeldde. Koning Willem I gelukte er later in, den schat te doen opsporen, en de „Aanbidding der Wijzen” hangt thans weer op haar oude plaats.”

Een ander sierlijk gebouw van Diksmuiden is het nieuw stadhuis op het ruime marktplein. De reizigers bezochten ook het schilderachtig begijnhof en deden eene wandeling door 't schoone Bortier-park.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

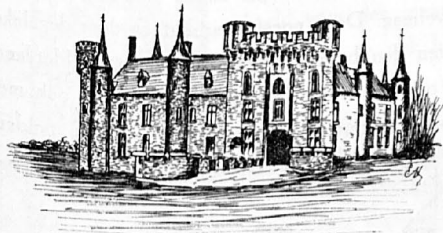
Door West-Vlaanderen. — Ieperen. — Langs de Leye.

Naar Cortemarq. — Mr. Bortier. — Thorhout en Wynendaele. — West-Roozebeke. — Iets over W.-Vlaanderens landbouw. — Voornaamste plaatsen der streek. — Ieperen. — Merkwaardige gebouwen. — De dood van Ieperen. — De Kemmelberg. — Poperinghe. — Naar Kortrijk. — Plaatsen aan de Leye.

Na te Diksmuiden genoennaald te hebben, werd de reis vervolgd naar Ieperen. De trein reed nu door eene gansch andere streek... de zandstreek weer. Te *Cortemarq* moesten onze vrienden overstappen.

„Onze trein komt van Oostende,” zei Mr. Franken, „en rijdt naar Ieperen. Voor Cortemarq bedient hij groote dorpen en Thorhout. Van de dorpen noem ik u *Ghistel*, eene schoone gemeente met eene groote kerk. Daar bouwde Mr. Bortier van Brussel eene modelhoeve om den landbouw te verbeteren, waarin hij ook geslaagd is. Die heer was een menschenvriend. Hij stichtte de

badplaats De Panne en trok zich 'tlot dervisschers aan. Diksmuiden verrijkte hij met een park en te *Ghistel* schonk hij tuintjes aan de behoeftige werklieden. Ook stichtte hij er een Godshuis. Enkele jaren geleden stierf hij te Brussel.

Kasteel van Wynendaele.

Van *Thorhout* en zijne jaarmarkt hebt ge in de geschiedenis gehoord. Nu is deze stad vervallen. Toch is ze ver bekend, vanwege haar beroemde paardenmarkten. In den omtrek staat het kasteel van *Wynendaele*, eenmaal 't verblijf der graven van Vlaanderen.”

Van Cortemarq tot Ieperen was 't land een weinig heuvelachtig. „We rijden nu door West-Vlaanderen, eene schoone streek. Overal liggen groote dorpen met kloeke torens. En rond de dorpen zien we vruchtbare akkers. Vroeger stonden hier dichte wouden en nog ziet men bosschen, zoals 't *Vrijbosch* ¹⁾, waarin een honderdtal jaren geleden eene beruchte bende roovers huide. Gelukkig is er de beschaving meer en meer doorgedrongen.”

1) Ten Z. van Diksmuiden, zeer klein in vergelijking met vroeger.

Eensklaps zei Willem: „Hoor ik den treinwachter niet *West-Roozebeke* roepen?” — „Ja,” antwoordde vader, „en ge denkt aan den dapperen

Kerk van Vlamertinghe.

Gentenaar, die in 1382 hier zijn leven liet voor de vrijheid, aan Filips van Artevelde, niet waar? We zijn nabij het slagveld van West-Roozebeke, waar nog een klokke eik als getuige dier worsteling overgebleven is. Een borstbeeld van Artevelde versiert nu de dorpspomp.”

„Let eens goed op 't karakter van het land,” vervolgde de koopman. „Zoudt ge kunnen gelooven, dat het midden van West-Vlaanderen eigenlijk uit dezelfde grondsoort bestaat als de Kempen, uit mager zand? We zien hier, wat

de vlijt van den mensch vermag. Door noesten arbeid en door degelijke bemesting hebben de boeren den bodem winstgevend gemaakt. Het land prijkt met de heerlijkste oogsten, niet alleen met rogge, maar ook met tarwe, haver, vlas, beetwortelen, kortom met producten van den polder-

grond. En de tarwe is hier zoo voortreffelijk, dat ze als zaaitarwe in 't buitenland verkocht wordt. (Rousselaarsche tarwe.) Hopen wij, dat de Kempen ook zoo vruchtbaar worden. Eene andere plant, die hier veel gekweekt wordt, is de cichorei- of

Het vlas in W.-Vlaanderen.

suikerij-wortel. Naast de vlasnijverheid is ook de cichoreinijverheid in West-Vlaanderen belangrijk. De wortels worden gedroogd, gebrand en gemalen en geven dan het bekende mengsel voor de koffie, dat wij peekkoffie noemen. Het vlas is de lieveling der boeren, om zoo te zeggen. Hoe dikwijls wandelt de landman met zijne vrouw langs den „vlaschaard”,

om te zien of 't gewas vooruit wil! Als de wiedzters op den akker gekniel liggen, om 't onkruid te verwijderen, weerklinken vrolijk hunne liederen. Een groene tak op 't veld duidt aan, dat het vlas reeds verkocht is. Het uittrekken van het vlas, of het „slijten”, wordt door 't jonge volk met ongeduld verbeid. Dan wordt er gedanst en gezongen, dat het een aard heeft! En 's avonds staat op de hoeve de „slijtpap” gereed.

De voornaamste steden in 't midden van Vlaanderen zijn *Rousselare*, *Iseghem* en *Thielt*, drie nijvere gemeenten. Rousselare brengt veel lijnwaad voort en drijft handel. Van de 23000 inwoners behooren er wel 18000 tot den fabrieksarbeidersstand. De toren, dien gij, als ge scherp kijkt, aan den horizon ontdekt, is zeker wel die van Rousselare's St. Michielskerk. De stad prijkt met een standbeeld voor den jongen dichter Albrecht Rodenbach, die er ook begraven ligt. *Iseghem*, evenals Rousselare, aan den onbeduidenden *Mandel*, levert veel schoenen en lijnwaad.”

St. Michielstoren van Rousselare.

Om half drie stapten onze toeristen te *Ieperen* af. De heer Franken vertelde iets uit de geschiedenis dezer oude stad.

„In de 13e en 14e eeuw telde ze 200.000 inwoners... nu zijn er slechts 19.000. In dien bloeitijd werd Ieperen door kooplieden uit alle

landen van Europa bezocht; toen bouwde de stad met de hulp van 't gilde der lakenwevers die indrukwekkende *halle*, welke wij nog bewonderen. Maar de oorlog verjoeg de welvaart, doodde nijverheid en handel en thans is Ieperen eene stille stad. Doch tal van monumenten herinneren aan den voormaligen bloei.”

De familie Franken bezocht eerst de halle, wier bouw in 1200 werd begonnen. Ze prijkt met een klok, vierkant belfort van 70 meters hoogte. De voorgevel der halle is 132 meters lang. Vier en veertig deuren verleenen toegang tot het ruim gebouw. In de gevels ziet men standbeelden van Vlaamsche graven en gravinnen en van mannen, die door hun

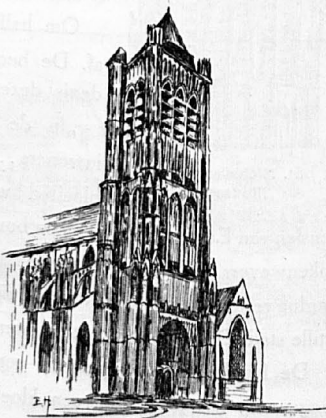
Leperen: Museumplaats en Halletoren.

grave sleepten. Het magistraat nam krachtige maatregelen om dien toestand te verbeteren, liet o. m. talrijke riolen aanleggen en zorgde voor goed drinkwater. Men zei zelfs: Leperen is op lood gebouwd, doelende op de groote menigte buizen. De „Dood van Leperen” verdween; de stad werd gezond, maar de uitdrukking bleef bestaan.”

Na de halle werd de schoone St. Maartenskerk bezocht. Deze kathedraal heeft een vierkanten toren van 57 meters hoogte. Onze onvermoeibare vrienden beklommen de 343 treden, die naar den omgang voeren en genoten een heerlijk gezicht op stad en omgeving. Vader maakte van en ander aan te wijzen.

kunst of geleerdheid den luister der stad verhoogden. Een gedeelte der halle dient tot stadhuis. De reizigers bezichtigden talrijke schilderijen en muurschilderingen. Een dezer laatste verbeeldt „De Pest te Leperen in 1347”.

„’t Is de „Dood van Leperen,” zei vader. „Als iemand er slecht uitziet, zegt men wel eens: „hij lijkt goed op den dood van Leperen”. In vroegere eeuwen was Leperen eene ongezonde stad, daar er in den omtrek veel moerassen lagen. Dikwijls barstten er vreeselijke ziekten uit, die duizenden inwoners ten

St. Maartenskerk te Leperen.

deze gelegenheid gebruik, om ’t een

Kerk te Poperinghe.

achtige straatjes en vooral ook de overblijfselen der geduchte vestingwerken. Evenals te Brugge waren er ook hier spellewerksters, die ijverig hunne bobijntjes dooreen wierpen. Te Leperen is de rjjschool van het leger gevestigd.

De heer Franken wilde te Kortrijk overnachten. Tegen den avond nam het viertal den trein, die door de Leyevallei stoomt. Even over de stad liep de spoorlijn langs een klein kanaal.

„’t Is de vaart, die Leperen met de Leye zou verbinden,” vertelde vader, „en waarom men een tunnel van 318 meters lengte moest graven. In 1893 stortte de tunnel in, eer de werken voltooid waren. De arbeid werd gestaakt, maar wordt nu hervat.”

„Nu moeten we eens goed naar buiten kijken,” vervolgde de heer Franken. „De voornaamste gemeenten aan de Leye in West-Vlaanderen zijn Waasten, Komen, Wervik, Meenen, Kortrijk en Harelbeke. Bij

„Ginder, in ’t Zuid-Westen, zien wij heuvels,” zei hij. „De hoogste top heet de Kemmelberg (156 M.), waarop een toren staat, waarvan men bijna gansch West-Vlaanderen en een groot deel van Noord-Frankrijk overziet. Deze streek lokt ’s zomers veel toeristen. Als ge scherp kijkt, bemerkt ge in ’t Westen Poperinghe. Deze stad telt bijna 12.000 inwoners en bezit drie schoone kerken. In den omtrek wordt veel hoppe gekweekt, maar deze plant bespreken wij nader, als we te Aalst zijn.”

Na de torenbeklimming wandelden de koopman en de jongens door de stad. Ze zagen talrijke gildehuizen, sierlijke gevels, schilderachtige straatjes en vooral ook de overblijfselen der geduchte vestingwerken.

Oud huis te Leperen.

Kerk van Wervik.

Waasten ligt *Meesen*, eene gemeente van ongeveer 1500 zielen. Eene Vlaamsche gravin stichtte hier eene abdij, die in 1776 door keizerin Maria Theresia bestemd werd tot opvoedingshuis voor de dochters van gedooide of verminkte soldaten. Die instelling bestaat nog en heet Koninklijk Gesticht. Aan de brug van Waasten begint het vlasrotten, de nijverheid welke aan duizenden menschen langs de Leye brood verschaft. Komen (6000 inwoners) drijft handel in vlas.¹⁾ Wervik ontstond uit eene Romeinsche pleisterplaats, langs de heirbaan, welke van Boulogne naar Keulen liep. De stad telt nu 7000 zielen; de vlasnijverheid is er zeer belangrijk. Ook zijn er fabrieken, waarin men de tabak bewerkt²⁾, welke in den omtrek wordt geteeld. Wervik bezit eene der schoonste Gothische kerken van Vlaanderen. De jongens zagen haar rijzigen toren. *Meenen* (19000 zielen) drijft eveneens handel in vlas en tabak. Het ligt schilderachtig aan de Leye. Vroeger was het eene voorname vesting, waar men nog geduchte bolwerken en lange kelders ziet. In deze stad werd *Van der Meersch* geboren, die in 1779 de Oostenrijkers uit België verdreef. Onze reizigers wierpen een blik op het ronde belfort, dat boven de huizen uitsteekt.

Belfort van Meenen.

Toen de reizigers te Kortrijk aankwamen, was het te laat om nog eene wandeling door de stad te doen. Zij begaven zich onmiddellijk naar een goed hotel.

1) Sommige Leye-gemeenten worden door de rivier in een Belgisch en Fransch gedeelte gescheiden. — 2) Tabakbewerking wordt nader toegelicht in het 4de deel.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Te Kortrijk.

Op Groeninghe. — In het stadhuis. — Het belfort. — De St. Maartenskerk. — De O. L. Vr. kerk. — Van Dijkstra's schilderij. — Andere merkwaardigheden. — Langs de Leye. — 't Vlas. Harelbeke. — Peter Benoit. — Guido Gezelle.

Na een verkwikkenden slaap en een smakelijk ontbijt, verlieten onze reizigers het gasthof, om *Kortrijk* eens op te nemen. Van den St. Maartenstoren klonken acht slagen. 't Was dus nog vroeg. De heer Franken geleidde de knapen eerst naar een nieuw stads gedeelte en bleef met hen voor eene kapel staan, welke half verborgen is in den gevel van een huis.

„Jongens,” zei de koopman, „hier staan we op een eerbiedwaardigen bodem... op den *Groeninghekouter*.”

't Was of de knapen een schok kregen.

„Op den *Groeninghekouter*, vader?” vroeg Willem.

„Op de plaats, waar de slag der Gulden Sporen geleverd werd!” riep Alfred.

„Ja en waar 25.000 Vlamingen tegen 60.000 Franschen hunne vrijheid bevochten, waar

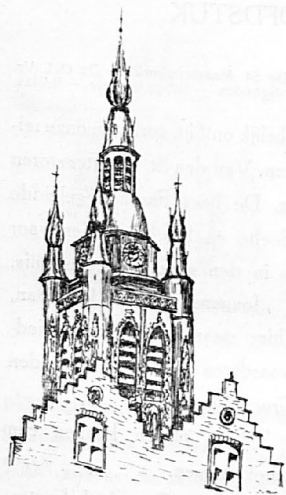

De Leye bij Meenen.

Jan Breydel en Pieter De Coninc van Brugge, Jan Borluut van Gent, Jan van Renesse uit Zeeland, Willem van Saefinghe uit Ter Doest met de ambachtslieden, boeren en visschers, onder de hoofdleiding van Gwyde van Namen en Willem van Gulick, 't vaderland voor slavernij behoedden. Leest eens wat er onder dit O. L. Vrouwebeeld op het voorstuk staat.”

Allen lezen:

In 't jaar ons Heeren 1302 op sinte Benedictus dach in hoymaent was de strijt te Cortrycke en zijn dood gebleven omtrent 21000 Mⁿ waaronder 63 hertogen, graven en 1800 baenderheeren en edelen.
R. I. P.

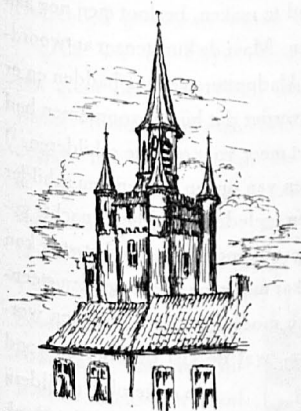
St. Maartenstoren van Kortrijk.

„De bloem van den Franschen adel sneuvelde hier,” hernam Mr. Franken. „Duizenden voetknechten bedekten 't bloedig veld. Met veertig tot honderd te gelijk werden ze in gemeenschappelijke kuilen begraven. Van de Vlamingen waren er slechts een honderdtal gesneuveld, doch er lagen vele gekwetsten, die liefderijk in de abdij van Groeninghe en in Kortrijksche burgerswoningen verpleegd werden. Straks zullen we de O. L. Vrouwekerk bezoeken, waar honderden gulden sporen, op 't slagveld verzameld, als zegeteekenen opgehangen werden. Een groot gedeelte van het Groeningheveld is na 1839, wegens de uitbreiding van Kortrijk, bebouwd geworden. Bij 't omgraven van den grond vond men stukken wapens, hoefijzers en beenderen. De Groeninghebeek, waarin zoo vele Franschen omkwamen bestaat nog, maar is op sommige plaatsen overweld. Eene andere beek heet Bloedbeek en ook spreekt men van de Bloedmeersch. Buiten de stad ligt de Pottelberg, waar de Franschen voor den slag gelegerd waren. Men heeft in 1902 een gedenkteekeken opgericht ter herinnering aan den slag der Gulden Sporen.” De jongens zagen dat monument; het is een gewrocht van den Kortrijkschen beeldhouwer *Godfried de Vreese*, die ook Van Duyse's standbeeld te Dendermonde schiep.

Na 't bezoek aan „Groeninghe” werden de voornaamste gebouwen bezichtigd. Het stadhuis is een bezoek overwaard. In den voorgevel prijken talrijke standbeelden. Binnen ziet men twee prachtige schouwen en heerlijke muurschilderingen. Van deze laatste trok vooral de aandacht der knapen: de vergadering der hoofden van 't Vlaamsche leger op het stadhuis, 's avonds voor den slag bij Groeninghe.

Tegenover 't stadhuis staat het eenzame belfort. En voorbij 't stand-

beeld van De Haerne ¹⁾ traden onze toeristen de schoone Gothische St. Maartenskerk binnen. Deze tempel bezit een hoogen, sierlijken toren.

Halle van Kortrijk (voor de ontblooting.)

Daarna werd een kijkje genomen in de nog oudere O. L. Vrouwekerk (1211).

„Hier hingen de zegevierende Vlamingen de gevonden gulden sporen,” vertelde vader. „Toen 60 jaren later de Franschen eene overwinning bij West-Roozebeke behaalden, begaf hun koning zich naar Kortrijk, en liet de sporen wegnemen. In deze kapel, waar de sporen hingen, zien we 't gewelf met 116 zwarte leeuwen versierd, welke voor eenige jaren onder 't witsel ontdekt werden.”

De knapen bezichtigden in de kerk nog eene schilderij van Antoon van Dijk. „De oprichting van het kruis,” waarbij Mr. Franken het volgende vertelde.

„Van Dijk schilderde dit stuk te Antwerpen en bracht het naar Kortrijk. De kapittelheeren der kerk wilden de schilderij zien. De kunstenaar vroeg hen te wachten tot den volgenden dag, wanneer zijn tafereel op de bestemde plaats zou hangen. Men luisterde niet naar hem, liet werklieden komen en het tafereel ontrollen. De heeren vonden het altaarstuk door slecht en scholden den schilder voor een ellendigen kladpotter. Van Dijk verloor echter den moed niet. Hij liet zijn tafereel plaatsen, en ging des anderendaags de bestellers verzoeken het te komen bezichtigen. Ze weigerden eenstemmig. Het was slechts vier of vijf dagen daarna, dat men hem betaalde, en dan nog op zoo onbeleefde wijze, dat het hem tot het einde zijns levens verontwaardigde, wanneer hij er aan dacht. Hij keerde naar Antwerpen terug. De zaak werd ruchtbaar. Eenige kunstminnaars, zich te Kortrijk bevindende, gingen de schilderij zien en vonden ze wonderschoon. Ze verkondigden het luide. Toen snelde men van alle kanten toe, om het tafereel te bewonderen. Men noemde de bestellers weetnieten. Deze

¹⁾ Lid van 't nationaal Congres.

begrepen op den duur, dat zij aan Van Dijk eene eerherstelling verschuldigd waren. Het kapittel werd bijeengeroepen, en er werd vastgesteld, dat de schilderij schoon was. Om den misslag goed te maken, besloot men nog aan Van Dijk twee anderschilderijen te bestellen. Maar de kunstenaar antwoordde, dat zij te Kortrijk en in de omstreken kladpotters genoeg hadden en er geen van Antwerpen moesten ontbieden; verder dat hij het voornemen had opgevat voortaan enkel voor menschen en niet meer voor ezels te schilderen.¹⁾

Dit stuk wordt voor een der beste werken van onzen beroemden schilder gehouden," vervolgde vader. „Eenige jaren geleden werd het 'snachts gestolen. Men loofde eene groote belooning uit voor hem, die het stuk kon opsporen. Eenigen tijd nadien reed eene kar met eene kist langs den steenweg van Kortrijk naar Brugge. Halverwege moest het paard beslagen worden. Iemand kreeg 't gedacht eens te zien, wat de kist bevatte, en vond

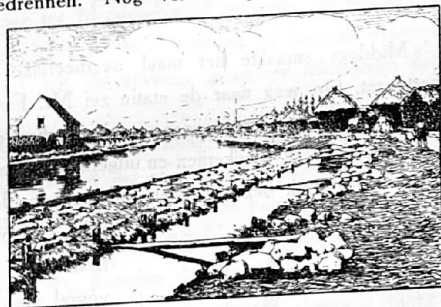
Broeltorens te Kortrijk.

de opgerolde schilderij van Van Dijk! Dank aan die eigenaardige ontdekking, kwam de O. L. Vrouwekerk weer in 't bezit van haar schat terug." De toeristen zagen in Kortrijk nog de Broeltorens, een overblijfsel der voormalige versterkingen, dan het schilderachtig begijnhof en bezochten 't museum van schilderijen. Hier bekeken ze schilderijen van *Robbe*, wiens borstbeeld te Kortrijk staat, van *Carpentier* e. a. maar vooral: „De slag der Gulden Sporen" van *Nicolaas de Keijser*. Vervolgens deden ze eene wandeling langs de *Leye*, waar de vlasarbeiders druk aan 't werk waren. Hier stak men de kostbare plant in bakken en liet deze met zware steenen in 't water zinken; daar legde men het gerote vlas te drogen, elders voerde men vlas aan of weg, kortom 't was een bedrijvig tooneel. 't Water rook wel

¹⁾ Meegedeeld naar *Sleeckx*: Schilderslegenden.

niet aangenaam... integendeel, maar vader had gehoord, dat die geur niet ongezonder schijnt te wezen. Talrijke vlasschelven stonden aan de oevers. Duizenden menschen waren hier aan den arbeid.

„Als we de *Leye* volgen, komen we over een uurtje te *Harelbeke*, een groot dorp met 7000 inwoners, vroeger eene stad. Ook daar is de vlasnijverheid belangrijk, evenals te *Waregem*, eene plaats nog wat Noordelijker met 8000 zielen, die bovendien in en buiten ons land vermaard is voor haar paardenwedrennen. Nog verder ligt *Deijnze* waar het vlasroten ophoudt.

Langs de *Leye*.

Te *Harelbeke* werd in 1834 *Peter Benoit* geboren, onze beroemde componist, die te Antwerpen leefde en stierf. Onlangs hebt ge zijn *Rubens-cantate* hooren uitvoeren. Later zult ge nog beter kunnen begrijpen, wat *Benoit* voor *Vlaanderen* deed. Hij was van eenvoudige afkomst. Zijn vader was iets of wat muzikant. Zijne moeder, *Rosalie Monnie*, had in hare jonge jaren nog al aan tooneelspelen gedaan. Grootvader *Benoit* was ook een kunstliefhebber en bemoeide zich veel met zijn kleinzoon, die later zoo beroemd zou worden. Toen *Peter* vijftien jaar was, schreef hij reeds koren, die op vriendenfeestjes uitgevoerd werden. De organist van *Harelbeke* gelukte er in, het wonderkind op 't conservatorium van *Brussel* te plaatsen. De verwachtingen werden niet teleurgesteld. *Benoit* werd beroemd; hij zong in zijne eigen taal, hij dwong zelfs den vreemdeling naar zijne moedertaal te luisteren. In Augustus 1902 werd te Kortrijk 't congres van Nederlandsche taal en letterkunde gehouden. 's Zondags, 24 Oogst, vertrokken twee volle treinen met congresleden naar *Harelbeke*. Vijf muziekmaatschappijen wachtten de bezoekers af. In den grijzen toren klingelde de beiaard, bespeeld door een kozijn van *Benoit*. Het stadje was versierd... Op dien dag werd een gedenksteen onthuld in

't huisje waar Peter Benoit 't levenslicht zag." De jongens zagen het huisje en lazen op den steen:

In dit huisje werd geboren
den 17^{en} Oogst 1834
Peter Benoit
Vlaanderens groote harpenaar.

En toen ze terugkeerden, klonk langs de Leye, Benoits marschlied:
„Wij reizen om te leeren.”

* * *

's Middags smaakte het maal overheerlijk. Na 't eten werd de reis voortgezet. Op weg naar de statie zei Mr. Franken nog:

„Ge kent nu Kortrijk, eene merkwaardige en eene nijvere stad, met linnenfabrieken en bleekerijen en uitgebreiden vlashandel. De maandagsche markt wordt druk bezocht. Dan rijdt er voor de Antwerpsche kooplieden

zelfs een bijzondere trein, de beurstrein. Op de markt verhandelt men vooral vlas, granen en olie.”

Bij de spoorhalle werd nog een blik geworpen op 't standbeeld van den beroemden heekkundige *Palfijn*. Vergeten we ook niet te melden, dat ze 't standbeeld gezien hadden van den dichter *Guido Gezelle*, den zoon van een eenvoudigen, Brugschen hovenier. Guido was als kind altijd lijdend aan hoofdpijn. Rond zijn twaalfde jaar beterde dat. De knaap

Kerk van Harelbeke.

mocht studeeren in 't klein Seminarie te Rousselare, maar buiten de schooluren moest hij zijn kost verdienen als portier. En of hij studeerde! Guido Gezelle werd priester, hij was een taalgeleerde, en vooral was hij een dichter, de grootste Nederlandsche dichter van zijn tijd. Doch weet ge, wanneer zijn naam wijd en zijd weerklonk?... Na zijn dood!... Vergeten woonde hij o. a. te Kortrijk bij de Broeltorens, onbekend voor

de grooten en voornamen... maar niet voor de armen, de nederigen, die hij hielp en troostte." Dat had vader toen verteld.

Nu namen onze vrienden den trein voor Ronse; ze gingen Midden-België bezoeken en in een volgend boekje willen we ze ook daar volgen.

AANHANGSEL.

West-Vlaanderen behoort bijna geheel tot Laag-België. Slechts de zuidelijke stroök kunnen we tot Midden-België rekenen, tot het heuvel-land. De Kemmelberg bij Ieperen, de Pottelberg bij Kortrijk behooren hiertoe. In dat heuvelland ligt de nijverige gemeente *Moeskroen* nabij de Fransche grens.

Laag-België was nu bekeken. En ik hoop, dat mijne lezers nu ook lust zullen gevoelen bij gelegenheid die streken eens te bezoeken. Reizen is ontwikkeld en aangenaam, vooral reizen in een gewest, waarover men reeds gelezen heeft. Mr. Franken en zijne gezellen herinnerden zich ook altijd allerlei boeken. We hoorden den koopman in de Kempen over Conscience en in 't Meetjesland over Mevrouw Courtmans spreken. Te Gent werd Conscience's Artevelde aangehaald. Te Brugge en rond Thorhout spraken de knapen over „De Leeuw van Vlaanderen”... en te Kortrijk natuurlijk ook.

* * *

We hoorden 't een en ander over Zeeuwsch- en Fransch-Vlaanderen, twee gewesten, die van ons eigenlijk Vlaanderen afgescheurd werden. Zeeuwsch-Vlaanderen bevat geen groote steden. De voornaamste gemeente is Terneuzen, aan den mond van het breed kanaal en aan de Westerschelde. Oude merkwaardige steedjes zijn Sluis, Aardenburg, Biervliet (waar Willem Beukelsz, de uitvinder van 't haringkaken woonde) Axel en Hulst. De bevolking van Zeeuwsch-Vlaanderen is welvarend, dank aan den landbouw.

In Fransch-Vlaanderen spreekt men nog veel Vlaamsch n. l. in de arrondissementen Duinkerke en Hazebrouck. Duinkerke is eene drukke havenstad, Rijsel eene belangrijke fabrieksplaats. Duinkerke en Rijsel zijn

ook schoone steden met merkwaardige gebouwen, gedenkteekenen, ruime pleinen en breede boulevards.

Andere eigenaardige gemeenten zijn: Cassel, op den bekenden berg, aan wiens voet Zannekin sneuvelde. S. Winoksbergen met een schoon belfort, de ruïne eener abdij en eene bezienswaardige kerk. Belforten ziet men ook te Armentieres en Belle, plaatsen, die hun Vlaamsche afkomst verraden.

Duizenden Vlamingen verdienen in Fransch-Vlaanderen hun brood. Ze gaan er dagelijks heen of vestigen er zich voor goed en werken op den akker, in de linnen- en katoenfabrieken, in steenbakkerijen en suikervabrieken.

Ook in Zeeuwsch-Vlaanderen verdienen vele onzer landgenooten een ruime bijwinst.

Al zijn Fransch- en Zeeuwsch-Vlaanderen dus staatkundig van ons vaderland gescheiden, toch bestaan er nog veel betrekkingen tusschen die streken en ons Vlaanderen,

INHOUD.

	Elz.
EERSTE HOOFDSTUK. In de statie van Mechelen. — Naar Dendermonde. — Gesprek over de spoorwegen . . .	7
TWEEDE HOOFDSTUK. In en rond Dendermonde.	9
DENDERMONDE. — Prudens van Duyse. — Merkwaardige gebouwen. — Het ros Beyaert. — Rond Dendermonde; de touwslagers van Zele.	
DERDE HOOFDSTUK. Het Land van Waas	12
BESCHRIJVING VAN 't Land van Waas. — Landbouw. — Besproeiing. — Nijverheid. — Plaatsen. — St. Nicolaas.	
VIERDE HOOFDSTUK. De merkwaardigheden van Gent . . .	16
't Oude Gent. — Gerard Duivelsteen. — Lieven Bauwens. — St. Baaiskerk. — De Van Eyck's. — De abdij en citadel. — Willems en de Vlaamsche Beweging. — Het belfort, de draak en Roeland. — Het stadhuis. — De St. Nicolaaskerk.	
VIERDE HOOFDSTUK (Vervolg). De merkwaardigheden van Gent	22
Het Gravenkasteel. — Dulle Griete. — De Vrijdagmarkt. — De ruïnen der St. Baaisabdij. — De dokken. — Het kerkhof van St. Amandsberg. — Andere gebouwen. — Een praatje over 't onderwijs. — Oude gevels.	
VIJFDE HOOFDSTUK. De spin- en weefnijverheid	26
Het vlas en zijne bewerking. — Hennep. — Jute. — Katoen. — Wol. — Bezoek aan eene weverij. — Weven, bleeken, en verven.	
ZESDE HOOFDSTUK. De Bloemkwekerijen van Gent.	31
Louis van Houtte. Bezoek aan eene bloemkwekerij. Uitvoer van bloemen en planten. Broeikassen enzv.	
ZEVENDE HOOFDSTUK. Door 't Meetjesland	33
Eekloo. — K. L. Ledeganck. — Vrouwe Courtmans. — Het Meetjesland. — 't Kanaal van Schipdonck en de Leopoldsvaart. — Maldegem. — De legende der ketelaars.	
ZEVENDE HOOFDSTUK (Vervolg). De merkwaardigheden van Brugge	38
Breydel en De Coninck. — Op den halletoren. — Brugge's verleden. — De beiaard. — Het stadhuis. — De Bloedkapel. — De schouw van het Vrije. — Legende der zwanen. — Gruythuuse. — De O. L. Vr. Kerk. — Karel de Stoute en Maria van Burgondië. — S. Salvator.	
ZEVENDE HOOFDSTUK (Vervolg). De merkwaardigheden van Brugge	46
St. Janshospitaal. — Hans Memling. — Het Minnewater. — Het Begijnhof. — Kant maken en legenden der kant. — De Kruispoort en andere gebouwen. — Legende der saaihalle. — Legende over Simon Stevin. — Middelen van bestaan.	

	Blz.
ACHTSTE HOOFDSTUK. In de streek van het Zwyn Damme. — Jacob van Maerlant. — Legenden. — Naar Sluis. — Over douaniers en smokkelaars. — Te Sluis. — Naar Knocke.	53
NEGENDE HOOFDSTUK. De Polders Vlaanderen voorheen. — Het droogleggen van den bodem. — Ontstaan der polders. — Schorren en bedijkingen. — Afwatering. — Wateringen.	59
TIENDE HOOFDSTUK. Over landbouw Gesprek met een boer. — Zaaïen en oogsten. — Eene boerderij. — Boterbereiding.	62
ELFDE HOOFDSTUK. Te Knocke Westkapelle. — Knocke. — In de duinen. — Een bad. — Onze badplaatsen. Onze kust. — Het strand, de duinen, de zandbanken. — Lichtschepen, vuurtorens, boeien. — Reddingsstations.	67
TWAAFDE HOOFDSTUK. Naar Heyst, Zeebrugge en Blankenberge Eene duinwaterleiding. — Duinbergen. — De haven van Zeebrugge. — Een duiker. — Naar Blankenberge.	72
DERTIENDE HOOFDSTUK. Naar Wenduïne, Den Haan en Oostende. De visschers. — Wenduïne. — De(n) Haan. — Breedene. — Oostende. — De dijk, de haven en de stad. — Iets uit Oostende's geschiedenis.	79
VEERTIENDE HOOFDSTUK. Nieuwpoort en de andere kustplaatsen Badplaatsen. — Nieuwpoort. — De sluizen. — Gebouwen. — Het bad. — Vuurtorens. — Draadlooze telegraphie. — Oost-Duinkerke. — Coxyde. — De Hooge Blekker. — De visschers van Coxyde en De Panne.	88
VIJFTIENDE HOOFDSTUK. Veurne, Veurne-Ambacht en Diksmuiden Veurne. — Veurne Ambacht. — De IJzer. — Fransch-Vlaanderen. — Loo. — Lampernisse. — Diksmuiden.	95
ZESTIENDE HOOFDSTUK. Door West-Vlaanderen. — Ieperen. Langs de Leye. Naar Cortemarq. — Mr. Bortier. — Thorhout en Wynendaele. — West-Roozebeke. — Iets over W.-Vlaanderens landbouw. — Voornaamste plaatsen der streek. — Ieperen. — Merkwaardige gebouwen. — De dood van Ieperen. — De Kemmelberg. — Poperinghe. — Naar Kortrijk. — Plaatsen aan de Leye.	101
ZEVENTIENDE HOOFDSTUK. Te Kortrijk Op Groeninghe. — In het stadhuis. — Het belfort. — De St. Maartenskerk. — De O. L. Vr. kerk. — Van Dijcks schilderij. — Andere merkwaardigheden. — Langs de Leye. — 't Vlas. — Harelbeke. — Peter Benoit. — Guido Gezelle.	107

